Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

NAJER FOLKSBLAT פרייז 30 גראשען (ציהונג פון דער מלוכה-לאטעריע — זעה זייט 4) היינט 22 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 211 | Łódź, Piątek, 7 września 1934 r. | צוועלפטער יאהרגאנג | לאדז, פרייטאג, כז אלול תרצ״ד | № 211

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

די בעוואוסטע יודישע שאקאלאדע=פאבריק אין לאדז „ZŁOTY RAJ"
ווינשט איהרע פערטרעטער און אגענטען ווי אויך אלע קאנסומענטען פון גאנץ פוילען
א כתיבה וחתימה טובה
אינהאבער ש. האלפערן.

24טער ימים=נוראים אין זאל „פילהארמאניע" נארוטאוויטשא 20
ראש השנה ויום כפור וועט דאווענען אין זאל פילהארמאניע דער פענאמענאלער אויבער-קאנטאר
ה' ד. קוסעוויצקי
וועלכער פערמאגט א אויסערגעוועהנליכע שעהנע שטארקע לירישע טענאר=שטימע מיט זעהר א הערליכער קאלאראטור בעגלייטען וועט איהם א גוט=איינשטודירטער כאר פון 40 פערזאן, אונטער דער לייטונג פון קאמפאזיטאר ה' י. רובין. בילעטען צו בעקומען היינט פרייטאג פון 9 פריה ביז ליכט-צינדען, מוצש״ק גלייך נאך הבדלה. ביז 10 אוונד אין קאסע פון פילהארמאניע. די מתפללים פון פילהארמאניע ערוווארטעט די ימים=נוראים אן׳אמת׳ער עונג רוחני. די פרייזען פון די בילעטען זענען ערמעסיגט! מתפללים קומט און איבערצייגט אייך!
בעמערקונג: די געלדער פון די נדרים ונדבות ביי די עליות איז בעשטימט לטובת „קרן קימת לישראל".

בעקאנטמאכונג.
מיר מאכען בעקאנט די לאדזער יודישע בעפעלקערונג, דאס לויט דער ערלויבעניש פון דער מאכט. וועט מען שעכטען בהמות און קעלבער אין ביידע שעכט-הייזער, מוצש״ק, דעם 8 סעפטעמבער ד. י. און מען וועט בעקומען
פריש פלייש אין אלע לאדזער יאטקעס
זונטאג, דעם 9/9 ד. י. פון 7 ביז 10 אינדערפריה
מיר בעטען זעהר די ג׳ קונדשאפט בענוצ׳ן זיך צוצופאסען צו די אנגעוויזענע שעה׳ן.
דער פליישער=הורטאווניקעס און קעלבער=שעכטער=פאראיין
פארזשעטשנא 10.

איז ביי׳עם קאנצערט זאל
פיראמאווישא 3
ווערט גאדאווענט
די ימים נוראים
ס׳ווערען פארדינגען פלעצער צו ביליגע פרייזען.
דער זאל איז פריש רעמאנטירט און ווערט פארדינגען אויף חתונות, בעלצר, פארוויילונגען און חנוכ׳ס.
בעמערק.: דער זאל איז פ״מ אגנאנצען טאג.

7.50 זל. טעגליך — אטוואצק — קלימאטישע וואלד=סטאציע — 7.50 זל. טעגליך
Sanatorjum
D-ra med. W. PRZYGODY
לונגען=אפטיילונג: ס׳ווערען געהיילט לונגען-קראנקע לויט די נייעסטע מעטאדען.
כירורגישע אבטיילונג: עס ווערען געמאכט: אדמע, איבער-ברעכונג פון פערוואקסונגען, דורכשניידען פונ׳ם נערוו א. ז. וו.
ספעציעלער פאוויליאן: ריטשאלט-פרייזען צוגעפאסט צו דער איצטיגער קריזיס-צייט נעמען ארום: פולע אויסהאלטונג, מעדיצין, אויפזיכט, רענטגען, אנאליזען א. א.
כשר׳ע קיך! געשמאקע כשר׳ע קיך. כשר׳ע קיך!
פאר רעקאנוואלעסצענטען זארגפעליגע אויפזיכט.

די בעוואוסטע וויין=פירמע
„HALWIN"
הערש ליבערמאן לאדז פולנאצנא 10
טעל. 219-40
ווינשט אלע ג׳ אפנעהמער, קליענטען, פריינד, בעקאנטע, פאמיליע, סימפאטיקער און צושטעלער
א כתיבה וחתימה טובה.

„HALWIN"
ה. ליבערמאן לאדז
די אויבענדערמאנטע וויין-פירמע מאכט בעקאנט די געעהרטע קונדשאפט, דאס די ווינען זענען אויך צו בעקומען ביי
ה. גאלדשטיין זשידאווסקא 8
(מרדכי גבאי׳ם)
וועלכער איז אין נעכטיגען אנאנס על פי טעות נישט פארעפענטליכט געווארען.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה
אין פערמיטלער=פאראיין,
פיעטריקאווער 64. I איינגאנג, I שטאק לינקס
ווערט דאס יאהר, אזוי ווי אלע יאהר, גאדאווענט
ר״ה יום=כפור און יו״ט סוכות
שיינע בעלי=תפלות. א גרויסער געראמער פריש-רעמאנטירטער זאל, העל, ליכטיג, לופטיג.
מיר בעטען זעהר אונזערע אלטע מתפללים אויך נייע, וואס ווילען ביי אונז דאווענען, זיך צו פארזעהן מיט פלעצער, ווייל די צאהל פלעצער איז בעשרענקט.
שבת ביינאכט איז אפען פון 7—10 אוונד.
וכל הקודם זכה.
די פערוואלטונג פון פערמיטלער=פאראיין
פיעטריקאווער 64.

לכבוד יום=טוב
די בעקאנטע און מאדערנע
PERFUMERJA
„EUROPEJSKA"
Piotrkowska 22, tel. 237-22
עמפפעהלט דעם רייכסטען אויסוואהל פון אלערליי אינ- און אויסלענדישע
קאסמעטיק
צו מעסיגע פרייזען.

דעם עכטען גוטען כשר׳ן ביליגען
וויין אויף יום=טוב
בעקומט מען אין דעם בעקאנטען וויין=געשעפט פון
ע. שיקער
אינהאבער: ישראל שיהער
לאדז, פולנאצנא 1, טעל. 107-84
אזוי ווי ערב יום=טוב איז זונטאג, ווערט געבעטען זיך פריהער מיט וויין צו פארזעהן.

דער לאנג-יעהריגער
פענסיאנאט פזשיגורסקי
האט זיך איבערגעטראגען נאך קאלומנע
ווילא רויטמאן. פיאטרקאווסקא 11
און וועט זיין טעטיג א גאנצען ווינטער און נעמט אן געסט צו די בעפארשטייענדע יום=טובים צו מעסיגע פרייזען.

הזכרה

זונטאג, דעם 9-טן סעפטעמבער 1934, 10,30 פארמיטאג קומט פאר אויפן בית החיים צו דער 1-טער שמערצליכער יארצייט פון מיין אונפערגעסל. מאן און פאטער
ב״ע יעקב דרוקער
א הזכרה און די ענטהילונג פון דער מצבה.
אלע קרובים פריינד און בעקאנטע ווערען געבעטען פינקטליך צו קומען.
פרוי און טאכטער.

הזכרה.

צום ערשטען שמערצליכען יאהרצייט פון
נ. ע. דר. מעד. חיים וואלקאוויסקי
וועט פארקומען זונטאג, ערה״ש דעם 9 ד. מ. פינקטליך 11 א זייגער פריה אויפ׳ן בית החיים א הזכרה און גלייכצייטיג ווערט געשטעלט די מצבה.
12 א זייגער בייטאג וועט פארקומען א הזכרה אין מושב זקנים פאמארסקע 54 און די איינווייהונג פון א בעט אויפ׳ן נאמען פון פארשטארבענעם, וועגען וואס מיר טיילען מיט אלע פריינט און בעקאנטע.
פרוי, זוהן, עלטערן און פאמיליע

מענער=היטען

אכטונג! 25% ביליגער ווי איבעראל. ● זעמטליכע רעפעראטורען און פאסאנירען ווערען אויסגעפיהרט לויט דעם אויסלענדישען מוסטער.

די עלעגאנטסטע און מאדערנסטע אין די נייעסטע פאסאנען און קאלירען, בעסטע קוואליטעט צום הערבסט= און ווינטער=סעזאן

הוט=געשעפט

בעקומט איהר נאר אין

F. WAJS, 9 Cegielniana 9

קויפט נישט פריהער קיין סחורה

ביז איהר וועט זיך נישט איבערצייגן, אז די ביליגסטע קוועלע פון די נייעסטע

הערען- און דאמען-שטאפען

פון די נייעסטע פארבען און מוסטערן צום איצטיגען הערבסט און ווינטער-סעזאן פון די בעסטע ביליצער און טאמאשאווער אויסארבייטונגען

צו די ביליגסטע פאבריקס=פרייזען איז נור ביי דער גוט-בעקאנטער און רעיעלער פירמע

M. i Sz. Rabinzon

ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 45, tel. 120-41.

הורט און דעטייל — רעיעלע און סאלידע בעהאנדלונג! — הורט און דעטייל!

אונגאר-וויין זעהר ביליג!

ווילט איהר האבען אן עונג יום-טוב?

קויפט נאר דעם נאטור אונגאר=וויין פון דער אלטער וויין-פירמע, וואס אימפארטירט זעלבסט דעם וויין פון אונגארן

„ZŁOTE GRONO“

אינה.: י. מ. גוטטער

19 נאוואמיעסקא 19

אונגאר=וויין 50 № זיס האלב געצערט און געצערט 3.50 זל. א ליטער
" " " " " " " " " " ½ " 1.90
" " 60 № זיס האלב געצערט און געצערט 4 זל. א ליטער
" " " " " " " " " " ½ " 2.20

אויך פערשידענע אלטע אונגאר-ווינען מיט זעהר ביליגע פרייזן און פערשיד. צמוקים=ווינען פון אייגענער אויסארבייטונג צו זעהר ביליגע פרייזן.

צמוקים אהן אלקאהאל א קווארט 1.50 זל.
" " " א באטשינקע 1.10 "

צוליב דער בעקוועמליכקייטען פון דער ג' קונדשאפט מאכען מיר בעקאנט די געשעפטען, וואו מ'בעקומט אונזערע ווינען צו די זעלבע פרייזען:

I. Belchatowski, Narutowicza 31	M. Szajbe, Pomorska 41a
M. Landau, Zgierska 64	M. Rotholc, Pl. Reymonta 2
Herc, Kilińskiego 46	A. Fajgenbaum, Cegielniana 35
A. Rotenberg, Łagiewnicka 7 (Krell)	Szczycki, Zielona 2
	Sz. Sztrosman, Główna 63
Działowski, Kilińskiego 33	Ch. Blankiet " 69

ווי אויך בעקומט מען ביי מיין שוויגערזאהן משה ליפסקיער, צעגיעלניאנא 5 אלע סארטען אונגאר-ווינען מיט די זעלבע פרייזען.

אונגאר=וויין זעהר ביליג

מיר מאכען בעקאנט דער יודישער בעפעלקערונג פון לאדז און אומגעגענד, אז ביי מיר אין די הויפט-פערקויפס-שטעלע פון די ווארשאווער וויין=פירמען

שולדענרייך, פראנציסקאנער 11

און א. נ. ליבערמאן, פראנציסקאנער 19

אלעס געגוי צו פאבריקס-פרייזן. די בעסטע סארט ריינעם אונגאר=וויין 5 זל. א ליטער, א באטשינקע 3.25

ווי אויך נאך פערשידענע ווינען זעהר ביליג, זאווי כרמל=וויין, שפירט, ליקערען.

זונטאג, ערב ראש השנה, וועט מיין געשעפט אפען זיין א גאנצען טאג. מיט אכטונג

גוטמאן

לאדז, פל. וואלנאשטשי 11 טעלעפאן 158-20.

מיינע ג' קונדשאפט ווינש איך א כתיבה וחתימה טובה

בעמ.: צוליב דער בעקוועמליכקייט פון דער ג' קונדשאפט, איז מיין געשעפט אפען ביז 2 זייגער ביינאכט.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה.

דער שניידער=צעך אין לאדז, פיעטריקאווער 20 מאכט בעקאנט, אז צו די אנקומענדע

ימים נוראים ראש=השנה יו"כ, סוכות

ווערט אויך היי-יאהר איינגעארדענט ביי אונז אין לאקאל א מנין צום דאווענען, ס'זענען אנגאזשירט געווארן די בעסטע בעלי-תפלות דער לאקאל איז פריש רעמאנטירט און גארענטירט די בעקוועמליכקייטען פאר אלע מתפללים. היינט און שבת-צונאכטס ווי אויך זונטאג ווערען פערדינגען פלעצער

דער שניידער - צעך

אין לאדז, פעטריקאווער 20

פעראָרדנונג פון ראבינאט

צום ערב ראש=השנה

א) דער אנהויב שחיטה איןביידע לאדזער שעכט=הייזער מוצאי=שבת, דעם 8/9 איז 9 א זייגער.

ב) פיש אויף ראש-השנה דארף מען קויפען מוצ"ש אדער זונטאג אין דער פריה אין די שעה'ן פון 7 ביז 10, כדי צו פערמיידען חילול יו"ט.

ג) די גענזלער ווערען געווארענט נישט צו שעכטען ביי ווינקעל-שוחטים, ווייל די קאנטראלע איבער די פלאמבעס פון לאדזער לעגאלער שחיטה איז פערשטארקט געווארען.

ועד הרבנים לעדת לאדז.

ה' נצבים, צ"ד 34 6/9

כשר **היגיעניש**

איבעראשענדע נייעס !!!

דער גוט-בעקאנטער

פענסיאנאט „RAJ“

(אינה.: יורכעוויטש) אין ווישניאווא-גורא אין שענסטען פונקט,

אין זייבערט'ס שענסטע פאלאץ נעבען וואלד

איז טעטיג איבער די יום-טובים. עמפפעהלט די פיינסטע, טרוקענסטע צימערן. צו דער בעקוועהמליכקייט פון ג' פובליקום: באדע-צימערן, ראדיא, טעלעפאן א. ז. וו. ——— קאנקורענץ=פרייזען!! סאלידע בעדינונג!! אינפארמאציעס ווערען ערטיילט אויפן ארט אדער טעלעפאניש

Wiśniowa-Góra. Pensjonat „RAJ“ Jurkiewicza

telefon № 5.

וויכטיג נייעס פאר אלע יודען!

דערמיט מאך איך בעקאנט דער ג' קונדשאפט פון לאדז און פראווינץ, דאס איך בעזיץ א רייך=סארטירט געשעפט פון

יוד. לאנגע מלבושים

אין לאדז, 6 פולנאצנא 6

קווער אפיצינע, 1 שט. 2-טער הויף

איך בעזיץ שטענדיג אויף לאגער א רייכען אויסוואהל פון פערשידענע בעקעשע און זיידענע יובעצעס, שלאפראקען, אלפאגענע, צייגענע און האלב=וואלענע כאלאטלעך, ווי אויך זומער און ווינטער פאלטענס, געהאקטע אנציגער פאר דערוואקסענע און פאר קינדער פון די בעסטע שטאפען.

אויך גאנצע אויסשטייערס פאר חתנים.

איינענער ווארשטאט אויפן ארט, ספ. רעבאט פאר ישיבה-בחורים ביליגע פרייזען, קומט און איבערצייגט אייך. רעיעל און ביליג

צ. בארוכאוויטש, פולנאצנא 6

קווער אפיציגע, 1-טער שטאק, 2-טער הויף.

בעמ.: בעשטעלונגען ווערען אויסגעפערטיגט אין 24 שעה

די ביליגסטע קוועלע פון

רעשטען

אויף פאלטענס און אנציגער

פאר הערן און דאמען

פון די בעסטע קוואליטעטן פון ביליצער און טאמאשאווער פאבריקען צו בעקומען נור ביי דער פירמע

M. TAZBIR

לאדז, פיעטריקאווער 23

טעל. 39=226. — פריוואט=וואוינונג.

קאנקורענץ=פרייזען! קאנקורענץ=פרייזען!

3	דאס לאנגיעריגע בעקאנטע און רעיעלע	3

טוך און קארט-געשעפט

Herman WŁOSKI

עקזיסטירט פון 1910)

לאדז, נאוואמיעסקא 3, טעל. 114=92

פראנט 2=טער שטאק

בעזיצט אויף לאגער צום הערבסט און ווינטער-סעזאן דעם גרעסטען און שענסטען אויסוואהל פון די

בייעסטע הערען און דאמען=שטאפען

אין זעמטליכע פארבען און מוסטערן פון ענגלישע, ביליצער, טאמאשאווער סחורות א.א. גענויע פאבריק-פרייזן! געדענקט די אדרעס! קומט און איבערצייגט אייך!

רעיעלע בעהאנדלונג! — געדענקט 2-טער שטאק!

לאדזער יוד. געזעלשאפט צו העלפען טויבשטומע

„עזרת אלמים“, פיעטריקאווער 89 (פריהער זשעלאזנא 23

דערמיט מאכען מיר בעקאנט, אז אין לאקאל פון דער געזעלש. „עזרת אולמים“, פיעטריקאווער 89, וועט לויט'ן מנהג פון יעדען יאהר, דארט געדאווענט ווערען ראש=השנה, יום=כפור, סוכות אויך שבתים מיט ערשט-קלאסיגע חזנים.

בילעטען פערקויפט די פעראיינס-קאנצעלאריע טעגליך פון 9—2 און פון 4—8 אוו.

בעמערקונג: אהן בילעטען וועט נישט אריינגעלאזט ווערען.

לשמוע אל הרנה ואל התפילה

Pensjonat „ROZALJA“

Uzdrowisko „Włodzimierzów“

przez Piotrków

עמפפעהלט ערשטקלאסיג כשר עסען, אויך דיעטעטישע. העלליכע זוניגע צימערן. נצהמט אן בעשטעלונגען אויף אלע יום טובים. :—: אלעארט פערוויילונגען. אנגענעהמער אויפענטהאלט.

ווענדעץ זיך אויפ'ן אויבענדערמאהנטען אדרעס.

אתרוגים תנובת א"י אתרוגים

תוצרת ארצנו

אלע יודען קויפען היי=יאהר נור ארץ=ישראל=אתרוגים

די איינציגע קוועלע פון די עכטע ארץ=ישראל=אתרוגים מהודרים אויף וועלכע איך בעזיץ תעודות דאס זיי זענען פון יודישע פרדסים בעארבייט דורך יודען בלי חשש הרכבה מתוקנים בתרומה ומעשר — איז נאר ביי מיר, לאדז קאנסטאנטינער 47, טעלעפאן 169-20, פיליע נאוואמיעסקא 12 פראנט ביי גאזדזיק. אויך דארט אין הויף, בעקומט מען ביי מיר אויך קארפורער.

בערליש פישהאף

גן=ילדים על-יד Przedszkole

בית-הספר והגמנסיה של י. קצנלסון

43 Zawadzka 43

עס ווערען אנגענומען קינדער אין עלטער פון 4 ביז 6 יאהר אין אונזער ערשטער פרעבעל-שולע.

אנמעלדונגען אין קאנצעלאריע פון גימנאזיום פון 10 ביז 2 מיטאג און פון 5 ביז 7 נאכמיטאג.

די פערוואלטונג.

„הזמיר“ אל. קאשטשושקי 21

בית תפלה

לימים נוראים

בעל מוסף: **מיכאל דוד סאסנאווסקי**

בילעטען צו בעקומען טעגליך פון 10 פריה ביז 10 אבענד אין לאקאל פון „הזמיר“.

אונזער טיפסטען ביילייד דריקען מיר אויס אונזער חשוב'ן פרעזעס ה' לייזער צינאמאן צוליב דעם טויט פון זיין אונפערגעסליכע מוטער

בינה גיטעל

זייט געטרייסט מיט די טראדיציאנעלע ווערטער המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.

די פערוואלטונג

פון פליישער=בראנזשע קאלענבאכא 4

שרעקליכע קאטאסטראפע מיט א פוילישן עראפלאן אין שפאניע

אינזש. באלינסקי איז דערהרגעט און פארוטשניק קאשינסקי פארוואונדעט

צום געזונט פון דער פאמיליע אין נייעם יאהר!

האלטען זיך און די דינים פון עסען בהענגט געזונד, עהטאלט און גליק. די אידישע בעל־הביתטעס מיסען הענגען דעם אויסגעצייכנט - די בעריהמטע גוטע קעכינס. זיי גיבען צו פיהלען נייעהע נאטהנגסטע דעם גוסען טעם פון בער אידישער קיך. דאס עסען איז געשמאק, די מאכלים נאהרהאפט. זיי בעלעסטיגען נישט דעם מאגען, ווייל די מאכלים ווערען צוגעגרייט אויף ריינעם פלאנצען־פעטס. אידישע בעל הבית׳טעס נעמען צום קאכן, פרעגלען און באקען נאר:

כשר Ceres

עכט אין אריגינעלער פאקונג צו ½, ¼, ⅛ קגר. מיט אויפ׳ן צייכנונג. אן פאקונג נישט עכט.

מאדריד, 6 (ספ. טעל.)

אויף דער רייזע פון פאריז קיין מאדריד, איז געשעהען א שרעקליכע עראפלאן־קאטאסטראפע מיט׳ן פוילישן עראפלאן „13 ר", וועלכער איז געפיהרט געווארען דורכ׳ן פארוטשניק קאשינסקי, און דער פאסאזשיר איז געווען אינזש׳ באלינסקי.

דער עראפלאן איז אראפגעפאלען נישט ווייט פון דאבטעלון, אין די פירענעען.

אינזש. באלינסקי איז אויפן ארט דערהרג׳ט געווארען און פארוטשניק קאשינסקי איז לייכט פאר־וואונדעט געווארען. מען האט איהם אפגעפיהרט אין שפיטאל. דער עראפלאן איז צושמעטערט.

די סיבה פון דער קאטאסטראפע איז דערווייל נאך נישט פעסטגעשטעלט. וועגען דער קאטאסטרא־פע האט מען באלד מודיע געווען דעם פוילישן מיליטער אטאשע, וועלכער איז גלייך אנגעקומען צום ארט פון דער קאטאסטראפע

ווארשא, 6 (טעלעפאניש).

וועגען דער עראפלאן - קאטאסטראפע זע־נען אנגעקומען פאלגענדע אינפארמאציעס: דינ־סטאג איז דער פארוטשניק קאשינסקי צוזאמען מיט׳ן אינזש. באלינסקי ארויסגעפלויגען פון באר דא קיין פאו, באלדעם זענען זיי געפלויגען קיין ביאריץ. אין ביאריץ איז געווען א נעפעל, אזוי, אז עס איז געווען אוממעגליך ווייטער צו פליהען.

אין 4 שעה ארום האבען די פליהער בעקו־מען גינסטיגערע מעטעאראלאגישע ידיעות, האר־בען זיי געגומען פליהען קיין מאדריד. אויפ׳ן וועג איז אבער ווידעראמאל געווארען א געדיכטער נעבעל און שטארקער ווינד. 6 שעה צייט האבען די געבלאנדזשעט אין דער לופטען. דערווייל האט געגומען אויספעהלען בענזין, זענען זיי צוליב דעם געווען געצוואונגען זיך אראפצולאזען אויף אב־אומבעקאנטען ארט אין די פירענעען, אויף דער שפאנישער זייט, אין דאנטעלון, בעת׳ן אראפלא־זען זיך איז געשעהען די קאטאסטראפע.

אינזש. באלינסקי איז ארויסגעפאלען פון עראפלאן און איז געפאלען מיט׳ן קאפ אויף א סקאלא און איז געבליבען טויט.

די טייכען אין גאליציע הויבען זיך

ווארשא, 6 (טעלעפאניש).

צוליב די כסדר׳דיגע רעגענס, הויבען ווידער אן שטארק צו פלייצען די טייכען אין די בערג, וואס געפונען זיך אין גאליציע. אויף מעה־רערע ערטער האט מען ווידער געמוזט איינשטעל־לען שיף־בריגאדעס, וועלכע ארבייטען זעהר ענער־גיש ביים פערשטארקען די שוץ־וואלען.

אויף מאנכע ערטער הויבט זיך די ווייסעל. דאס זעלבע איז מיט די טייכען דונאיעץ, סקאווא, ראבא, און ראפא. אין גארליצקער פאוויאט איז דער טייך ראפא ארויס פון די ברעגעס.

גארוואלין, 6 (ספ. טעל.)

דאס וואסער אויף דער ווייסעל אין גארוואלינער פאוויאט האט זיך געהויבען. דאס וואסער שטייגט מיט 5 צענטימעטער אין א שעה. קיין פערפלייצונגס־סכנה דראהט דערווייל נישט.

קעלץ, 6. (ספ. טעל.)

דאס וואסער אויף דער ווייסעל אין סאנדא־מירושער געגענד האט זיך געהויבען מיט 3,21 מעטער.

א דאנק דער ענערגישער אקציע האט זיך איינגעגעבען נישט צו דערלאזען דאס וואסער זאל פערפלייצען.

אין קאשיצער ראיאן האט זיך דאס וואסער אויף דער ווייסעל געהויבען מיט 2,50 מעטער.

פון די דערפער סקאווקא און פיאטראוויצע האט מ׳שוין טיילווייז עוואקואירט די בעפעלקערונג.

אונטערהאנדלונגען מיט אמעריקא

וועגען די סאוויעטישע חובות

וואשינגטאן, 6 (ספ. טעל.)

עס איז פערעפענטליכט געווארען א קאמו־ניקאט וועגען דער קאנפערענץ פון סאוויעטישען אמבאסאדאר אין וואשינגטאן טראיאנאווסקי מיט׳ן צייטווייליגען פיהרער פון מלוכה־דעפארטאמענט ה׳ מור וועגען רעגולירען די סאוויעטישע חובות.

דער קאמוניקאט שטעלט פעסט, אז די גע־שפרעכען, וואס האבען געהאט דעם ציל צו רעגו־לירען די חובות, וואס קומט אמעריקא פאר דער געוו. צארישער רעגירונג, האט נישט געבראכט קיין בעפרידיגענדען רעזולטאט.

שוועדען און קאנאדע

פארן אריינטריט פון די סאוויעטען אין דער פעלקער־ליגע

שטאקהאלם, 6 (ספ. טעל.)

די שוועדישע אפיציעלע אגענטור איז מודיע: דער אויסערן־מיניסטער האט בעשטעטיגט, אז שווע־דען וועט שטימען פאר אריינצונעהמען די סאוויעטען אין דער פעלקער־ליגע, אין פאל די סאוויעטען וועלען אריינטראגען וועגן דעם א פארשלאג.

שערבורג, 6 (סעל. טעל.)

דער קאנאדישערפרעמיער איז היינט אופ׳ן וועג פון גענף, געקומען קיין שערבורג.

אויף א פראגע וועגען דער שטעלונג פון קאנאדע בנוגע דעם אריינטריט פון די סאוויעטען אין דער פעלקער־ליגע, האט דער פרעמיער גע־ענטפערט, אז עס איז נישט פערהאן קיין סיבות אפצוזאגען.

באהן־קאטאסטראפע אין לאנדאן

לאנדאן, 6 (ספ. טעל.)

נישט ווייט פון צענטראל־באהנהויף איז היינט פארגעקומען א צוזאמענשטויס פון צוויי פאסאזשיר־צוגען.

א מאשיניסט און א הייצער זענען דער־הרג׳עט געווארען און 40 פאסאזשירען זענען פער־וואונדעט געווארען.

צום בעזוך פון סאוויעטישען פלאט אין גדיניע

גדיניע, 6 (ספ. טעל.)

בעכטען אוועגד איז געקומען פון ווארשא קיין גדיניע דער סאוויעטישער אמבאסאדאר אין ווארשא, דאווטיאן, מיט׳ן אנפיהרער פון סאוויעטישען פלאט אדמיראל גאלער.

ביים באהן־הויף זענען די געסט בעגריסט געווארען דורך פארשטעהער פון דער פוילישער מאכט.

שפעטער האבען די געסט בעקוקט די סאוויע־טישע שיפען.

גדיניע, 6 (ספ. טעל.)

דער אויספלוג פון סאוויעטישען פלאט איז געכ־טען צוריקגעקומען פון פוידען קיין גדיניע

גדיניע, 6 (ספ. טעל.)

אפיצירען פון פוילישען קריגס־פלאט האבען נעכטען בעזוכט די שיפען פון סאוויעטישען פלאט.

מיניסטער בעק אין גענף

גענף, 6 (ספ. טעל.)

מיניסטער בעק איז היינט נאכמיטאג אנגע־קומען קיין גענף אין דער בעגלייטונג פון קאבי־נעט־שעף דיר. דעמביצקי און פערזענליכער סעקרע־טאר פרידריך.

פערבאטען צו עפענען אין דייטשלאנד

נייע קרעדיט־אינסטיטוציעס

בערלין, 6 (ספ. טעל.)

היינט איז פערעפענטליכט געווארען א פער־ארדנונג, וואס פערבאט צו עפענען נייע פינאנץ־קרעדיט־אינסטיטוציעס און באנק־פיליאלען אין גאנץ דייטשלאנד.

יאפאן זאל בעגרעניצען די ים־בעוואפנונג

לאנדאן, 6 (ספ. טעל.)

רייטער־אגענטור איז מודיע פון טאקיא, אז דער ענדגילטיגער טעקסט פון די יאפאנישע פאסטו־לאטען בנוגע די ים־בעוואפנונג, איז איבערגעגע־בען דעם קייסער צו בעשטעטיגען. עס האנדעלט זיך וועגען פערקלענערען די ים־בעוואפנונג אין פערגלייך מיט אמעריקא און ענגלאנד.

יודען געדענקט!

היטלערישע באנדעס פייניגען אייערע ברידער אין דייטשלאנד

אייער געוויסען זייט מיט איין באיקאט אויף סחורות פון דייטשלאנד!

ווילט איהר ווינשן אגוט יאהר

אייערע עלטערן, שוועסטער, ברידער קרובים, פריינד און בעקאנטע אין לאדז און אנדערע שטעט אין פוילען, ווי אויך אין אויסלאנד: פעראייג. שטאטען פון אמע־ריקע, פאלעסטינע, פראנקרייך, בעלגיע, רוסלאנד, ארגענטינע, קאנאדע און אנד. לענדער

דארפט איהר נישט ווארטען אויף דער לעצטער מינוט און בעשטעלען

א גראטולאציע אויף ראש־השנה

נאר אין

„נייעם פאלקסבלאט"

די פרייזען זענען היי־יאהר זעהר צוגענגליכע.

אדמיניסטראציע „נייער פאלקסבלאט"

פיעטריקאווער 21, טעל. 224-71.

ארעסטירט דעם גראף העגריק פאטאצקי
אין צוזאמענהאנג מיט דער זשיראַרדאווער אפערע

וו א ר ש א, 6 (טעלעפאניש)

היינט נאכמיטאג האט דער אויספארשונגס-ריכטער נאך א פערהער פון איינגע שעה, בעפוילען צו ארעסטירן דעם גראף העגריק פאטאצקי, וועלכער איז בעוועזן אין משך פון א רייה יאהרען פרעזעס פון דער פערוואלטונג פון דער אקצ. געז. „זשירארדאווער-מאנופאקטור".

גראף פאטאצקי איז אויך געוועזן פרעזעס פון פוילישען „רויטען קרייץ" און מיט איינגע טעג צוריק האט ער רעזיגנירט פון דאזיגען אמט.

דער ארעסט פון גראף העגריק פאטאצקי שטעהט אין צוזאמענהאנג מיט דער זשירארדאווער אפערע.

סאוויעטישער פראטעסט געגען דער מאנדזשורישער מאכט

מ א ס ק ווע, 6 (ספ. טעל)

די לאגע אויפ'ן ווייטען מזרח איז ווייטער אנגעשפאנט. דער סאוויעטישער גענעראל-קאנסול אין כארבין האט איבערגעגעבען דער מאנדזשורישער מאכט א שארפען פראטעסט געגען שלאגען און פייניגען סאוויעטישע בירגער דורך דער פאליציי.

אינ'ם פראטעסט ווערט געפאדערט אנ'ענערגישע אויספארשונג און שטרענג צו בעשטראפען די שולדיגע. צום פראטעסט איז אויך בייגעלעגט אבדוקציעס פון דאקטוירים.

דער דירעקטאר פון דער מזרח כינעזישע באהן, באנדורא, איז היינט געקומען אויף א ספעציעלער אויפפאדערונג קיין מאסקווע.

אין דער איצטיגער פירטער קלאס איז שוין געפאלען ביי אונז:

10.000 זל. אויפ'ן נומער 5959
10.000 זל. „ „ 71910
10.000 זל. „ „ 75064
5.000 זל. „ „ 63866

J. WOLANOW

לאדז, פאביאניץ, ווארשא, לוצק.

מיר עמפפעהלען ווייטער אונזערע גליקליכע לאסען.

די שענסטע און מאדערנסטע

הערץ-היטען

אינגלענדישע און איטאלענדישע ווי HÜCKEL און אנדערע

פון די נייעסטע פאסאנען און קאלירען עמפעהלט

צום הערבסט-און ווינטער-סעזאן

די גוט-בעקאנטע פירמע

Wolf Belchatowski

12 פעטריקאווער 12, טעל. 216-59

ביליגע קאנקורענץ-פרייזען! ●●● רעעלע און סאלידע בעהאנדלונג!

ציהונג פון דער מלוכה-לאטעריע
4-טע קלאס, 3-טער טאג.

GŁÓWNE WYGRANE.
I CIĄGNIENIE.

20 tys. zł. 57819
15 tys. zł. 94730
10 tys. zł. 21183 75064
Po 5 tys. zł. 36668 40435 66985 73825 155949 163138
2 tys. zł. 1012 4435 10546 23550 26116 28694 30152 36913 48822 53714 79520 87252 84241 100718 106454 107056 111461 115408 120667 127769 132660 149862.
Po zł. 1000 — 8890 12572 10909 14303 18188 37718 52833 61893 78088 79991 84974 92518 94932 100480 103533 104927 108137 108937 110197 129463 142093 144802 145949 153162 153602 163653 168964 169352.

Stawki:

13 225 84 453 62 531 34 54 95 620 779 831 41 916 40 1577 602 42 2050 137 268 407 97 670 790 861 76 3002 46 62 213 19 325 47 89 403 47 501 667 723 836 80 932 58 4357 429 521 659 835 37 998 5037 203 481 74 95 521 67z 66 846 6023 128 45 62 348 768 88077126 66 317 18 31 81 91 404 15 524 658 66 77 832 927 39 8017 43 146 91 423 59 824 69 939 42 9179 272 349 80 518 676.

10232 88 301 415 526 861 54 933 112 36 360 474 681 704 24 27 904 12235 44 591 745 840 13012 70 88 100 325 504 205 89 644 743 920 43 14193 344 28 89 95 10 500 515 830 15475 502 625 22 60 729 36 60 94 817 63 69 991 99 16230 304 458 537 657 71 707 67 811 17264 919 66 609 25 925 18028 66 280 372 415 80 503 27 643 749 856 977 81 1911- 38 45 381 513 05 58 921.

20047 176 242 45 345 484 89 531 720 917 76 21017 32 123 552 50 55 424 27 655 842 12061 167 286 415 525 50 73 626 775 925 80 23071 252 385 433 600 652 92 938 24018 43 50 56 515 02 45 92 365 401 24 49 532 88 600 821 72 918 25074 85 190 247 326 499 525 26 49 73 673 874 26 208 56 398 464 501 32 718 971 27110 54 318 553 950 28013 20 31 127 455 57 646 921 46 29022 226 58 584 784 938.

30092 188 327 465 534 641 835 61 901 31078 92 182 86 242 364 411 53 570 82 753 816 47 919 32003 232 89 95 542 604 884 88 3012 225 40 367 68 547 621 77 764 805 33 333 34101 82 244 498 99 96 87 742 35183 218 319 524 47 759 52 72 857 972 36013 52 78 127 244 322 70 97 409 18 533 81 677 832 959 37017 38 118 251 375 676 810 94 951 87 38094 153 314 614 86 837 920 8 39203 53.

40090 120 520 756 92 811 55 906 51 55 41092 138 48 331 35 502 699 824 71 916 42 62 42183 336 465 759 846 43117 85 90 201 76 29 361 409 511 45 864 44003 12 121 96 294 394 482 96 512 89 915 45166 270 311 55 410 97 518 865 76 98 46278 98 491 76 837 39 75 928 47024 152 63 228 340 723 80 866 958 48009 55 304 736 29 96 901 74 49022 383 425 556 694 837 909.

500666 68 138 216 435 520 67 772 887 51072 182 350 532 662 87 707 35 55 83 855 976 95 52019 171 273 342 78 505 03 07 19 29 91 655 850 858 74 987 53002 35 157 229 69 94 313 437 533 606 728 825 52 54074 106 489 542 725 55042 77 84 276 386 574 640 55 776 80 56161 733 57 72 805 58 92 57040 54 67 180 257 338 44 45 451 69 824 20 93 974 58035 202 308 915 91 55117 69 564 69 25 300 473 604 9 732 937 65.

60103 223 313 663 746 88 920 61218 310 33 36 547 661 780 856 89 90 903 43 65 62062 281 345 72 599 608 63077 259 368 436 82 589 662 64059 80 230 384 442 634 44 99 703 426 79 65299 321 58 418 562 694 756 826 920 66013 21 103 25 43 244 76 87 545 756 846 75 930 67108 62 78 282 557 579 575 845 95 960 68025 66 87 11 338 472 82 85 508 50 93 616 803 73 951 69086 291 308 421 28 589 613 843 945 82.

7011 318 60 603 90 725 71064 94 224 381 526 71 639 42 731 40 874 72027 80 178 236 503 89 750 982 73143 200 355 79 430 556 85 600 74195 403 633 42 93 171 831 75063 70 180 228 141 82 489 500 604 36 746 02 59 995 99 76047 12 90 222 403 903 77255 405 90 543 55 661 760 85 409 78029 45 151 450 724 32 957 79135 495 572 622 924 13.

80001 25 289 469 582 832 93 81831 22 958 82029 182 95 211 317 44 92 434 99 612 27 956 87 83114 43 302 36 506 626 18 41 53 776 930 84355 604 85015 289 306 539 716 36 822 904 923 75 83 45 86113 200 429 99 636 46 717 880 995 87037 299 465 829 67 85 225 57 60 88212 63 410 45 92.

90343 75 505 638 56 818 44 991 91066 102 56 203 464 83 521 618 74 92014 130 221 338 81 92 300 634 42 876 93154 83 84 207 39 497 563 741 848 58 94035 163 299 332 429 58 64 811 27 51 806 95157 213 518 792 94 96020 155 201 2 392 572 80 629 94 746 982 29 62 66 97116 222 404 41 570 77 790 976 94 98093 99 316 29 500 611 48 810 18 66 963 99315 401 520 48

100068 372 445 57 84 699 721 28 88 813 20 101119 68 88 345 442 43 622 61 721 72 903 85 102143 55 37 45 450 638 863 86 905 103022 61 151 257 471 508 880 984 104068 119 294 333 407 501 646 955 105030 144 506 94 95 711 28 36 60 106079 129 35 18 95 346 529 34 62 691 853 82 926 64 107018 31 81 148 211 62 92 358 547 52 659 63 99 779 858 108021 127 34 80 228 77 373 434 87 691 701 55 842 109047 269 480 527 618 707 87 905

110276 79 300 396 503 63 617 83 708 25 892 917 22 111080 148 239 616 78 760 893 112140 233 48 332 34 423 91 688 905 37 84 113037 86 120 311 458 569 734 919 21 114195 335 73 91 500 29 32 602 17 99 702 902 36 115018 66 60 62 89 346 58 60 832 38 58 116069 74 195 468 620 64 824 31 90 905 31 44 87 117026 140 53 51 237 306 16 577 740 826 99 118115 215 483 90 641 860 928 94 119037 116 84 224 88 381 436 599 662 784 859 977 78

120202 11 304 12 16 86 406 12 523 632 790 877 910 22 93 121000 007 261 500 577 920 57 122619 28 717 123092 124 39 59 289 95 547 610 99 711 94 846 909 64 124029 63 159 319 74 749 63 857 950 125037 345 40 683 704 976 126014 165 85 288 580 90 613 765 903 127003 24 122 45 200 264 380 628 68 987 128073 144 347 418 79 615 67 88 94 898 972 129018 109 96 430 53 514 40 682 763 894 914 15

130084 359 599 706 131198 381 523 731 832 132095 241 48 423 547 83 606 27 80 837 133070 76 115 360 435 805 134021 118 58 98 240 337 88 468 570 697 745 135047 157 236 70 360 438 79 549 681 792 817 46 89 919 136098 157 62 298 382 41 418 26 61 530 668 77 87 705 909 31 41 137098 350 480 563 68 613 894 138127 40 70 224 69 81 420 536 735 819 22 139115 246 335 476 84 643 702 852 923

140010 85 130 252 81 356 449 531 50 815 929 141052 113 201 93 626 71 797 142110 315 64 434 756 812 969 143033 93 534 668 788 144102 20 64 395 438 39 561 96 794 960 92 145023 28 44 219 78 391 430 579 741 926 74 146158 383 607 73 147040 214 601 148240 407 506 746 79 810 149140 205 642 737 46 950 85

150095 229 62 306 12 89 567 641 45 151092 100 182 464 563 91 663 152143 388 401 10 68 582 652 64 72 81 92 816 33 92 915 153180 245 91 394 416 639 42 89 702 6 46 92 154262 98 315 27 511 635 47 700 711 802 60 155003 93 360 92 417 94 550 52 55 628 714 18 849 156094 167 201 63 597 157036 39 431 52 565 624 915 94 158227 97 453 559 749 159003 163 220 325 486 558 774 838

160095 116 91 95 279 80 384 439 520 67 91 706 45 896 979 161033 108 209 316 605 88 162183 373 86 64 624 97 941 48 163045 53 58 183 298 338 580 610 32 164178 574 603 209 703 805 84 165381 437 91 94 89 538 50 96 713 839 90 926 45 61 166025 91 135 60 241 356 77 401 36 503 690 710 11 809 38 75 963 70 83 96 167030 24 90 313 55 58 420 632 76 92 880 1 168270 99 417 29 689 865 169066 87 149 301 13 54 531 697 894 929 74

GŁÓWNE WYGRANE.
II i III CIĄGNIENIE.

Zł. 15.000 — 21202
Zł. 5.000 — 54415 63866 85719 108899 164750.
Zł. 2.000 — 2773 2098 10984 11958 11217 28839 29921 40593 44502 54742 58113 64932 70944 88553 87899 96888 100069 108327 112565 129935 151388 159053 165097 161563.
Po zł. 1.000 — 2992 7511 10975 25927 25731 29798 31432 41927 44992 46203 46582 48721 51791 56330 55827 71918 76084 94504 95903 96316 99991 101783 101460 108157 112436 114068 117743 119280 118941 119703 120516 121832 123856 125147 127543 129707 134925 134586 133535 139132 150136 150847 159629 160618 163076.

STAWKI.

56 200 23 33 51 403 406 755 960 1000 144 360 90 512 665 945 60 2293 556 673 783 858 994 96 3312 24 60 679 734 96 834 926 62 4100 243 453 573 607 860 874 5001 12 25 152 240 42 72 368 473 566 802 6011 333 76 556 618 6899 40 957 7019 95 116 84 441 594 791 835 952 8033 5552 621 712 13 17 57 9030 128 63 221 22 382 405 538 93 647 725 72 88 876 951 75 87.

100130 71 361 457 11202 68 348 486 551 75 737 748 921 100200 185 301 18 421 590 676 786 83 13243 551 756 802 24 28 141 12 227 41 62 93 309 34 43 461 599 647 765 875 15096 209 82 514 16114 216 82 353 93 482 86 510 869 17108 21 427 592 95 718 36 18273 531 43 836 19265 71 349 57 96 583 728 54.

20288 375 402 06 08 601 747 21200 308 485 532 688 739 916 73 22367 91 351 97 403 23079 199 277 392 466 598 789 945 933 39 24072 181 448 543 653 775 25073 215 329 33 486 620 705 911 76 26176 205 84 317 59 427 579 820 95 972 27027 161 352 97 478 577 723 61 900 28066 171 315 410 641 704 38 44 949 29007 14 77 80 297 974 93 528 50 614 708 30 44 811 924.

30126 53 283 414 576 600 904 85 31123 30 64 240 408 539 58 815 24 32 161 77 688 33152 339 523 611 715 803 41 57 950 78 34093 160 84 652 767 94 35070 176 326 97 517 657 91 784 924 45 58 83 36242 381 447 75 554 754 99 999 37226 343 425 565 820 48 38121 256 572 39014 148 86 285 323 555 668.

40048 178 2660 96 362 63 541 96 600 618 70 916 410073 120 264 74 254 433 43 84 501 25 693 806 94 42042 59 67 95 129 54 789 991 43131 487 94 584 709 26 44 863 909 54 44007 242 375 93 460 615 21 762 816 993 45167 207 532 696 803 963 46006 659 772 833 47035 279 590 682 752 812 25 992 48006 27 197 266 670 829 983 94 49664 332 411 544 66 713 872.

50117 260 333 563 604 39 59 789 894 948 54 69 72 51038 154 241 56 317 488 668 804 963 56257 64 92 120 565 654 782 86 934 53032 254 323 82 448 553 611 62 798 827 51 911 54266 97 407 84 630 815 67 964 55000 291 674 803 19 68 907 56151 238 320 62 422 69 790 57026 253 58057 93 393 527 946 52 59026 45 81 192 223 345 448 552 84 690 812

60063 110 74 2113 405 677 707 76 896 913 50 87 61110 42 52 54 60 341 501 36 37 63 631 59 839 62033 100 569 805 68 922 52 53 63011 85 623 47 96 64043 90 443 57 550 73 90 97 622 625 65382 469 548 662 738 879 66559 89 6631 67 818 911 67260 526 710 957 68169 270 466 88 667 726 31 34 78 906 69077 159 215 518 40 68 601 733 67 69 992

70029 226 409 75 538 69859 950 71017 90 217 30 94 97 303 83 485 563 617 860 990 72138 246 360 493 561 693 96 731 945 73004 384 486 692 95 784 820 74260 378 491 500 542 63 661 897 923 75029 128 347 506 695 854 976 76086 149 75 213 95 333 407 33 83 554 600 653 84 736 62 879 77105 311 25 479 676 875 78068 572 800 909 79263 534 47 96 649 708 61 73

80083 213 28 74 95 336 50 3 614 72 793 807 949 81292 305 442 501 68 646 995 92253 415 54606 714 800 952 83055 147 409 61 93 581 627 733 39 86 90 817 86 905 84006 127 247 389 521 63 637 802 85016 88 125 82 272 815 73 86210 330 406 86 669 877 976 87168 87 267 385 486 511 73 817 88129 52 338 99 448 662 850 89079 243 49 66 375 591 628 42 76 92 897.

90007 124 318 717 88 469 532 43 610 754 935 91011 36 322 599 90 95 604 61 64 792 914 92361 639 776 818 93108 70 444 57 80 507 830 927 94001 70 74 746 928 86 95092 116 205 307 78 411 47 52 592 94 653 68 854 935 96023 66 90 184 236 394 585 972 73 97098 88 164 260 72 84 374 836 948 98006 9 13 69 182 231 300 314 66 461 624 748 879 907 99626 805 52 913

10078 103 200 240 91 417 42 634 701 96 812 949 101015 51 248 516 55 790 885 928 63 83 88 102028 32 226 12 55 64 469 685 711 26 58 800 103130 32 68 90 271 474 600 622 884 104026 63 123 438 535 770 828 95 930 75 105002 25 43 68 145 522 71 604 33 798 858 935 86 106115 215 32 336 517 840 57 89 913 56.

107105 291 372 801 952 108025 49 95 237 449 504 98 827 40 109102 77 40 88 228 34 205 344 952 .

110014 232 32 260 368 87 631 34 949 11062 86 140 382 521 94 688 112003 499 609 714 45 928 54 113075 93 296 97 516 22 648 794 830 114181 327 77 432 92 531 38 73 665 115034 261 92 353 73 515 24 79 225 26 72 850 116153 57 983 117120 73 247 412 71 99 580 649 65 82 73 829 84 961 79 118197 232 634 36 58 769 803 910 63 119064 108 42 76 317 90 769 820 938.

120141 294 464 599 628 39 770 121094 150 98 258 382 589 827 905 48 69 122225 382 412 32 87 502 45 65 70 697 906 123069 179 214 336 52 415 540 634 67 702 81 124026 28 70 97 187 240 64 354 55 94 562 624 725 125063 64 140 222 323 524 665 673 857 126076 196 311 623 64 883 127395 404 600 874 942 65 128116 386 87 476 88 663 704 32 934 129023 42 44 114 388 456 80 88 596 626 834.

130092 142 236 351 526 585 93 738 131056 395 410 638 86 724 28 64 868 97 916 77 132000 466 592 816 22 89 94 906 41 133100 176 394 523 80 624 54 820 124171 319 86 904 505 22 626 98 779 135058 85 191 94 301 21 74 759 933 68 136010 25 130 51 74 202 98 370 449 76 747 800 80 137003 17 204 106 241 342 470 91 547 671 929 40 75 138157 75 300 495 510 612 47 57.

139074 194 374 447 583 666 729 859 65 140049 269 324 49 85 414 57 652 747 87 88 804 13 51 990 14194 196 239 92 674 734 43 76 820 52 89 942 42088 376 84 93 412 528 99 659 734 822 94 904 39 143029 34 67 166 275 321 42 518 144004 371 664 145197 346 58 441 666 146005 127 49 354 85 567 650 84 89 715 147099 259 345 586 604 706 898 802 32 73 148148 50 55 266 403 521 25 625 738 88 944 53 149025 73 118 237 359 439 47 507 817 60.

150033 165 210 339 49 81 453 63 559 604 59 78 772 888 99 900 944 63 151048 65 108 10 14 354 74 436 337 799 867 957 152026 234 510 36 606 724 827 153048 132 240 446 545 627 88 714 58 912 154361 642 740 60 804 14 89 941 155037 178 283 479 741 97 846 981 156062 143 202 364 93 521 633 63 777 84 879 969 84 157657 77 873 158032 264 529 62 631 79 159053 86 157 293 451 58 609 28 757 927 63 85 99

1160098 146 348 435 45 512 793 954 161196 384 415 66 672 162 117 347 424 530 55 732 43 834 915 163307 22 68 500 635 73 829 61 72 79 93 961 66 80 95 164219 334 92 470 505 29 73 616 20 815 928 165263 301 474 547 696 748 90 986 166139 395 420 28 497 624 54 732 913 167133 228 50 53 78 574 718 19 56 891 96 929 13959 633 74 784 92 962 86 169012 110 89 267 370 545 631 757 75 76 882.

פראנצויזישע רעגירונג זיכערט די רעכט פון אלע איינוואוינער אין סאאר-געביט

גענף, 6 (יט״א טעלעגראפיש)

די פראנצויזישע רעגירונג האט אריינגעגעבן צום פעלקער־בונד־ראט א מעמאריאל וועגן סאאר־געביט. אין דעם מעמאריאל געפינען זיך צוויי וויכטיגע פונקטן פאר יידען. אין ערשטן פונקט ווערט געזאגט, או ווי דער פלעביסציט זאל נישט אויספאלן צו לטובת פראנקרייך, צי פאר דייטשלאנד, זאל געזיכערט ווערן די רעכט פון אלע איינוואוינער פון סאאר־געביט. פראנקרייך איז זיך מתחייב דעם פונקט אויסצופירן.

אין צווייטן פונקט ווערט געזאגט, או די באפעלקערונג פון סאאר־געביט דארף וויסן, או אויב ס׳וועט אדורכגעהן דער סטאטוס קוו, הייסט עס נישט, או ער מוז אייביג בלייבן. די באפעלקערונג דארף שפעטער האבן די רעכט נאך אמאל זיך ארויסצוזאגן, צי זי וויל געהערן צו פראנקרייך, צי צו דייטשלאנד.

יעצט איז מיין קליינינקע שעהן...

די פער׳דאנה׳טע מוטער בענוצט איהר זייף Palmolive אויך פאר׳ן קינד. שלנא, ווען דער דאקטאר וועט זאגען: די בעסטע איז די זייף, וואס איז אויסגעארבעט אויף אייל־בירטען־אייל, שטרעקט אויס די הענד נאך אמער זייף Palmolive. די הויט פון קינד איז אזוי ווייך און דעליקאט. ס׳פעהלט פשוט אויס דרייסטקייט צוזיהרען זיך מיט אנ׳אנדערער זייף, ווי מיט דער מילדעסטער און דעליקאטסטער.

היינט מוז מען אנהויבען די שעהנהייטס-פערהיטונג

שוין פון היינט אן הויב אן אנצווענדען די 2 טינגטענדיגע פערהיטונג, גערעכנענדיג נישט נור ווענטן זיך, נור אויך וועגן קינד. רייב איין טעגליך פריהמארגען און אווענד מיט א בעדיכטער שוים פון דער זייף Pelmolive אין דעם דעליקאטען קערפער׳ל פון דיין קינד. שווענק אב דערנאך מיט יווארים וואסער און דערנאך מיט קאלטם. און קורצליך וועלען אין דיין הויז זיין 2 מענשען מיט סיידעלשע געזיכט... ביידע שטראהלענדע מיט פרישקייט און געזונד, — א דאנק דעם געברויך פון דער זייף Palmolive, וואס ענטהאלט אין זיך 2 איילען: איילבירטען און פאלמען.

PALMOLIVE

נישט נור זייף — נור אויך א פערשענערונגס-מיטעל

PALMOLIVE-SHAMPOO PIELĘGNUJE WŁOSY, JAK MYDŁO PALMOLIVE CERĘ

שווערע שטרייק סיטואציע אין אמעריקא

ניו־יארק, 6 (ספ. טעל.)

דער פארשלאג פון פרעזידענט רוזוועלט צו שאפען א קאמיסיע פון דריי, וועלכע זאל אויסגלייכן דעם קאנפליקט מיט די טעקסטיל־ארבייטער, איז פון ביידע צדדים אנגענומען געווארען גינסטיג. די ארגאניזאציעס פון די ארבייטער און פון די ארבייטסגעבער האבען ערקלערט, או זיי וועלען זיך אונטערווארפען די בעשלוסען פון דער קאמיסיע. דער פרעזעס פון שטרייק־קאמיטעט האט אבער ערקלערט, או דער שטרייק וועט נישט פריהער ווערען איבערגעריסען, ביז די קאמיסיע וועט האבען ארויסגעטראגען איהר בעשלוס.

דער פערלויף פון שטרייק איז ווייטער א שטורמישער. אין איניגע ערטער איז ווידער אמאל געקומען צו בלוטיגע צוזאמענשטויסען מיט די שטרייק־ברעכער. עס האט זיך אריינגעמישט מיליטער און צוריקגעשטעלט די ארדנונג. פערהאן צוויי טויטע און 20 פערוואונדעטע.

בירגערמייסטער פון קאפשטאט — א יוד

קאפשטאט, 6 (יט״א טעלעגראפיש)

אלס בירגער־מייסטער איז איינשטימיג געוויהלט געווארען לואיס גראדנער, א באקאנטער יוד. ער איז אלט 52 יאהר.

200 פונט פאר די געליטענע פון דער פערפלייצונג

צוגעשיקט פון דער פעדעראציע פון די פוילישע יודן אין ענגלאנד

וואַרשא, 6 (יט״א טעלעפאניש)

דער פערבאנד פון די פוילישע יודן אין ענגלאנד, האט צוגעשיקט 200 פונט פאר די געליטענע פון דער פערפלייצונג.

ניו־יארק, 6 (ספ. טעל.)

דער ארבייטער־שטרייק אין דער אלימיניום־אינדוסטריע, וואס דויערט שוין איניגע חדשים, האט איצט, אין צוזאמענהאנג מיטן טעקסטיל־ארבייטער שטרייק, אנגענומען א שארפן כאראקטער.

בערל קיעלציגלאווסקי

(דאנציג) ווינשט אלע זיינע סוחרים און פאבריקאנטען

א כתיבה וחתימה טובה

צום נייעם יאהר!

בערל קיעלציגלאווסקי, דאנציג.

בעקאנטמאכונג.

ראש-השנה און יום-כיפור

ווערט געדאוונט

אין ריידזענדער-פארליין

שיענקעוויטש 3/5 1-טער שטאק

בילעטען ווערען פריקויפט אויך פאר נישט מיטגלידער.

גדאנסקא 33 פראנט, פארטער

לשמוע אל הרנה ואל התפלה

עס ווערט געדאוונט

ראש-השנה ויום-כיפור

מיט בעריהמטע חזנים

און א גוט איינשטודירט כאר

לופטיגע און בעקוועמע פלעצער

פערזעהט אייך מיט פלעצער צו פערדינגען א גאנצן טאג.

געדענקט די אדרעס:

גדאנסקא 33 פראנט, פארטער

אתרוגים

מבחרים

מארץ-ישראל

וגם לולבים והדסים

ימצא להמכר אצל

הרה״ג ר׳ ישראל לעוו נ״י

דישיבת „תורת חסד״ לאדז

פאמארסקא 25

PENSJONAT „ZDROWIE“

כשר! פון פרוי ראפאפארט

אויף ווישניאווא-גורא, טעל. 7

עמפפעהלט נאך עטליכע פרייע צימער אין דער מיט גרויסען קאמפארט איינגעריכטער ווילע. אויסגעצייכענטע, כשרע קוך, אויף וואונש דיעטישע. עלעקטריש ליכט. נעמט שוין אן געסט אויף די ימים טובים.

מעסיגע פרייזען!

א כתיבה וחתימה טובה

און א גוט יאהר

ווינש איך מיינע געעהרטע קונדשאפט, קרובים, פריינד און בעקאנטע

גלייכצייטיג מאך איך בעקאנט, דאס מיין

שיך-געשעפט

איז פערזעהען צום איצטיגען הערבסט- און ווינטער-סעזאן מיט א גרויסען אויסוואהל פון די עלעגאנטסטע מאדעלען

שיך

דאמען-

הערען-

קינדער-

צו די צוגענגליכסטע פאר אלע שיכטען פרייזען.

רעעלע און סאלידע בעהאנדלונג!

איך עמפפעהל מיך דער ג׳ קונדשאפט

ח. מ. ראדזאנאווער

3 נאוואמיעסקא 3, טעל. 183-18

ווינטיג פאר ווירטענס

פאסטע צו פאדלאגעס

JAŚNIEJ SŁOŃCA

פארבט ווייסע פאדלאגעס

פאסטע צו שיך:

JAŚNIEJ SŁOŃCA

גיבט א שיינעם גלאנץ

פליסיגקייט פאר מעטאלען

JAŚNIEJ SŁOŃCA

רייניגט שויבען און שפיגלען

זייט אויפמערקזאם ביים איינקויף!

פערזעהט אייך אויף יום-טוב נור מיט

ווייַן און מעד

פון דער בעריהמטער מארקע

„בארון“

אינה. מענדעל בארנשטיין

צענטראלע

30 נאוואמיעסקא 30

אריגינעלע

אונגאר-וויין

א באטשינקע 2.60 זל.

ווי אויך ערשידענע ווייבען, ליקיערען און קאניאקען

צו ביליגע פרייזען! •• סאלידע און רעעלע בעהאנדלונג!

צום קומענדיגען סעזאן

שיך

די לעצטע מאדעלען

עמפפעהלט

A. Ogórek

Łódź, Zawadzka 11.

בעמ.: א ספעציעלע אבטיילונג פון מענער-שיך.

יא צוגלאזען די סאוויעטען, אדער נישט?

די גרויסע קאמפאניע אין לאנד פון פעלקערבונד

אַזאַ אויפפיהרונג איז אין דער שווייץ פון לאַנג נישט געווען. די פּרעסע שרייבט נישט וועגען קיין שום אַנדערע זאַך, די פּאַרטייען און פערבאַנדען אָרגאַניזירען מיטינגען, לאָזען אַרויס מאַניפעסטען, פּראָטעסטען, מענשען שרייבען אָפענע בריף אין די בלעטער. אין משך פון די לעצטע וועלטליכע יאָהר איז נישט געווען קיין אין פּאָליטישע געשעהעניש, וואָס זאָל האָבען אַזוי ווייט און טיף אויפגעדרערט די געמיטער אין דער שווייץ, ווי עס האָט פּאַסירט מיט דער פראַגע וועגען רוסלאַנדס אַריינטריט אין פעלקערבונד. פלעגמאַטישע און גלייכגילטיגע צו אַלעמדינג וואָס האָט נישט קיין דירעקטע שייכות צו זייערע מאַטעריעלע אינטערעסען, האָבען די שווייצער מיט אַמאָל דערפיהלט אין זיך עפּעס אַ „הייליג פייער" און זיי האָבען זיך געלאָזט אין קאַמף, כדי נישט צו דערלאָזען, אַז די גאָטלאָזע באָלשעוויקעס, זאָלען אַריינגענומען ווערען אין פעלקערבונד. עס פערשטייט זיך, אַז אין דער קאַמפּאַניע נעהמט אַנטייל נישט דאָס גאַנצע שווייצאַרישע פאָלק. אַזוי ווי עס האַנדעלט זיך וועגען די סאָוויעטען, האָבען די אַלע, וועלכע זענען ביז איצט געווען געגנער פון דער פעלקערליגע, ווי די סאָציאַליסטען און קאָמוניסטען, פּלוצים דערפיהלט אין זיך וואַרימע סימפּאַטיע צו דער ביז איצט העפטיג בעקעמפטער אינסטיטוציע, און די סאָציאַליסטען און קאָמוניסטען בילדען אין דער שווייץ דאַרף מען ווייסען, כמעט פערציג פּראָצענט פון דער בעפעלקערונג, דאַגעגען אַלע איבעריגע אונטערשטיצונגען, ווער מיט גרעסער'ן, ווער מיט קלענער'ן אייפער, די אַנטיסאָוויעטישע קאַמפּאַניע.

די שווייצאַרישע רעגירונג איז, וואָס אַן אמת געווען אין גרויס קלאָפּאָט ביז זי האָט אָנגענומען איהר העלדישען בעשלוס צו פּראָוואָצירען זיך מיט די, וועלכע זענען געגען אַריינבעהמען די סאָוויעטען אין פעלקערבונד, ווייל בעת אין לאַנד איז אָנגעגאַנגען די העפטיגע קאַמפּאַניע געגען די סאָוויעטען, האָבען זיך אין די קאַנצעלאַריעס און אין די קאַבינעטען פון די שווייצאַרישע מלוכה־לייט געדרייט אַנדערע, גוטע יועצים, פּערטרעטער פון פראַנקרייך, ענגלאַנד און איטאַליען, און האָבען זיך בעמיהט צו ווירקען, אַז די שווייצאַרישע רעגירונג זאָל איהר שטעלונג ענדערען, זי זאָל אָננעהמען בנוגע די סאָוויעטען זייער שטעלונג און זאָל אויף דער קומענדיגער סעסיע אויך זיין פאַר אַריינבעהמען די מלוכה פון באָלשעוויזם אין פעלקערבונד. אָבער די רעגירונג פון דער שווייץ האָט געפיהלט, אַז די מעהרהייט פון דער עפענטליכער מיינונג אין לאַנד איז געגען די סאָוויעטען, און האָט זיך ענדליך ענטשלאָסען אָנצונעהמען אַ קאָנטר־שטעלונג.

אין וואָס בעשטייען די אַרגומענטען און די מאָטיווען פון אָט דער פערביסענער קאַמפּאַניע, וואָס ווערט געפיהרט געוואָרען געגען סאָוויעט־רוסלאַנד, און וואָס האָט זיך געענדיגט מיטן בעשלוס אָפּצוזאָגען דעם אַנטייל אין איינלאַדען די סאָוויעטען אין בונד? מען דאַרף דאָ אונטערשיידען, ערשטענס די פאָרמעלע מאָמענטען פון די פּאָליטיקער. די שווייצער בירגער האַלטען אַז די סאָוויעטען פערדינען נישט צו געהערען צום פעלקערבונד, אָהן ספק, די סאָוויעטען זענען שטענדיג געווען געגען דעם פעלקערבונד, און זייער ווילען איצט אין דער ליגע אַריינצוטרעטען איז אַ גרויסער פּאַראַדאָקס, און אין די אויגען פון דעם דורכשניטליכען קליינבירגערליכען שווייצער שטעלט זיך דאָס פאָר ווי עפּעס אַ פּערבּרעכען געגען דער נאַטור. די שווייצער גיבען זיך נישט אָפּ קיין רעכנונג אַז די ליגע איז קיינמאָל נישט געווען קיין ליגע פון פעלקער, נאָר אַ ליגע פון די מלוכות, אומאָפּהענגיג פון זייער אינערליכען בוי און אָרדנונג, אַז די ליגע איז געווען אַן אָרגאַניזאַציע, אין וועלכער עס זענען פּאַראייניגט דעמאָקראַטיעס, דיקטאַטורען און אויטאָקראַטיעס. די שווייצער האַלטען, אַז די סאָוויעטען ענטשפּרעכען נישט די פאָדערונגען, וואָס ווערען אין פּאַקט פון דער ליגע געשטעלט צו ביידע מיטגלידער, ווייל, זאָגען זיי, די סאָוויעטען וועלען נישט געבען קיין גאַראַנטיע, אַז זיי וועלען אָפּהיטען די אינטערנאַציאָנאַלע פערפליכטונגען, אַלס בעווייז אַז די סאָוויעטען היטען נישט אָפּ די אינטערנאַציאָנאַלע התחייבות ווערט געבּרענגט דער פאַקט, פון אַנעקסירען גרוזיע געגען די בעשטימונגען פון גרוזיניש־סאָוויעטישען טראַקטאַט. ענדליך ווערט אַרויסגעשטעלט דער אַרגומענט, אַז די סאָוויעטען ענטשפּרעכען נישט די פאָדערונגען פון פּאַקט, לויט וועלכע די מיטגלידער פון דער ליגע מוזען זיך בעמיהען און זענען מחויב צו זאָרגען, „אַז מענער, פרויען און קינדער זאָלען אין זייער לאַנד געניסען פון מענשליכע אַרביט־בעדינגונגען".

וואָס אַנבעלאַנגט די אינערליך־פּאָליטישע מאָטיווען, זעהען די שווייצער אין אָננעהמען די סאָוויעטען אַ סכנה, אַז אין זשענעווע זאָל זיך בעזעצען אַ סאָוויעטישע מיסיע, וואָס זאָל זיך חלילה פערנעהמען מיט קאָמוניסטישער פּראָפּאַגאַנדע. די שווייץ האָט זיך ביז איצט נישט געקאָנט קיין עצה געבען מיט דער קאָמוניסטישער אַגיטאַציע, וואָס קומט פאָר אין לאַנד גופא, הייבט אַ פּשיטא שוין, אַז עס וועלען זיך דאָרט בעזעצען פאָרשטייער פון קלאַסישען לאַנד פון באָלשעוויזם, אין נאָמען פון דעמאָקראַטישער פרייהייט איז די אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע פון די איינענע בירגער ערלויבט. ריוואַליזירענדיג מיט די קאָמוניסטען אין פּאָליטישע השפּעות און אין איינפלוס איבער די מאַסען, איז די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי אַליין אַריין אין קרייז פון די קאָמוניסטישע שטרעמונגען. אין פאַל ווען אין זשענעווע זאָל געשאַפען ווערען אַ שטענדיגע סאָוויעטישע פּאָזיציע, צו וואָס די סאָוויעטען וואָלטען געהאַט דאָס פולע רעכט, האָבען די בירגערליכע שווייצער מורא, אַז

דער סאָציאַליסטיש־קאָמוניסטישער לאַגער אין לאַנד, וואָס זיך נאָך מעהר פערשטאַרקען, אין דער שווייץ שמועסט מען אַז שוין דער פּאַקט אַליין, וואָס סאָוויעטישע דעלעגאַטען זענען געקומען אויף פערשידענע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענצען האָט געווירקט אויף דער פערשטאַרקונג פון די קאָמוניסטישע טענדענצען צווישען די מאַסען.

ביז איצט האָט די שווייץ קיין בעציהונגען מיט די סאָוויעטען נישט אָנגעקנפּט, און האָט די סאָוויעטען נישט אנערקענט. דער ווידערשטאַנד אַריינצונעהמען די סאָוויעטען האָט גובר געווען און די שווייץ געהערט צו די געציילטע מלוכות, וועלכע וועלען אויף דער קינפטיגער סעסיע פון פעלקערבונד זיין געגען אַריינגעהמען די סאָוויעטען אין דער ליגע. אָבער דאָס וועט נישט האָבען קיין פּראַקטישע בעדייטונג. אויף אַריינגענומען צו ווערען אין דער ליגע איז גענוג אַ מעהרהייט פון צוויי דריטעל, כדי די סאָוויעטען זאָלען נישט אַריינגענומען ווערען אין דער ליגע דאַרף מען האָבען געגען זיי אַכצעהן שטימען. און ביז איצט זענען געגען די סאָוויעטען בלויז עטליכע מלוכות, ווי האָלאַנד, בעלגיען, קאַנאַדע, אונגאַרן, אָבער קיין אילוזיעס דאַרף מען זיך נישט מאַכען. דאָס איינציגע וואָס וואָלט געקאָנט פּערהאַמעווען דעם סאָוויעטישען אַריינטריט אין דער ליגע וואָלט געווען די אַקעגענשטעלונג פון ראַט, אָבער דערצו איז נויטיג אַן איינהייטליכע שטעלונג און אַזאַ שטעלונג איז אין ראַט נישטאָ. (אלב.)

אויסשטעלונג פון דער וועלט־מלחמה

וואסערע אויספיהרונג מאכט פון קריג דער היטלעריזם?

אין בערלין קאָן מען זעהן אַן אויסשטעלונג, וואָס טראָגט דעם נאָמען „פראָנט". דאָ ווערט אין פּלאַסטישער פאָרם פאָרגעשטעלט דאָס, וואָס עס איז געווען אויף די אומגעהויערע פראָנטען אין משך פון די העכער פיר יאָהר וועלט־קריג. אויף ריזיגע קאַרטאָגען קאָן מען זעהן צ. ב. די גרויליגע בעלאַגערונג פון ווערדען, וואו עס זענען אומגעקומען כמעט דריי הונדערט טויזענט דייטשע סאָלדאַטען און העכער פיר הונדערט טויזענט זעלנער פון דער קאָאַליציע.

אויף בעזונדערע בילדער און קאַרטאָגען זעבען פאָרגעשטעלט פראַגמענטען פון שלאַכטען, שרעקליכע גאַזגעטען־אַטאַקעס, גרויסע רידען פון געפאַנגענע, שלאַכט־פעלדער, וואָס זענען בעזייעט מיט טויטע קערפּערס, פערניכטעטע שטעט, דאָס לעבען אין די אָקאָפּעס.

אין אָקאָפּ איז אַריבערגעטראָגען אין זיין גאַנצער ווירקליכקייט פון מערב־פראָנט, אַזוי האָט דער אָקאָפּ אויסגעזעהען מיט צוואַנציג יאָהר צוריק. שמאָלע קאָרידאָרען, פּיכטע שמוציגע, וואָס שטיקען זיך פון נאָהענטען בית־הכסא, אין דער הויך אַ שמאָלע שפּאַרינקע ליכט, דער אַרויסגאַנג פון אָקאָפּ. דערנעבען דער אָבסערוואַציאָנס־פּונקט, טעלעפאָן און ראַדיאָ. אין איין אָרט ליגט אַן ענגלישער טאַנק, וועלכער איז פערגראָבן געוואָרען אין דייטשען אָקאָפּ. נעבען די קוילענוואַרפערס ליגען האַנדגראַנאַטען רעשטלעך פון זעלנערישע מונדירען. איבערבלייבענישען פון צעריסענע און צעשמעטערטע קערפּערס.

אין דער טיפעניש פון קאָרידאָר אַ שמוציגע טיר, וואָס פיהרט אין אָקאָפּ אַריין. ברעטער זענען ווי עס איז צוגעהאַקט צו די ווענד, אויף בענקל הענגען זעלנערישע מונדירען, פּיכטע און עיפּושדיגע. אויף אַ טישעל, וואָס איז צונויפגעקלאַפּט פון ברעטער, שטייען בלעכענע כלים, פערראָסטע לעפעל און גאָפּעל, עס ליגען פּאַס־קאַרטען, אַ באַפּט־לאָמפּ, פּושקעס פון קאָנסערוון, רעשטלעך הערינג, רעשטלעך פון דער בעריהמטער דייטשער קריגס־מאַרמעלאַדע, אַ צעריסענער שטיוועל, נאָצען, מעלדונגען, ביקסען־קוילען. אויף אַ שנירעל אונטערן סופיט הענגט אויסגעטרוקענט און פערפוילט ברויט, דאָס ברויט הענגט זעהר הויך, כדי די מייז זאָלען דערצו נישט קאָנען צוקומען. אין די ווינקלען וואַלגערן זיך פּושקעס פון קאָנסערווען און טעלערס: אין דאָזיגען געפעס קאָכט אַריין שמוציג וואַסער. אויף די ווענד הענגען אילוסטראַציעס, אַרויסגענומען פון די בלעטער, מערהסטעטיילס פרויען־קערפּערס, כמעט איינגאַנצען נאַקעטע. אין די ווינקלען ליגען שמיקלעך פון צעריסענע בריף. עס איז זיך קוים מעגליך פאָרצושטעלען, אַז אין אזעלכע אָקאָפּעס האָבען מענשען פערבראַכט אין משך פון חדשים און אונאויפהערליכער אויפרעגונג, און ערוואַרטונג פון טויט און פון די גרעסטע פּיינען.

אין איין אָרט זענען אויף דער וואַנט אויסגעדראַפּעט די ווערטער: ווער עס האָט דאָס איבערגעלעבט, דער וועט עס נישט פערגעסען, דער וואָס האָט דאָס נישט איבערגעלעבט, דער וועט קיינמאָל נישט פערשטיין, וואָס עס האָט איבערגעלעבט דער דייטשער זעלנער בייטאָג און ביינאַכט אין די קברים פון די אָקאָפּעס.

אין דער אויסשטעלונג פיגורירט די „דיקע בערטע", דער ריזיגער האַרמאַט און אַריגינעלער גרויסקייט, אַעראָפּלאַנען, טאָרפּעדאָס, טאַנקען, שראַפּנעלען און גראַנאַטען, ביקסען פון פערשידענע טיפען, פּאַנצער־אויטאָס, מינעס, אַן אונטערוואַסער־שיפעל, באָמבעס....

עס זענען אַרויסגעהאַנגען גרויסע סטאַטיסטישע טאַבעלען, פון די טאַבעלען איז צו זעהן אַז אין וועלט־קריג האָבען מצד די צענטראַל־מלוכות זיך בעטייליגט 24 מיליאָן און 700 טויזענד סאָלדאַטען, מצד דער קאָאַליציע 44 מיליאָן און 700 טויזענד סאָלדאַטען, פון די קאָאַליציע־אַרמייען זענען אומגעקומען העכער זיבען מיליאָן סאָלדאַטען, די צענטראַל־מלוכות האָבען פערלוירען העכער פערטהאַלבען מיליאָן טויטע.

די מלחמה האָט געדויערט 1561 טאָג, יעדען טאָג האָט בלויז דייטשלאַנד געהאַט 1316 דערהרגעטע און 2720 פערוואונדעטע.

די מלחמה האָט געקאָסט אַלע מלוכות, וואָס האָבען זיך אין קריג בעטייליגט, 1057 מיליאַרד 942 מיליאָן מאַרק. דער קריג האָט געדויערט 51 חדשים. יעדער טאָג פון קריג האָט געקאָסט 664 מיליאָן דייטשע מאַרק.

געדאַכט וואָלט זיך, אַז פון די בילדער פון די ציפערען דאַרף מען און מען מוז אייגענטליך מאַכען די געהעריגע פאָלגען. די היטלעריסטישע רעגירונג טוט עפּעס אַנדערש. די אויסגעשטעלטע בילדער און אָביעקטען זענען בעגלייט מיט שרייענדיגע אויפרופען און אויפפאָדערונגען נאָכצוטון דעם ביישפּיל פון די געפאַלענע, כדי בקמה צו נעהמען פאַר די פערלוסטען אין מענשען און אין געלד.

אין בעזונדערע מאַפּעס און בילדער ווערט פאָרגעשטעלט די בעזאַצונג פון די מלוכות אין דער העלפט פון די „אומעכטיגקייט פון דייטשלאַנד". די שכנים האָבען אַלצדינג און די אָרימע דייטשען האָבען נישט קיין האַרמאַטען, קיין ביקסען און אַלצדינג, וואָס מען דאַרף נאָר האָבען פאַר'ן אידעעלען ווערק פון מלחמה, די דייטשע סאָלדאַטען האָבען געקעמפט, געבלוטיגט, און געפאַלען אומזיסט, מען דאַרף די עוולה פערריכטען — אָט דאָס איז דער פּועל יוצא וועלכען עס ציהט פון די שרעקען פון פערגאַנגענעם קריג דער היטלער־רעזשים.

אט דאס אין דייטשלאנד, וואס די יודען האבען נישט געזעהן!

א כאראקטעריסטיק פונ'ם בעריהמטען שריפטשטעלער יאזעף ראט

דער דייטשער עמיגראַנטישער זשורנאַל „די וואַהרהייט" ברענגט אַ העכסט אינטערעסאַנטען אַרטיקעל פון בעריהמטען דייטשען שריפטשטעלער יאָזעף ראָט (אַ יוד) א.ג. „די ברכות פון אייביגען יוד", אין אַרטיקעל וואַרפט דער מחבר אונטער אַ קריטיק די פערשפּרייטע און אַלגעמיין בעקאַנטע געדאַנקען און כללים וועגען די גרויסע פערדינסטען פון די דייטשען פאַר דער מענשליכער קולטור, אין דער פערגאַנגענהייט, וועגען די ברכות פון דער דייטשער ליטעראַטור א.אַ.וו.

ראָט האַלט בכלל, אַז די פעראַלגעמיינערונג פון גענויס און די אויספּרייטונג פון זיינע פערדינסטען אויפן גאַנצען פאָלק איז אַ פאַלשער גאַנג, די דייטשען האָבען טאַקע געגעבען גענוהען, שילער'ן און אַנדערע ריזען פון גייסט, אָבער די ריזען האָבען נישט געהאַט קיין געמיינזאַמעס מיט דער אמת'ער נאַטור פון ווירקליכען דייטש און זענען געשטאַנען אין ווידערשפּרוך און אין געגענזאַץ צו איהם. יודען האָבען געאורטיילט וועגען די דייטשען לויט די דייטשע ביכער, וואָס זיי האָבען געלייענט, מיינענדיג אַז דאָ אין די ביכער און אין זייערע מחברים ליגט דער אמת'ער דייטש, אָבער זיי האָבען געהאַט אַ געוואַלדיגען טעות.

צום ערשטען מאָל פון זינט דער עמאַנציפּאַציע, שרייבט יאָזעף ראָט, לעבען איבער די דייטשע יודען אַזאַ מערדערליכע הערנידעריגונג, וואָס אין פערגלייך דערמיט קאָנען די פערפאָלגונגען, וואָס די יודען האָבען געליטען אין מיטעלאַלטער, זיך אויסווייזען פאַר נישטיג, וואָס אין פערגלייך מיט דעם זענען די פּאָגראָמען פון צאַרישען רוסלאַנד, די אַנטיסעמיטישע מאַניפעסטאַציעס אין פּוילען, כמעט אויסדרוקען פון סימפּאַטיע לגבי די יודען.

די יודען, וואָס לעבען אין דייטשלאַנד, האָבען די דייטשען ערטיילט צופיל מאָראַלישען קרעדיט, יודען זענען לייכט געניגט צו אורטיילען וועגען אַ פּאַלק לויט זייער [illegible] זעהר גערן, זיי זענען דעם עם הספר. זיי האָבען אין די דייטשען געזעהען דאָס פאָלק פון די לעסינגס, העדרערס און געטעס. עס איז בכלל אַ זעהר שטרייטיגע פראַגע, צי די פעלקער האָבען דאָס רעכט צו זיין שטאָלץ אויף „זייערע" געניוסען, בפרט נאָך אין דייטשלאַנד, וואו עס איז העכסט דייטליך צו זעהן, דייטליך אויף אַ שרעקליכען אופן, אַז דייטשע געניוסען און טאַלאַנטען האָבען דאָרט אויסגעזעהן ווי משוגעים.

דער דייטשער געניוס פיהלט זיך באין אופן נישט ביי זיך אין דער היים. ביישפּילען זענען בעקאַנט, די געניוסען שפּילען אין דייטשלאַנד כמעט די זעלבע ראָלע, וואָס די יודען. אין די פּרייסישע שטעט הייסען די הויפּטגאַסען נאָך גענעראַלען, און די מאַרטען נאָך געטען. אין בערלין איז פערהאַן אַ קלייסט־שטראַסע, אָבער מיינען מיינט מען דעם גענעראַל קלייסט און נישט דעם איינציגען ליטעראַרישען געניוס, וועלכען פּרייסען האָט אַרויסגעגעבען, די יודען האָבען געלעבט ווייט פון די דייטשע אָפיצירען, בעאַמטע, אַדעללייט און פּויערים, זיי האָבען געלעבט באַהענט בלויז צו די דייטשע ביכער. עס איז ריהרענד מיט וואָסער צוטרוי, אַז דאָס אַלטע סקעפּטישע פאָלק וואָס האָט נישט געהאַט קיין צוטרוי צו זיינע נביאים און האָט אויסגעלאַכט יעדעס קריסטוס האָט אָנגענומען קריטיקלאָז דעם כלל: די דייטשען זענען דאָס פאָלק פון געטען און באַסטאַ!

אַפילו די אָרמע־יוּהרער מיט די בוכשטעבליך גרעבסטע קעפּ, די, וועלכע האָבען קיינמאָל קיין בוך נישט געלעזען, האָבען אין די אויגען פון די יודען געוואונען דעם גלאַנץ פון געטען. איך קען אַ יודישען קאָלעגע, אַ יונגען שריפטשטעלער, וועלכער האָט הינדענבורג'ן געווידמעט איינס פון זיינע ביכער. דאָס איז געווען פּונקט אַ וואָך פאַר דער היטלער־איבערקעהרעניש. דער גרייז־גרויער פּרעזידענט האָט דעם מחבר געענטפערט מיט'ן דריטען רייך און מיט פערברענען ביכער פון יודישע שרייבער. דאָס געטע־יאָהר האָט אין דייטשלאַנד געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ פערלענגערטען 6־טאָגיגען ראָזער־בעלעג, פון גאַנצען שילער איז אין דייטשלאַנד צום לעבעדיגסטען דער שילער־קראַגען. פון ניטשען די נישט פערשטאַנענע און מיסבראַכטע איבערמענשליכקייט, פון קאַנט'ן איז געבליבען אַ מיליטערישער בעפעהל, פון דער רעוואָלוציע זענען געבליבען די זכרונות פון פּאָליציי־פּרעזידענט גרושעווינסקי, פון דער רעפאָרמאַציע איז געבליבען דער האַקענקרייץ. אָט דאָס איז דייטשלאַנד. די יודען האָבען דאָס נישט געזעהן.

BERSON-OKMA
גומי־לעדער
נעבער דויערהאַפט, ביליג און זעהר
אנגענעהם צום געהן
פאָדערט ביים שוסטער גומי־לעדער
Berson-Okma

פארלאמענטאריזם

קלאנגען און אפקלאנגען

פון רעא קעניג

אויף דער אידעען־בערזע — און ס'איז כידוע דאָ אַזאַ זאַך אויך — האָבן זיך לעצטענס די אַקציעס אויף פאַרלאַמענטאַריזם אנגעהויבן עפּעס וואָס הויבן...

אמת, נאָך גאָר, גאָר שוואַך, אידעען־מעקלער ריהרען זיך נאָך אַלץ צו די פאַרלאַמענטאַריע'ן קווים קוים צו, און די דיקטאַטאָרישע־אַקציעס האַלט נאָך אַלץ אין שטייגן. דיקטאַטאָר־אַקציעס האַלטען נאָך אַלץ זעהר הויך און אויף די אידעען־מאַרקען געהט אַ זמיט זיי אַ לעבעדיגער האַנדעל.

די היטלער־אַקציעס האָבן זיך לעצטענס — נאָכן פּלעביסציט — אַ שטאַרקען הויב געטון; די מוסאָליני־אַקציעס האַלטען שטאַרק; און אפילו די מאָסלי־אַקציעס אין ענגלאַנד זענען נאָך נישט אַזוי געפאַלען ווי מען האָט אויסגעטראַכט...

און פאַרלאַמענטאַריזם ווערט נאָך אַלץ אויף די אידעען־מאַרקען בעטראַכט ווי אַן אויסגעשפּילטער אַרטיקעל, וואָס האַלט אין איין פאַלען און וועט שוין קיין דיווידענדען מעהר נישט ברענגען.

אָבער דאָך האָט זיך לעצטענס אַ מאָדנע בעוועגונג אָנגעהויבן בעמערקען אויף די אידעען־בערזעס: מען הויבט זיך אָן נאָכפרעגען אויף פאַרלאַמענטאַריזם: איז עס טאַקע אַזאַ אויסגעשפּילטער אַרטיקעל? איז פאַרלאַמענטאַריזם טאַקע טויט? און עס געפינען זיך איצט אַפילו אַזעלכע פאַרוויכטיגע קונים וואָס שפּעקולירען אויף פאַרלאַמענטאַריזם...

מיט איין וואָרט, פאַרלאַמענטאַריזם איז נאָך ווייזט אויס נאָך נישט איבגאַנצן טויט.

אין דער אייראָפּעאישער פּרעסע, און באַזונדערס אין די לענדער וועלכע האָבן נאָך קיין דיקטאַטאָרען, האָבן זיך לעצטענס אָנגעהויבן הערען שטימען פאַר פאַרלאַמענטאַריזם אויך. „פאַרלאַמענטאַריזם איז גאָרנישט אַזאַ שלעכטע זאַך“. „מען קען עפּעס זאָגען פאַר פאַרלאַמענטאַריזם אויך“, און נאָך אַזעלכע שבחים און האַלבע שבחים וואָס מען לעצטענס אַרויסזאָגען.

און ס'איז טאַקע אַ וואַגעניש אַזוי נישט מאָדערן און סענטימענטאַל צו זיין כדי צו זאָגען אַ גוט וואָרט פאַר אַזאַ אַלטמאָדישע בורזשואַזע איבערסטימונגען ווי פאַרלאַמענט.

פון לינקס און פון רעכטס האָט מען געהאַלטן — און מען האַלט נאָך — אין איין וואַרפען שטיינער אויף פאַרלאַמענטאַריזם.

און ווער נישט?

און דאָ פּלוצלונג האָבן זיך אָנגעהויבן הערען אויך גוטע ווערטער אויפן חשבון פון פאַרלאַמענטאַריזם...

פאַרלאַמענטאַריזם איז גאָר נישט אַזאַ שלעכטע זאַך... דער אַלטער פאַרלאַמענט איז גאָרנישט אַזאַ שלעכטער רעגירונגס־אַפּאַראַט...

דיקטאַטאָר איז גוט, אָבער פאַרלאַמענטאַריזם איז אויך נישט קיין שלעכט מיטעל געווען — א.א.ו. אט די לעצטע נישט דורסטע „דעמאָקראַטיע?“

שבחים דערמאָנען אָן אַ עטוואָס ציניש ווערטל, וואָס מען מעג איהם, פונדעסטוועגן איבערדערצעהלען: מען האָט געזעהן ווען אַ ביים וויסענשאַפטליכען עקספּערימענט ווי אַזוי קינסטליך צו בעפרוכטען פרויען, האָט מען געפרעגט ביי אַ בעריהמטער עלטערער דאָקטערין וואָס זי קלערט וועגען דעם נייעם מיטעל, האָט זי געענטפערט מיט אַ קרעכץ: „דאָס אַלטע מיטעל איז אויך נישט געווען אַזוי שלעכט“...

דאָס איינגענע מיטן פאַרלאַמענטאַריזם אַצינד: וואָס מעהר מען קוקט זיך צו צו די מאָדערנע ראַדיקאַלע רעגירונגס־פאָרמען, אַלץ מעהר און מעהר מוזען מענשען צוגעבן אַז די אַלטע רעגירונגס־פאָרם איז אויך נישט געווען אַזאַ שלעכטע.

און מען קען דאָך פונ'ם אמת נישט אַוועקגעהן. וואָס מעהר מען קוקט זיך צו צו די הייבטיגע דיקטאַטאָרס, דיערע וואַהלען און זייער שטייגער רעגירען אַלץ מעהר און מעהר הויבט זיך אָן בענקען ממש נאָך פאַרלאַמענטאַריזם.

נעהמט, צום ביישפּיל, וואַהלען.

ווי מען פלעגט אַלץ נישט לאַכען פון פאַרלאַמענטאַרע וואַהלען... פון די זלוזלים וואָס איין פּאָליטישע פאַרטיי האָט געוואָרפען אויף דער אַנדערער; וועגען די סקאַנדאַלען אויף די וואַהל־מיטינגען, און וועגען די פּעראַיבטעסירטע פּרעסע־געשרייען בשעת די פאַרלאַמענטאַרישע וואַהלען.

הייבט די קאַריקאַטורען וואָס מען האָט געמאַכט פון די פאַרלאַמענטאַרע זיצונגען זעלבסט; מען רעדט, און מען רעדט און מען טוט דאָרט קיינמאָל גאָרנישט אויף.

מיט איין וואָרט, קיין שעהן פּנים האָט דאַמאָלס פאַרלאַמענטאַריזם נישט געהאַט.

אָבער פּרובט פונדעסטוועגן פאַרגלייכען פאַרלאַמענטאַרע וואַהלען צו דיקטאַטאָרישע וואַהלען, וועט איהר, גלויב איך, מוזען קומען צום בעשלוס אַז פאַרלאַמענטאַריזם איז נאָך נישט אַזאַ שלעכטס מיטעל.

הייבט דער פּראָצעס פון וואַהלען אין די דיקטאַטור לענדער: ווי אָרקעסטירטע בעגלייט פון שומרים מאַרשירען די אָרימע וועהלער צום וואַהל־קאַסטען.

און וועה איז דעם וועהלער וואָס וואַגט טאַקע צו וועהלען לויט זיין ווילען.

פאַרלאַמענטאַריזם, ד. ה. מעהרהייטס־רעגירונג זענען טאַקע נישט מאָדערן איבגאַנצן אויסגעשפּילט.

און דאָך בעריהמען זיך די מעכטיגע דיקטאַטאָרען מיט דיערע „מעהרהייט“ פיל מעהר ווי דער מינדסטער דעפּוטאַט אין פאַרלאַמענט און דאָך חנפה'נען זיך די „אַלמעכטיגע דיקטאַטאָרען“ צו די דעמאָקראַטיעס אָהן אַנ'עריך מעהר ווי דער בילינגסטער פאַרלאַמענטאַריער...

הויבן מענשען אָן צו קלערען, אַז פאַרלאַמענטאַריזם איז אפשר טאַקע גאָרנישט אַזוי שלעכט

ווי מ'קוקט, אזוי זעהט מען

חב״ד׳יש

פון חיים יצחק בונין

— א. —

— ווי לאַנג איז דער שיעור צו וואַרטען אויף נסים. פון הימעל פאַלען נישט קיין רענדלעך. אַ מערכה פון אַ יורען, פינף וואָכען איבגאַנצען צו דער חתונה, — זאָל דיר זיין כאָטש אַ סימן פון נדן, אַ ברעקעל מלבוש, דוכט זיך, עפּעס אַ טאַטע... אין גלאָט רחמנות אויף אַ יורישע טאָכטער — וואַלגערט זיך אין מיסט וואָס? אַ חסיד אַ שם דבר. יאָהרען האָט ער די חסידים געשטאָפּט ווי געגנז, ביים חסידות, פאַר זייבעט־וועגען זענען מאַהליווער חסידים געווען גרייט צו דראַפּען זיך אויפן באַרג סיני.. הכלל, כיבודים אין הימעל אַריין, איצט, אַז צדוק ליגטצעהן אילען אין דד/ערד — זאָל עס עמיצען אַ טשעפּ טון. אַלע ווי אויסגעשטאָרבען... וואָס וועט ער פאַרלירען, פאַר אַ פּרוב קומט קיין קפּאַטש נישט, ביס'קשה זיי האָבן געמעגט צדוקן אַנטקעגען טראָגן. אַז דאָס נישט, אָבער צולייגען אַ פינגער?

אַזוי פלעגט מיט צדוקן איינטענהן זיין ווייב ציפּע לאה זינט פון די תנאים אָן. די טעג זענען געלאָפען, ציפּע לאהן האָט געריבט, ווי נישט גוטע רוח״ל פערקירצען די טעג צו דער חתונה, איהר צו להכעיס... האָט זי די לעצטע טעג געשטעלט צדוקן אויף הייסע סקאָווערעדעס ממש... זאָל ער נישט זיצען, זאָל ער פאָהרען, זאָל ער.

ציפּע לאה איז נישט געווען קיין אַריה חלילה, אלא וואָס דען? זי האָט געמאָהנט יושר: וואָס איז דאָס גלאַט פאַר אַ יושר אויף דער וועלט... אַ זאַך פון פּיקוח נפש מעג אַפילו אַ חסיד איבער די אויערען, נעהמען די לייצעס אין די הענד...

הכלל, געדרעהט אַהין, געדרעהט זיך אַהער, צדוק האָט געזעהן אַז מיט אַ וואָרט חסידות אַהין און אַ וואָרט חסידות אַהער וועט ער נישט פערגלעטען די שאַרפקייט פון ציפּע לאה'ס קשיות... האָט ער גענומען דעם טלית־זאַק מיט די תפילין, די שבתדיגע זופּיצע און איז אַוועק קיין מאָהילעוו.

יענעם חודש איז דער זומער געווען אַ ברען, פון דער זון האָט געדאַמפּט ווי פון אַ קאַלך־אויווען אַ גאַנצען טאָג פון נאָכ'ן דאַווענען ביז שפּעט אין דער נאַכט האָט צדוק געמאָסטען מאָהילעווער גאַסען.

ערשט געווען אַ טאָג וואָס אין זיין מוח־אכסניא זאָל זיך נישט אָפּשטעלען אויף אַ פּאָר שעה צייט, דאָס פערטראַכטען זיך: „וואָס טוט אַ נשמה אויף דער וועלט?“ איצט, טאַפּטשענדיג אין די מאָהילעווער גאַסען, האָט דאָס דאָזיגע טראַכטען זיך אויסגעמישט מיטן טראַכטען. „וואו שאַפט מען נדן פאַר דער טאָכטער?“ „ווי אַזוי פּאַקט מען דעם, יע נעם, אין דער ריכטיגער מינוט?“ און נאָך אַזויגע „אידעלקייטען“. אַפילו אַ גרויסען בר דעה, ווי צדוק דרויער, למשל, מאַכען אַזעלכע קלערונגען איהם צו נאַר. ווער נאָר ס'האָט געהאַט „גאָט אין האַרצען“ האָט איהם פון דער זייט צוגעוואָרפען אַ שטויס, אַ שטורקאַטש אין די זייטען: וואָס הינקט ער דאָרט ווי אַ שיכורער... זאָל ער האָבען די „פּיס“ אין זינען... ביי דעם עולם, וואָס זייער מוח שטעקט ביי זיי אין די פּיס, איז צדוק דרויער וואָס האָט געקענט אַריינקריכען אין אַ טיפען ענין שטעהנדיג אויף איין פוס, געווען אַ שפל'דיג בעשעפעניש וואָס פּלאָנטערט זיך דיר נישט מיר נישט אונטער די פּיס...

נאָך די אַלע בזיונות איז ער אַ פערשמאַכטער אַ פערצוקטער שפּעט אין דער נאַכט אַריינגעפאַלען אין דער אכסניא וואו ער האָט זיך אויפגעהאַלטען, כמעט מיט ליידיגע קעשענעס: דעם נישט געטראָפען אַנגעהויבן, לעבער אַרויסגעשאָרען אויף דער טשעשע, אַ דריטער האָט זיך פערשפּאַרט אין זיינע מסחרים, אין דער קאָפּ איהם נישט דערצו, גע־וועזן אַזויגע, וואָס האָבען גלאַט זיך געמאַכט גע־שטאָרבען... אַ סך פון די אַלטע ידידים זענען „הלכו לעולמים“... הכלל — גאָרנישט.

האָט איהם איבערייביג אָנגעהויבן צו בריהען: ס'אַראַ שוטה איז ער, געלאָזט זיך פערפיהרען פון ווייבערישע חשבונות מיט זייער יושר?... מאָהליוו וועט איהם ראַטעווען פון קלעם... מעשה וואָס? אַמאָל געהאַט דאָרטען ידידים, אַקוראַט ווי ער וואָלט מיט זיי כורת־ברית געווען... שטותים. אַמאָל — אַמאָל געווען אַ מעשה... געדאַנקען בייטען זיך, אַ פּשיטאַ שוין פריינד...

איהם האָט געדוכט ווי די גאַנצע וועלט וואָלט זיך איצט געהאַט פון איהם אַוועקגעשאַרט, אָפּגערוקט אויף היגטען, וואָס מעהר ער איז איהר נאָכגע־לאָפען, אַלץ מעהר האָט זי פון איהם געמייכט. האָט גענומען אין האַרצען ביי איהם פּייפען ווי אַ ווינד אין מדבר. אַזוי לכתחילה געווען אַ נאַרישקייט. לויפען, טאַפּען די ווענד. וואָס פאַר אַ שפלות! דוכט זיך, גאָרנישט קיין נאַר — און האָט זיך געלאָזט קעהרען פאַר מיסט אין שטוב. צו וואָס דען איז אַ קאָפּ אויף די פּלייצעס...

האָט צדוק'ן גענומען שטיקען אומעט. אומעט איז ווי קרעבץ: כאַפּט מען נישט צו היילען עס, בייסט ערשטען קראַנק קען מען לסוף אין זיינע צוואַנגען דערשטיקט ווערען צום טויט. אין וואָס איז די עצה דערצו? „והמשכיל בעת ההיא ידום“. אַז אַ ווייטאָג דערלאַנגט אין דער פינפטער ריפּ איז איין עצה דערצו: פערשפּאַר זיך ביחידות אין שטוב. וואָס? ווער? ווען? גאָרנישט. לאָז די מרה שחורה באַ־דערשמעקען, אַז מ'קוקט זיך נישט אום אויף איהר וועט זי פון אייפּערוכט במילא פּלאַצען, ווי אַ צו־דרודעלטער בלאָטער.

הכלל, צדוק האָט געכאַפּט הענד און פּיס און זיך געלאָזט ווי פון אַ שריפה, אַהיים. אין יענער צייט זענען אייזענבאַהנען נישט געווען נאָך אין דער מאָדע. אַלץ מיטן אָקס, האָט ער געדונגען אַ פּור־ערישע פוהרל אין פערלאָזען מאָהליוו. דער גאַנצער וועג האָט איהם אויסגעזעהען ווי אַ בית־הקברות. רח״ל אַוועקגעזעצט מיט קברים. ס'האָט איהם גענו מען באַגען עפּעס אַ ברוגז, אַ תרעומות אַנטקעגען דעם, נאָר ער האָט נישט דערלאָזט עס צוצוגיסען זיך. מיט עקשנות צושאַרט אויף אַלע זייטען, ווי מ'רייסט אַרויס פון מויל אַ דבר אסור, וואָס איז אַריין געפאַלען אומווילענדיגערהייד...

דאָס פוהרעל האָט געמאַכט „קונצען“ וועלכע האָבן צדוקן לחלוטין נישט געשמעקט: באַרג אַרויף באַרג אַרויף, אַ האָטשקע אין אַ גרוב אַריין — סטאָפּ! מיט מאַטערניש אַרויסגעקראַבקעט זיך פון גרוב אין אַרויף מיט מזל צוריק אויפן וועג — איז דער וועג פערלייגט מיט שטיינדעלעך, אַנגעוואָרפענע צודאַרטע צוויגעלעך פון די בוימער ביי ביידע זייטען פון וועג, קופּקעלעך מיסט, וואָס דער ווינד האָט צונויפגענומען פון די אַרומיגע זאַמדיגע פלעצער און זיי דאָ אויסגעשאָטען מיט דער פולער האַנד. עס טרעשטשעט אונטער די רעדער, אַזש טויב צו ווערען. ביי צדוקן איבערייביג: אַ בוטשקעריי אין די געדערים, אַרויף און אַראָפּ... און דאָ די ליבע זון האָט פּאַ־איהר זייט אַזוי זיך קאַלטבלוטיג צוגעגעבען — היץ... קוים אַ לעבעדיגער האָט צדוק זיך דערשלעפּט מיט מזל אַהיים. דער קאָפּ אַ שטיק בליי, פון די קעשענעס האָט געשוואַרצט דער בייזער דלות ווי פון אַ קוימען אין אַ פערשטויסענער הערבסט־נאַכט...

איהאַי, יוהען זענען אַנ'עם־קדוש. הוילער יחוס. נאָר הערימיט חתונה מאַכען קינדער — אַ פיג. דעם קבלת־פּנים וואָס די היים האָט געמאַכט צדוקן פאַר דער „מנה יפה“ וואָס ער האָט מיטגעבראַכט פון זיין נסיעה — דאַרף איך אייך נישט דערצעהלען. איהר וועט זיך אַליין שוין אָנשטויסען. הגם נישט ציפּע־לאה, נישט די כלה—טאָכטער האָבען נישט געטאָפּט מיט די פּיס, נישט געמאַכט קיין „יעלות“. ווייניג נאָך האָט צדוק זיך אָנגעליטען, נישט געגעסען, געבראָטען זיך, אין היץ, בזיונות איבער דער מאָס, קוים וואָס האַלט זיך אין איהם די נשמה נעבעך... אָבער ווידער די איינגענע מעשה: מיט די אַלע שיינע זאַכען סילוק'ס מען נישט קיין נדן און מ'מאַכט נישט קיין מלבוש און נאָך אַזויגע גשמיותדיגע זאַכען.

— ב. —

איז אין שטוב געווען חושך. דאָס ווייב האָט זיך אָפּגעשיידט אין איין ווינקעל און געוויינט, די כלה — טאָכטער — אין אַנדערען. און קליינוואַרג — וואָס עלטערע טוען מאַכען זיי נאָך. איז צדוק גע־ווען געפּלעפּט. די אויגען דינען איהם נישט, די אויערען אויך. ער טאַטשעט זיך אין אַ פּעסעל פער אַזש השם ירחם... דאָס האַרץ האָט זיך גענומען פון איהם אַוועקרייסען. וואָלט מען איהם געלאָזט צו־רוה לפחות, וואָלט ער זיך שוין שטיקען אין זיין לייב און לעבען — און שוין. זענען אָבער ווי אַ צו גאָב איהם דערגאַנגען די יאָהרען די בריף פון מחותן. איינס נאָכן אַנדערען. דאָס האָט איהם גע־מאַכט אַ בעגרעבעניש. צוריק ווידער וואָס איז דער חידוש: צווייי וואָכען איבגאַנצען צו דער חתונה און נאָך די הכנות נאָך איז עס פונקט ווי ס'וואָלט געווען נאָך אַ יאָהר צו דער חתונה.

זאָל צדוק מיט אַ שמייכעל מבטל זיין אַלדי ווייטאָגען — דאָס איז נישט קיין חכמה, אפשר ווייבען? אויך נישט קיין רפואה בדוקה, טוט איהם אַ בליץ אין מוח: אפשר איבערשפּרינגען די גרענ־יצען מיטאַמאָל און מאַכען אַ „יעלה“! ענטפערט אָפּ איהם אַ בליץ פון דער רעכטער זייט: ביין, ברודער, מיט „יעלה'ן“ מאַכט מען די וועלט נישט איבער... קריך מיט די ציין אַזש פינף און צוואַנציג שעה אין מעת לעת וועט עס דיר העלפען ווי אַ טויטען באַנקעס, אַז גאָר הצלחה'דיג וועסטו מיט אַזעלכע דרכים פערקריכען אין בויבעריק... אָבער פאָרט שווער צו לעבען מיט אַ פערצווייפלונג־פעטליע אַרום האַלז...

האָט צדוק זיך גענומען פאַר זיינע סקאַרבאָווע מיטלען ביי אַזעלכע פאַלען: גענומען שטורקאַטשען זיך איבערייביג... מיט די שפּיץ פינגער גענומען גראַבלען דעם שטערן... נאָר געה גראַבעל, אַז דער מוח איז אַרומגעשפּאַרט מיט אַ בעק פון קלאָ־גערייען, אַ קוויטשעריי אַ גרויל, ווי נישט־גוטע וואָלטען אָנגעלאָפען און געמאַכט אויף איהם אַ אָנ־פאַל: איבער קרעכטשע ווי אַ יולדת, אַ צוויטער כליפּעט שוין אָהן כוחות ווי צוקאַפּענס ביי אַ בר מינן... אַפילו די יונגערע דריי מיידלעך זענען אַ־רויס פון די כלים... און צדוק שוין געוואָרען צו־שפּאָלטען אויף צווייען: דער קאָפּ איז איהם אַראָפּ־געהאַנגען אין איין זייט און דאָס האַרץ האָט זיך אַליין געגעבען אין אַ צווייטער זייט... צווישען — אַ וואַנד פון כאָאָס... און וואו איז צדוק אַליין? ווי צוקראָכען צווישען די פינגער...

— ג. —

נישטאָ קיין אויסגאַנג... אין דעם גרויליגען מאָמענט האָט אין איהם אויפגעפינקעלט דעם בעל שם'ס עצה. אַז אַ מענשען בעפאַלען „האַרבקייטען“ וואָס לאָזען זיך נישט פערגלעטען מיט שכל און גע־פיהל, זאָל ער אַרויס תהנ'ן שטאָט... אין דער מחיצה פון דער אומבעגרעניצטער פרייער נאַטור, וואו עס איז צוגאָסען הייליג שעפערישע פאַנטאַזיע, פאַלען אַרונטער אַלע מיני פייגונגען פון אַ מענשען, מעהר מעל שטיינער צונייבט זי אויף שטויב, אַלצדינג פער־שטראַלט זי מיט חסד, ליבשאַפט אָהן אויפהער — די קייטען פאַלען זיך פונאַנדער... די עצה האָט צדוק ביז וואַנען וואָס שוין אַ כאַפּ געטון אַרויס פון זיין שווערען געמיט, ווי אַ עלעקטריש ליכט צינדט זיך פּלוצלונג אָן אין דער נאַכט.

די שאָטענס, וואָס די פערגעהענדיגע זון וואַרפט אין רוים פון דער וועלט, האָבן זיך שוין געהאַט אויסגעלייגט אויף דער פעראומרוטער ערד, צדוק, האָט, איילענדיג ווי צו אַ מצוה טון, זיך אַרויס געמאַכט פון שטוב און איז אַרויס אין דעם אָנטקעגענדיגען וואַלד, וואָס האָט זיך געצויגען לעבן אויס דיין שטוב.

צדוק האָט געטאָפּטשעט טריט ביי טריט, אַ רומגעריינגעלט פון שטראָמען שטילקייט, וואָס האָר בען געזשומעט מיט טיפער בענקשאַפט צו עפּעס וואָס איז אַ סך העכער פון די אומגעזעהענע שטער־רען און ברייטער ווי די אָקעאַנען.... איז ער געווען פערהאַקט אין אַ טראַכטען וואָס האָט זיך געטראָגען אויף די פליגלען פון אין סוף... מיטאַמאָל האָט פון ווייטע בעהעלטענישען געטון אַ שפּאַר־אַרויס אַ געדיכטע משא און אומגעוויקעלט דעם חלל פון דער וועלט פון עק צו עק — ויהי ערב. חושך! אַלצדינג וואָס לעבט און זשומעט און שייגט און ווייגט איז אַריין — אין נאַכט.

האָט צדוק גענומען זיך איבערשמועסען מיט זיך אַליין:

— אַ קיימא לן האָבען מיר אַזוי: אַלצדינג און דער וועלט איז געקנעפּעלט באַנאַנדער. דורך שבי־רעלעך פון לויטערע סודות, אַז אַ שטערן פאַלט אַראָפּ אויף איין אָרט, צוגיסט זיך דער קול פון דעם וואָס הויבען...

קלאַפּ אומעטום... און היות ווי מיר האָבען אַ כלל, אַז וועלט און צייט און בשמה זענען אַלע זאַלבער־דריט אויסגעוועבט אויף איין ליניע: אין סוף — איז במילא שוין געדרונגען, אַז אַ שלאַג חלילה אין צייט, שלאָגט דאָס זיך גליין אָפּ אין וועלט, און דער אייגענער בראָך פאַלט שוין אויך אויף דער נשמה נעבעך... מילא וואָס חוקרים לייגען דערין אַריין — איז נישט אונזער זאַך. אין חסידות אָבער ציהט דאָס אַריין אין מים שאין להם סוף...

פאַר צדוקן האָט דאָ אין וואַלד זיך אויפגע־דעקט אַ שפּאָגעל בייע וועלט און ער האָט זיך אין איהר געפיהלט ווי ביי געבוירען, די גאַנצע וועלט איז זיינע אויף אייביג, און ער דער וועלט אויך, דאָס איינענע... אַלע דאגות זענען פון איהם אַפּגע־שפּרונגען, ווי צושאָכענע פאַר דעם שעהנעם ליכט וואָס האָט איהם אומגעגאַרטעלט.

אָט אַזוי איז צדוק דרויער פטור געוואָרען פון תפיסה אין דעם כף הקלע פון טאָרג און אומעט. אַז צדוק איז אַריין צוריק פון וואַלד אין שטוב, איז שוין געווען אַ פּאָר שעה אין דער נאַכט, דער עולם האָט שוין געהאַט איינגעשלאָפען, שטיל אויף די שפּיץ פינגער האָט ער אַראָפּגענומען דעם ליי־ווענטענעם האַנטוך פון טשוועקעל, געמאַכט פון איהם אַ צוקאָפּענס און איינגעדרימלט אַ פּאָר שעה.

דורכגעגאַנגען אַ פּאָר טעג, דער אויבערשטער האָט געהאָלפען; אַ מציאה ... אַ נס... קיין ספק מיבה נישט ווי אַזוי... צדוק האָט געסילוקט דעם נדן געפראַוועט אַ חתונה כדת וכדין...

עטיק און עסטעטיק

סאציאַל פסיכאלאָגישער עטיוד

פון נ. מ. סידא

מאכט, לוסט און וואוילטאג, וועלכע זענען דער איבהאַלט פון אונזער לעבען, זענען דער איינציגער יסוד פון דער עטיק, מאראַל, און פון דער עסטעטיק. זייער פארם בייט זיך אָבער מיט דער היסטאָרישער ענטוויקלונג פון די מענשען, און ווערט בעשטימט אין יעדער עפּאָכע לויט איהרע מיטלען פון פּראָדוקציע.

נאָך אין די אוראַלטע צייטען, ווען די מענשען האָבען זיך ערנעהרט פון [illegible] אַ נאָך חיות, פלעגט דער ווילדער זיך אויסשמירען מיט דעם שמאַלץ און בלוט פון דעם בעשעפעניש, וואָס ער האָט געהרג'עט. האָט זיך אויך בעשטעקט מיט פעדערן פון ווילדע עופות, און בעהאָנגען מיט ציינער פון בייזע חיות, כדי צו דערמאָהנען אין זיין האַטקייט און וואוילשטאַנד, און צו וואַרפען אַ מורא אויף די אַרומיגע. אָט די מורא האָט [illegible] די אַרומיגע געוועקט אַכטונג צו איהם. זיי האָבען זיך געפלייסט איהם נאָכצומאַכען כדי צו געוינען דיזעלבע מאַכט, לוסט, און וואוילטאָג. זייבע געגנ זענען ביי זיי געוואָרען דער מוסטער פון מאָראַל. דאָס שמאַלץ, וואָס ווייסט אָן אויף פעטער זיכערקייט, איז געוועזען דער ערשטער אויסדרוק פון פראַכט און גלאַנץ, דער רויטער קאָליר, וואָס האָט אויסגעדרוקט די לוסט פון פאַנגען און פערצעהרען איז געווען ביי דעם ווילדען דער אויסדרוק פון עסטעטיק.

אויף וויפיל עסטעטיק און אידענטיפיצירט געוואָרען מיט מאַכט און וואוילטאָג, קענען מיר זעהען פון דעם היסטאָרישען פאַקט, וואָס די ווילדע פלעגען ביי זיך לאָזען לעבען נאָר יענע קינדער, וועלכע זענען מיט זייער אויסערליכקייט געווען ענהליך צו דער קאַסטע, וועלכע האָט איבער זיי געהערשט, די קינדער מיט אַנ'אַנדערען אויסזעהען האָבען זיי אייבפאַך געהרג'עט.

דאָרט וואו די הערשער האָבען געהאַט לאַנגע העלזער, האָבען די אָרימערע און אונטערטעניגע געהרג'עט די קינדער וואָס האָבען געהאַט קורצע העלזער, און די מיט די הויכע העלזער געלאָזט לעבען, וויל אַלעס וואָס האָט דערמאָהנט אין די מאַכט־האָבער האָט ביי זיי געהייסען שעהן. אין אַנדערע געגענדען, וואו די מאַכט־האָבער האָבען געהאַט נידריגע העלזער, האָט מען פאַר עסטעטיש געהאַלטען דווקא די מענשען מיט נידריגע העלזער, און מען האָט געהרג'עט די קינדער מיט הויכע העלזער. און דאָס האָט מען געטון פרייוויליג, לויט דעם אייגענעם ווילען און נישט לויט דעם בעפעהל פון די מאַכט־האָבער.

אַזוי איז עס געווען אין דער אור־אַלטער צייט, אין דער זעלבער יסוד איז געבליבען פאַר לאַנגע צייטען, ווען אַפילו אונטער מילדערע פאָרמען.

די פערפאָלקאָמונג פון די פּראָדוקציע מיטלען, און די ביי זיי ערמען פון פּראָדוקציע האָבען געבראַכט צו דער דיפערענצירונג פון קלאַסען; און יעדער קלאַס און שיכט אונטערשיידעט זיך דער עסטעטישער געשמאַק און די פאָרשטעלונג איבער דער מאָראַל, און דאָס איז אָבהענגיג פון די עקאָנאָמישע בעדינגונגען און מאַטעריעלע און גייסטיגע אומשטענדען, אין וועלכע זיי לעבען.

אַזוי זעהען מיר ביי דעם פּויער, וועמעס עקזיסטענץ איז געבויט אויף זיין פיזישער קראַפט און אַרבייט, איז דער אַרבייטזאַמער מענש דער אידעאַל פון מאָראַל, און דער פעסטער, האַמעטנער קערפער דער אידעאַל פון שעהנקייט, די פערקערפּערונג פון זיינע עסטעטישע און מאָראַלישע אידעאַלען זעהט ער אין דעם רייכסטען פּויער פון דאָרף, וועלכער איז אין זיין קריז דער בעזיצער פון לוסט, מאַכט און וואוילטאָג.

די אַריסטאָקראַטישע אינטעליגענץ וואָס ווייסט פליבקען קערפער פאַר דעם אידעאַל פון שעהנקייט, דעם חוצפה'דיגען, געוואַגטען מענשען פאַר דעם טרעגער פון דער מאָראַל, ווייל לויט זייערע אומשטענדען זענען נאָר די דאָזיגע אייגענשאַפטען פעהיג זיי צו ברענגען מאַכט, לוסט און וואוילטאָג.

די אַריסטאָקראַטישע אינטעליגענץ, וואָס ווייסט נישט פון קיין פיזישער אַרבייט און איז מעהרסטענטייל געהאַדעוועט פון דעם גרייטען, ביי איהר ווערען אַטראָפּירט די חושים, וועלכע קענען זיך נישט ענטוויקלען צוליב מאַנגעל אין קאַמף פאַר דער עקזיסטענץ: זיי ווערען מעהרסטענטייל בלוט־אָרים און אויסגעבליכט, און אַזוי אַרום בילדעט זיך ביי איהר אויס דער „ראַפינירטער" עסטעטישער געשמאַק, די ליבע צו בלייכע, קרענקליכע נאַטורען, צו מעלאַנכאָלישע פער'חלומטקייט, און פערצערטעלטער ראָמאַנטישקייט, מענשען מיט אַזעלכע אויסערליכע און אינערליכע אייגענשאַפטען זענען ביי זיי די טרעגער פון דער מאָראַל און דער אויסדרוק פון עסטעטיק.

אַפילו שיכטען, וועלכע זעהען אויסערליך אַ גאַנץ פערשידען אין זייער שטיגער פון לעבען, ווי דאָס קליינבירגערטום און דער לומפּען־פּראָלעטאַריאַט, האָבען אָבער צוליב דער אלגעמיינקייט פון זייער סאָציאַלער לאַגע, און די אומנאָרמאַלע בעדינגונגען, אין וועלכע זיי לעבען, אַנ'ענליכען געשמאַק פאַר עסטעטיק; זייער אידעאַל פאַר שעהנקייט איז געוועהנליך דער גראָבער, פעטער קעפער; און דער מאָראַלישער מענש איז ביי ביידע קלאַסען דער כיטרער, פיפיגער, בעשרענקטער, און איינגעבילדעטער פערשוין.

ענליך צו די דאָזיגע צוויי שיכטען, איז אויך דער געשמאַק פון דעם נישט בעוואוסטזיניגען פּראָלעטאַריער. זייבע בעגריפען וועגען עסטעטיק און מאָראַל בייטען זיך אָבער איינצייטיג מיט דער ענטוויקלונג פון זיין בעוואוסטזיין.

דער בעוואוסטזיניגער פּראָלעטאַריער האַלט דעם דרייסטען, געזונטען מוסקולעזען קערפער פאַר דעם אידעאַל פון שעהנקייט, און דעם מוטיגען, דיסציפּלינירטען, און בעוואוסטזיניגען מענשען פאַר דעם אידעאַל פון דער מאָראַל, ווייל נאָר אַזעלכע אייגענשאַפטען קענען ברענגען דעם געזעלשאַפטליכען וואוילשטאַנד און די מאַכט פון וועלכע ס'איז אָבהענגיג זיין אינדיווידועלע לוסט.

די געגענווערטיגע סיסטעמען פון פּראָדוקציע איז געבויט נישט נאָר אויף קלאַסען דיפערענצירונג, נאָר אויף אַ צוטיילונג פון שטאַנען אויך אין די ראַהמען פון די דאָזיגע קלאַסען.

דער וואָס שטעהט מיט איין שטופּע נידריגער האַלט דעם העכערען פאַר זיין אידעאַל, און דער שטאַרקערער פון איהם דינט פאַר דעם העלד פון זיין פאַנטאַזיע.

אַזוי לאַנג ער פיהלט נאָך אין זיך דעם כח צו דערגרייכען ביי אַ געוויסער אָנשטרענגונג דעם וואוילטאָג וואָס דער שטאַרקערער פון איהם בעזיצט, געהט האַנד אין האַנד מיט זיין אַכטונג אויך אַ שנאה צום גליקליכען קאָנקורענט.

ווען ער פערלירט שוין אָבער אינגאַנצען די האָפנונג, פיהלט אַז ס'איז נישט אין זיין כח צו קאָנקורירען, און ס'איז איהם אונמעגליך דעם וואוילשטאַנד צו דערגרייכען, פערשווינדט די שנאה, ער אונטערדריקט און פערדרענגט זייבע שטרעבונגען, כדי איינצושטעלען זיין אינערליכען גלייכגעוויכט, כדי זיך צוריקצוציהען פון דעם נישט גלייכען קאַמף.

און וואָס שטאַרקער ער בעקעמפט זיין שטרעבונג, אַלץ מעהר אינטערטעניג און בעשיידען ווערט ער, אַלץ פלאַטאָנישער און אַבסטראַקטער זיין באַגעהר און אַלץ גרעסער די בעוואונדערונג און אַכטונג צו דעם, וואָס בעזיצט דאָס אַלעס.

אַזוי ענטוויקעלט זיך אַ מאָראַל וואָס בעשטעהט פון אַ בלינד, קאַפּירען דעם שטאַרקערענס אויפפיהרונג, אַ טיילווייז נאָכמאַכען זיינע טאַטען און אַנאילוזאָריש דערנעהנטערען זיך צו דעם, וואָס בעזיצט דאָס געוואונשענע.

אין אָט דער ריכטונג ענטוויקעלט זיך דער געדאַנקען־גאַנג פון דעם שוואַכערען און דער געדאַנק געהט לאַנגזאַם איבער אין אַ געפיהל פון ליבע און בעוואונדערונג פאַר אַלעם וואָס ריבגעלט אַרום דעם שטאַרקען און אַלעס, וואָס דערמאָהנט אין זיין מאַכט, פערשאַפט אַנ'עסטעטישען גענוס.

די דעקאַדענטישע אידעאָלאָגיע צוטיילט די מאָראַל און די עסטעטיק אין פערשידענע לאַגערען; זי שרייבט זיי צו אַנטאַגאָניסטישע אייגענשאַפטען, און בעצייכענט יעדען פון די בעגריפען מיט אַנאַנדערען נאַציאָנאַלען כאַראַקטער.

אַלס סימבאָל פון עסטעטיק ווערט געהאַלטען דער העלעניזם (די גריכישע קולטור), אַלס סימבאָל פון מאָראַל רעכענט מען דאָס אידענטום און דאָס אַלטע קריסטענטום.

אין אַנ'אמת זענען מאָראַל און עסטעטיק ענג פערבונדען צווישען זיך, נאָר אין אַ צייט פון עקאָנאָמישע, געזעלשאַפטליכע, און אינדיווידועלע קריזיסען קומט פאָר אַנ'אַנטאַגאָניזם צווישען דעם געפיהל פון ליבע צום צוגעוואוינטען און דעם געדאַנק, וועלכער בעפרייט זיך פון דעם אָנגענומענעם אופן פון דענקען, זוכט נייע פאָרמען און קריטיקירט די אָנגענומענע לעבענס־בעדינגונגען און מאָראַל. ווען די אויפגעוואַכטע קראַפט זוכט צו בעזיגען אַלע שטרויכלונגען, דעמאָלט איז אין דעם טיף פערוואָרצעלטען געפיהל נאָך דאָ די אינערטישע און פערשקלאַפטע בעוואונדערונג פאַר דעם אַלטען, פאַר דער אָבגעלעבטער עסטעטיק.

אָבער וואָס מעהר דער מענש איז בעוואוסטזיניג און שטאַרק, אַלץ מעהר בעהמט דער געדאַנק די אויבערהאַנד און ס'שאַפט זיך אַ ניי געפיהל פון ליבע צו אַ נייער שעהנקייט, וואָס איז אין אייבקלאַנג מיט דער נייער מאָראַל.

יעדע ריכטיגע מאָראַל איז עסטעטיש, יעדע געזונטע און עכטע עסטעטיק איז מאָראַליש. ביידע זענען זיי בלויז די מענשליכע שטרעבונג צו גליק.

כ'האנדעל מיט יודישקייט!...

מאנאלאג פון אַ סעזאנאווע סוחר

פון י. אבערזשאנעק

איהר פרעגט מיך, רבותי, וואָס איך טו, פון וואָנען איך מאַך אַ לעבען, ווי אַזוי בין איך מפרנס אַ ווייב און קינדער, ווי אַזוי מאַך איך חתונה טעכטער, ווי אַזוי פרעגט איהר, קען מען האַנדלען אָהן אַ גראָשען געלד?

שוטים, וואָס איהר זענט! ווער דאַרף צום מסחר — געלד, ווער? איך האָב אַ פּאָר עלענבויגנעס און איך שטופּ מיך! שטופּ איך מיך אַזוי לאַנג ביז איך שטופּ מיך ערגעץ אַריין. איך האָב אַ פּאָר פּלייצעס און רייב מיך, האָב איך מיך אַזוי לאַנג געריבען, ביז איך האָב מיך אויסגעריבען.

מיט וואָס איך האַנדעל? מיט וואָס האַנדעל איך נישט? איך האַנדעל מיט וואָס ס'לאָזט זיך, ווען איך בין נאָך געווען אַ חדר־יונגעל, האָב איך שוין געהאַנדעלט... מיט דער מאַמע: — מאַמע, האָב איך געזאָגט, ווילסט כ'זאָל געהען אין חדר אַריין, טאָ גיב אַ צווייער — בחנם לערן איך נישט!..

אַז איך בין אַ חתן געוואָרען, האָב איך געהאַנדעלט... מיט'ן מחותן: אַזוי קאָסט עס, אַ גראָשען נישט ווייניגער, און טאָמער האָט דער מחותן געפּרובט אַריינריקען אַ וועקסעלע, האָב איך געזאָגט: נישט ביי מאָטיען! איך בין נישט קיין האַמשבחורה, וואָס איהר געהט מיך קויפען אויף אַ וועקסעל, און דערנאָך וועט זיין „פּאַ כופיע"... און טאָמער האָט דער מחותן געוואָלט זיין אַ חכם, האָב איך אין חתונה־טאָג געזאָגט: — פּעקעלע ריהר איך נישט! — איך בין אַ סוחר און איך האַלט מיך ביי מיינע סוחרישע פּרינציפּען!

נאָך דער חתונה, האָב איך מיך געהאַנדעלט מיט מיין ווייבעל: זי האָט געוואָלט זיין מאָדערען און האָט געהאַלטען פון „איין קינד־סיסטעם", האָב איך געזאָגט: איך האַלט נישט פון קיין שום סיסטעמען... וויפיל גאָט וועט געבען... נו, האַלט איך שוין איצט ב"ה ביים ניינטען, און מסתמא וועל איך ערגיצהען צו אַ גראָדען מספּר — צו אַ מנין, הייסט עס.

יאָ, רבותי, איך בין אַ סוחר און איך האַנדעל, מיט וואָס איך האַנדעל? מיט סעזאָן־אַרטיקלען האַנדעל איך.

פאַר דער מלחמה איז איך לאַנג געווען אַ גרויס בוי־בעוועגונג, יעדער יוד האָט געקויפט אַ פּלעצעל און געבויט, און אַז אַלע יודען האָבען געבויט, האָב איך אויך געבויט.

— ווי אַזוי? מיט וועלכע קאַפּיטאַלען?

— מיט 90 קאָפּיקעס! כ'האָב געקויפט פאַר 90 קאָפּיקעס וועקסעל־בלאַנקעס. געקויפט אַ פּלאַץ און געגעבען אַ וועקסעל. געקויפט בוי־מאַטעריאַלען, ווי: ציגעל, קאַלך, געהילץ און געגעבען וועקסלען, און ס'איז געלעגען דער פונדאַמענט, האָב איך שוין געהאַט פערדינגען דעם בוידעם, און אַזוי בין איך געוואָרען אַ ווירט פון אַ דריי שטאָקיגע קאַמעניצע פאַר... 90 קאָפּיקעס!

אין דער מלחמה־צייט, האָב איך געהאַנדעלט מיט מלחמה־אַרטיקלען, מיט הויזען אָהן נאָגעווייצעס, און ליכט אָהן קנויטען, מיט זייף מיט פּאָווידלע, מיט סאַכאַרינקעס, מיט אַנזיכטס־קאַרטען און מיט בראַנזילעטלעך פון רוסישע צעהנערלעך, און מיט אַנדערע מלחמה־אַרטיקלען.

נאָך דער מלחמה, האָב איך מיך איבערגעוואָרפען [illegible] סעזאָן־אַרטיקלען. פאַר סוכות האַנדעל איך מיט אתרוגים, פאַר הושענא רבה — — מיט הושענות, פאַר שמחת תורה האַנדעל איך מיט פעהנער, פאַר חנוכה גיס איך ציינדענע דריידלעך, אויף פּורים פאַבריציר איך גראַגערס און המן קלאַפּערס, אויף פּסח גיס איך עכטען „כרמל"־וויין מיט דער פּלאָמבע... פאַר שבועות האַנדעל איך מיט גרינס, די 9 טעג פערקויף איך מילכיגס, דעם חודש אלול בין איך אַנ'קל מלא רחמים — מאַכער. דערצאָפּ איך אויפ'ן „רייבעם פעלד" אַ יוּדענע ווייבען אויפ'ן מאַנ'ס קבר, פרעג איך נישט קיין קשיות און גיב איהר אַ קלאַפּ אַפּ אַנ'קל מלא מיט'ן קנאַק!

אָט אַזוי רבותי, האַנדעל איך אַ גאַנץ יאָהר, יעדען סעזאָן האַנדעל איך מיט אַנ'אַנדערען סעזאָן אַרטיקעל, נאָר מיין הויפּט סעזאָן, הייבט זיך ביי מיר אָן פאַר די ימים־נוראים, פאַר די ימים־נוראים האַנדעל איך מיט... „שטעט".

וואָס איז דאָס פאַר אַ האַנדעל, פרעגט איהר? אָ, דאָס איז אַ גרויסער, גאָר אַ גרויסער מסחר, אַ ריזיגע „פּשעדשעמביאָרסטווע".

איהר ווילט וויסען, ווי אַזוי דאָס שטעט־געשעפט געהט? גאָר פּשוט:

פאַר די ערשטע סליחות, רום איך אויס די עס־שטוב און די שלאָף־שטוב. מ'וואַשט אָפּ די פּאָדלאָגעס און די פענסטער. מ'שטעלט אַוועק קלעצלעך, אויף די קלעצלעך לעגט מען אויס ברעטער. מ'שרייבט אויף נומערען. דעם טיש דעקט מען איבער מיט אַ לילעך, האָט מען אַ פערטיגען שלחן. אויפ'ן וועש־שענקעל העגנט מען אויף אַ פּלושען טישטוך. מ'שטעלט אַריין אַ ספר־תורה, וואָס מ'נעמט אויף „אָבנוץ" — האָט מען אַ פערטיגען „אָרון־קודש". ביים פענסטער שטעלט מען אוועק ט'קוילען־קעסטעל, מ'מאַלעוועט אויף צוויי לייבען מיט אַ שויתי מ'שטעלט אוועק לייכטער'ס מיט ליכט — איז פערטיג דער עמוד.

האָט מען דאָס אַלץ פערטיג, העגנט מען אַרויס פאַר'ן טויער אַ צעטעל: „לשמוע אל הרנה ואל התפילה", צו פערדינגען „בעקוועמע שטעט", ס'וועלען דאַווענען בעריהמטע חזנים, און ס'געשעפט איז פאַרטיג?

אי, חזנים? אַ הנץ די שטעט, דאַרף מען דאָך האָבען אַ בעל־שחרית, אַ בעל־מוסף, אַ בעלתוקע? — חוזק! וועלכער יוד קען עס נישט זיין קיין חזן? אַ חזן דאַרף דאָך נאָר האָבען דריי זאַכען: ער דאַרף זיין אַ קבצן, האָבען אַ ווייב, און טאָר נישט זיין קיין גרויסער חכם, און די דריי זאַכען האָב איך טאַקע!

האָב איך פאַר די ערשטע סליחות מיר אַרומגעבונדען דעם האַלז מיט אַ פאַטשיילע, געהיטען די כלי, הייסט עס, געטריבקען גאָגעל־מאָגעלס און זיך איינגעחזרט דעם „הנני העני", און אַז איך שריי: „הנני העני", מיין איך עס ערנסט...

איך האָב אויך געמאַכט „טשוויטשעניעס" מיט'ן שופר, כ'האָב כסדר אויסגעפּרובט די תקיעות, שברים'ס און תרועות, און דער עיקר — די תקיעה גדולה, וואָרום ווער האָט עס היינטיגע צייטען כח צו ציהען אַזאַ לאַנגע תקיעה? האָב איך מיך טאַקע צוויי וואָכען „געטשוויטשעט" און עס געהט ביי מיר ווי אַ מזמור.

וואָלט טאַקע אַלץ געווען גוט און וואויל, וואָרים איך האָב דאָך שוין דעם גאַנצען „מקום קדוש" פאַרטיג: די בענק, די שטעט, דעם אָרון קודש, דעם שלחן, דעם עמוד. דאָס עס־צימער — פאַר די מענער, און דאָס שלאָף־צימער — פאַר די ווייבער. אין קאָך־דאָר — די גאַרדעראָבע, חזנים און אַ בעל־תוקע אויך. וואָלט טאַקע אַלעס געווען גוט און וואויל, ווען נישט די... די קאָנקורענץ!

הערט, יודען, וואָס יודען זענען:

פּונקט אַזוי ווי איך האָב אויסגערומט דאָס עס־צימער און שלאָף־צימער, האָבען אויך מיינע שכנים געטון דאָס אייגענע: זיי האָבען אויך אויסגערומט די שטובען, זיי האָבען אויך צונעקלאַפּט ברעטער און געמאַכט „שטעט". פּונקט ווי איך, האָבען זיי אויך פון טיש געמאַכט אַ שלחן, פון וועש־שענקעל — אַנ'אָרון־קודש", און פון קוילען־קעסטען — אַנ'עמוד, מיט לייבען און מיט אַ שויתי, פּונקט ווי איך, האָבען זיי זיך אַרומגעבונדען די העלזער מיט וואַלענע טיכער און האַלטען אין איין שרייען: „הנני העני", פּונקט ווי איך, מאַכען זיי „טשוויטשעניעס" מיט'ן שופר, און לערנען זיך צו קענען ציהען אַ תקיעה גדולה.

נו, וואָס איז איצט? איצט, הענגען פאַר מיין טויער זיבען „לשמוע אל הרנה'ס", אויף יעדען „לשמוע" ווערט געזאָגט, אַז דאָ פערדינגט מען „וויגאָדנע" שטעט, אַז ס'וועלען דאַווענען בעריהמטע חזנים.

נו, האָט עס זיך אָנגעהויבען אַ קאָנקורענץ, אַז איין גאָט זאָל זיך מרחם זיין. הייס איך מיר געבען פאַר אַ „פּאָ־ל". ד. ה. פאַר אַ מענער־שטאָט און אַ פרויען־שטאָט 20 זל. קומט דער צווייטער „לשמוע", און לאָזט אויף 15 זל. לאָז איך פאַר 15, מאַכט עס דער דריטער „לשמוע" פאַר 10 זל. און טאָמער זאָל די קאָנקורענץ ווייטער אַזוי געהען ווי ביז איצט, וועל איך נאָך צו יעדער „שטאָט" מוזען צולעגען אַ דאַרף!...

טוט זיך איצט טאַקע חושך, פאַרן טויער שטעהען אַלע זיבען „לשמוע'ס" און דערזעהט מען אַ יוד, אָדער אַ יודענע איבערלייענען אַ „לשמוע", ווערט אַ געריס. מ'רייסט פאַר די פּאָלעס:

— פעטער, קומט דאַ אַריין!

— פעטער, הערט איהם נישט, קומט דאַ אַריין!

— פרוי, לאָזט איך נישט נעהמען אויפ'ן זיכער, ער האָט אַ פערזשאָווערטען שופר!

— פעטער, קומט מיט מיר, איך האָב אַ שפּאָגעל נייעם „אבינו מלכנו"!...

— באָבעשי, קומט מיט מיר, מיינע אַ תקיעה שפּאַלט די הימלען!

— און מיין תקיעה גדולה, ליגט דעם שטן אַזעק אויף די לאַפּאַטקעס!...

אָט אַזוי שטעהען אַלע זיבען „לשמוע'ס" פאַרן טויער און רייסען פאַר די פּאָלעס. האָט מען אַזוי לאַנג געריסען, ביז ס'איז איבערגעגאַנגען אין אַ געשלעג. איז געקומען אַ פּאָליציאַנט, פרעגט ער מיך, פאַרוואָס מ'שלאָגט זיך.

האָב איך איהם געענטפערט „טלאָמאַטשען".

— „יאַ מאָם מ'יאַסטאַ, אי אַני טעזש מאַאָן מ'יאַסטאַ. יאַ כצען וויגאָדנעש מ'יאַסטאַ, אי אַני טעזש כצאָן וויגאָדנעש מ'יאַסטאַ"...

האָט דער פּאָליציאַנט מיך אויסגעהערט מיט קאָפּ, נאָר אַזוי ווי ער האָט נישט קיין פּויליש, האָט ער צוזאַמענגעשטעלט אַ פּראָטאָקאָל און איצט וועלען מיר אַלע האָבען אַ שטראָף פאַר נישט ערליכער קאָנקורענץ...

יאָ, רבותי, מ'קאָן לעבען, נאָר מ'לאָזט נישט לעבען!....

רות לאצארוס / מערקווירדיגע געשיכטע פון דער קריסטליכער פרוי נאהידא, וועלכע האט זיך מגייר געווען און געווארן א גרויסע יוד. קעמפערין

(א קאפיטעל געשיכטע פון פאריגען יאהרהונדערט)

פון משה שטארקמאן

אין די סאמע פינסטערסטע צייטען פון דער יודישער געשיכטע זענען פארגעקומען פאסירונגען און דערשיינונגען וועלכע האבען געדינט ווי א טרייסט פאר דעם דערנידעריגטען און בעליידיגטען יודענטום. אזא כאראקטער האבען בעזונדערס געטראגען די ארויסטריטען, מיט ווארט און פעדער, פון די גרעסטע מענער, ביי פערשידענע פעלקער, מיט דער כוונה זיך אנצונעהמען פאר די יודען און צוריקשטויסען די בלבולים, וועלכע זענען אויף זיי געמאכט געווארען.

אין דער צווייטער העלפט פון 19־טען יאהרהונדערט, ווען דער „וויסענשאפטליכער אנטיסעמיטיזם" אין דייטשלאנד איז שוין געווען אין זיין פולער בליהונג, האבען זיך אויך געפינען א הובשע צאהל פראמינענטע נישט־יודען וועלכע זענען ארויס אין קאמף פארן יודישען פאלק. צווישען די דאזיגע קעמפער האט זיך אויך געפינען די, אין יענער צייט, פאפולערע שריפטשטעלערין נאהידא רעמי, זי האט זיך אבער נישט בעגנוגענט מיט געפינען עקזיסטענץ־בערעכטיגונגען פארן יודענטום; זי האט אויך געמאכט אנ'אלזייטיגע שטודיע איבער דער יודישער קולטור און אנגעוויזען אויף איהרע גרויסע ווערטען, דערנאך איז נאהידא רעמי געגאנגען נאך ווייטער: זי האט זיך מגייר געווען און אויפן גאנצען לעבען פערבונדען איהר גורל מיט דער אונטערדריקטער און פערפאלגטער יודישער נאציע, בעת איהר איבערגעהען צום יודענטום, האט נאהידא רעמי געקראגען דעם נאמען רות, נאך דער בערימטער גר'טע פון דער ביבעל, עס זענען אבער געווען מאמענטען ווען מען האט נאהידא רעמין געשטעלט אפילו העכער פון דער ביבלישער גר'טע, פון וועמען ס'איז, לויט דער טראדיציע ארויסגעקומען דוד המלך.

נאהידא רעמי איז געבוירען געווארען דעם 3־טען פעברואר 1849, אין בערלין, זי האט געשטאמט פון זעהר א מיוחסדיגער פרייסישער משפחה. איהר פאטער, דר. מאקס שאסלער, איז געווען א גאנץ בעדייטענדער קונסט־קריטיקער אין זיין צייט; איהר מוטער, נאהידא שטורמהעפעל איז געווען א דיכטערין און א פאפולערע ראמאנען־שרייבערין, און דערצו נאך איינע פון די ערשטע סופראזשיסטקעס אין דייטשלאנד.

צוליב קראנקהייטס - סיבות, האט די מוטער געמוזט אוועקפאהרען און נאהידא האט זי איבערגעגעבען אין רשות פון א רייכער קרובה א קינדערלאזער גרעפין, וועלכע איז געווען איבערגליקליך צו האבען דאס קינד ביי זיך, ווי א טרייסט און א דערפרישונג אין איהר איינזאמער עלטער.

די גרעפין האט נאהידאן ליב געקראגען, גלייך ווי זי וואלט געווען איהר לייבליך קינד.

איינמאל האט נאהידא געפונען אין דער ביבליאטעק א קליינע ביבעל, זי האט געשלונגען די קאפיטלען, און אין משך פון א קורצער צייט האט זי געהאט עטליכע מאל איבערגעלייענט דעם תנ"ך פון טאוועל ביז טאוועל. דעם שטארקסטען איינדרוק האט אויף נאהידאן געמאכט די העלדינס פון דער ביבעל, און אין איהר פערעהרונג צו זיי האט זי געשטילט די בענקשאפט נאך איהר אייגענער מוטער.

שוין אין דער פריהסטער קינדהייט האט נאהידא ארויסגעוויזען טאלאנט צו מאלעריי, וואס איז איהר מסתמא איבערגעגאנגען בירושה פון דעם פאטער. איהר חלום איז געווען אריינצוטרעטען אין א קונסט־שול, כדי זיך צו פערפולקאמענען אויף דעם דאזיגען געביט, די מוטער האט אבער מעהר אינזינען געהאט דעם מיידעלס רעליגיעזע דערציהונג און זי געצוואונגען צו נעהמען א ספעציעלען רעליגיעזען אונטערריכט ביים פאסטאר.

די מוטער איז אויפסניי פערשלאפט געווארען און ווידער געמוזט אוועקפאהרען אויף קוראציע, זי איז אוועקגעפאהרען און נאהידא איז אריינגעטרעטען אין א בערלינער קונסט־שול. איהר טרוים איז ענדליך פערווירקליכט געווארען, אבער נישט בלויז איהר מאלערישען דראנג האט נאהידא בעפרידיגט, נאר זי האט אויך אנגעפאנגען צו ארבייטען אויפן ליטעראַרישען פעלד, אנ'איינאקטער, וואס געהערט צו נאהידאס ערשטע ליטעראַרישע פרובען. איז אנגענומען געווארען פון דעם בערימטען ווינער בורג־טעאטער און איז דארט אויפגעפיהרט געווארען מיט א פערהעלטנישמעסיגען דערפאלג.

אין פערבינדונג מיט איהר מאלערישער ארבייט פלעגט נאהידא בעזוכען אלע קונסט־אויסשטעלונגען אין בערלין. אויף איינער פון די דאזיגע אויסשטעלונגען האט זי זיך בעקענט מיט דעם ליטעראטור און קונסט־קריטיקער מאקס רעמי, וועלכער האט געהערט צו די פיינסטע שריפטשטעלער פון דער בערלינער שרייבער־יוגענט אין יענע צייט. ווי נאהידא רעמי דערציילט אין איהר אויטאביאגראפיע („איך זוך דיך") איז מאקס רעמי געווען זעהר א מיאוסער און דערצו נאך כראניש קראנק. דער אומבעהאלפענער און קראנקער שריפטשטעלער האט אנגעפילט איהר הארץ מיט רחמנות און סימפאטיע צו איהם און זיי האבען זיך נאהענט בעפריינדעט. פון דער פריינטשאפט איז ארויסגעקומען ליבע, און אין 1873 האבען זיי חתונה געהאט.

נאהידא רעמי ווי זי האט זיך שוין איצטער גערופען, האט מיט אלע כוחות געזוכט אויף וויפיל עס איז נאר מעגליך געווען צו העלפען איהר מאן, זי איז מיט איהם ארומגעפאהרען איבער פערשידענע קור־ערטער, אבער עס האט נישט געהאלפען. זיין צושטאנד האט זיך אלץ מעהר פערערגערט, און דעם 7־טען מאי, 1881, איז ער געשטארבען. רעמיס קרובים האבען געוואלט בעהמען די יונגע אלמנה צו זיך. אבער נאהידא האט זיך אפגעזאגט דערפון און געצויגען איהר חיונה פון מאלען און שרייבען. זי האט פערפאסט עטליכע בעלעטריסטישע ווערק פון וועלכע עס האבען געהאט א בעזונדערען דערפאלג „דארט וואו די אראנדזשען בליהען". און „הייס בלוט", פון דעם לעבען אין סיציליע.

דער „וויסענשאפטליכער אנטיסעמיטיזם" אין דייטשלאנד איז שוין געווען אין זיין פולען גלאנץ. ביכער נאך ביכער זענען ארויס איבער דער יודען־פראגע, און די מחברים האבען געזוכט צו בעווייזען, אז די יודען זענען אלץ אין דער קארט, צוליב דעם מוז מען פון זיי פטור ווערען, א נישט וועט נישט בלויז דייטשלאנד אליין חרוב ווערען, נאר גאנץ אייראפע, יענע מחברים זענען וואס געווען די פארלויפער פון די איצטיגע היטלעריסטישע שמירערס. דער צווייטער צד ווידער, (ד.ה. די יודען) האט אויך נישט געשוויגען, יודישע שריפטשטעלער זענען ארויסגעטרעטען קעגען די אנטיסעמיטען מיט ווארט און שריפט, און צו זייער הילף זענען אויך געקומען א סך פון דייטשלאנדס איידעלסטע גייסטער.

די יודען־פראגע איז געווארען זעהר א גאנגבארע טעמע וועלכע איז דיסקוטירט געווארען אין אלע קרייזען, נאהידא רעמי, וועלכע האט פון איהר קינדהייט אן געטראגען א ליבע צום פאלק פון דער ביבעל, האט איינגעזעהען דעם אבסורד, און צו דער זעלביגער צייט די געפאהר פון דער אנטיסעמיטישער פראפאגאנדע. זי האט דערפאר בעשלאסען צו מאכען אנ'אלזייטיגע שטודיע איבער דער יודישער געשיכטע און קולטור, וואס זאל איהר נוצען אין דעם קאמף פאר די רעכט פון יודישען פאלק. פאסענדיג אט דעם בעשלוס האט זי זיך געשטעלט אין פערבינדונג מיט עטליכע יודישע אינטעלעקטואלען און נאציאנאל־געשטימטע יודישע פרויען, צווישען וועלכע עס האט זיך אויך געפינען צעליגא מאיער, און זיי האבען איהר געהאלפען בעקענען זיך מיט דער יודישער פערגאנגענהייט און געגענווארט. א דאנק די דאזיגע יודישע פריינט האט זיך נאהידא צוזאמענגעטראפען מיט דעם גרויסען יודיש־דייטשען געלערנטען פראפ. משה לאצארוס דער בעגרינדער פון דער פעלקער־פסיכאלאגיע וויסענשאפט, און איינער פון די שארפסטע קעמפער קעגען דעם „וויסענשאפטליכען אנטיסעמיטיזם" ווי קעגען אנטיסעמיטיזם בכלל. לאצארוס וועלכער איז געבוירען געווארען אין 1824 אין פאזען און האט געשטאמט פון א מיוחסדיגער משפחה, איז געווען איינער פון די ווייניגע יודישע געלערנטע אין זיין צייט, וועלכע האבען זיך אויך אפגעגעבען מיט ריין יודישער געזעלשאפטליכער ארבייט, ביי יעדער געלעגענהייט האט ער טאקע שטארק אונטערשטראכען זיין אנגעהעריגקייט צום יודישען פאלק.

די בעקאנטשאפט מיט לאצארוסען האט נאהידא רעמין ארויפגעפיהרט אויף א נייעם וועג. לאצארוס איז געווען א גרויסער תלמיד־חכם, אונטער זיין אויפזיכט האט זיך די קריסטליכע שריפטשטעלערין פערפולקאמט אין העברעאיש, און מיט דער צייט האט זי שוין געלייענט די ביבעל אין אריגינאל — א דערגרייכונג מיט וועלכער קיין שום יודישע פרוי האט דעמאלט נישט געקאנט שטאלצירען און עס וואלט איהר אפשר נישט געווען אבגעשטאנען אויך.

צעהן יאהר נאכאנאנד האט נאהידא רעמי שטודירט די יודישע געשיכטע און קולטור. זינט דער צייט ווען זי האט צום ערשטען מאל געלייענט די ביבעל ביי איהר רייכער קרובה אין הויז, האט זי טיף אין הארצען געטראגען א גרויסע ליבע און פערעהרונג צו די יודישע העלדינס. זי האט דערפאר אנגעשריבען א גרויס ווערק מיטן נאמען „די יודישע פרוי", בענוצענדיג זיך מיט ערשט־האנטיגע קוואלען און מיט די אריגינעלע מקורים פון תלמוד. ס'איז געווען קורץ נאך איהר מוטער'ס טויט און אין דער ארבייט אויף דעם דאזיגען ווערק האט זי געפונען א טרייסט.

ווען דאס בוך איז ארויס מיט א פארווארט פון לאצארוסען, האט עס ארויסגערופען א געוואלטיגען אינטערעס אין דער יודישער און נישט־יודישער וועלט. מען האט זיך גאר נישט געקאנט אפזאגען פון דעם פאקט אז א קריסטליכע פרוי זאל קענען אזוי טיף אריינדרינגען אין אזא שווערען יודישען ענין און אין א סך פונקטען איבערשטייגען אפילו גרויסע יודישע געלערנטע. אין דער צייט ווען נאהידא רעמי האט אין איהר בוך אזוי אידעאליזירט די יודישע פרוי פון דער פערגאנגענהייט איז זי אבער מיט דער גרעסטער שארפקייט ארויסגעטראטען קעגען די יודישע פרויען פון איהר צייט, קעגען יענע פרויען, וועלכע זענען אלע מאל פון די ערשטע זיך צו אסימילירען און וואס שעהמען זיך מיט זייער יודישען אפשטאם. נאך דעם בוך וועגען דער „יודישער פרוי" איז געקומען א רייה גרעסערע און קלענערע מאנאגראפיעס וועגען דער יודישער היים און וועגען די יודישע תפילות.

נאהידא רעמי איז געקומען צום בעשלוס, אז כדי צו זיין אינגאנצען אויסגעהאלטען און קאנסעקווענט דארף זי ווערען א מיטגליד פון דעם פאלק וואס זי ליבט, פערעהרט און פערטיידיגט, זי האט דעריבער בעשלאסען אוועקצופאהרען קיין זשענעווע, אין דער שווייץ, כדי זיך דארט מגייר צו זיין.

איהר לעהרער פראפ. משה לאצארוס האט אויף דער עלטער זיך בעזעצט אין פרייבורג באדען זייענדיג יאהרען־לאנג אנ'אלמן האט ער געלעבט אליין און זיך פערנומען מיט זיין וויסענשאפטליכער ארבייט. אויף דעם וועג קיין זשענעווע האט זיך נאהידא רעמי אפגעשטעלט אין פרייבורג כדי צו פערברענגען עטליכע טעג מיט איהר רבין, און יודישקייט.

א טאג נאך איהר אנקומען איז לאצארוס פלוצים שטארק קראנק געווארען, פון אוועקפאהרען איז שוין קיין פראגע נישט געווען. נאהידא רעמי איז דעריבער פערבליבען אין פרייבורג און איבער א חודש צייט לאצארוסען געפלעגט ביז ער איז געקומען צו זיך. דער דאקטאר האט דאן פארגעשלאגען אז לאצארוס זאל פאהרען קיין איטאליע, כדי זיך אינגאנצען צו ערהאלען; ער האט אבער אונטערשטראכען אז דער קראנקער מוז מיטנעהמען א מיצען כדי אויף איהם אויפצופאסען, לאצארוס און נאהידא רעמי'ס בליקען האבען זיך בעגעגענט, און זי האט זיך אונטערגענומען ווייטער צו זיין די „קראנקען־שוועסטער" אפילו אויפן גאנצען לעבען.

לאצארוס איז געווען איבערגליקליך פון דעם. נאהידא האט זיך גלייך מגייר געווען. בעקומענדיג דעם נאמען „רות", און באלד נאך דער חתונה זענען ביידע אפגעפאהרען אויף דער האניג־רייזע קיין איטאליע, די כלה איז אלט געווען פופציג יאהר און דער חתן — זיבעציג.

צוריקקומענדיג פון איטאליען האט לאצארוס פארטגעזעצט זיין וויסענשאפטליכע ארבייט אונטער דער מוטערליכער אויפזיכט פון נאהידא־רות'ן, וועלכע איז געווען דער כוח פון בעגייסטערונג אויף זיינע עלטערע יאהרען. ער האט אויך פארטגעזעצט די ארבייט אלס איהר „רבי" לערנענדיג מיט דער פרוי א קאפיטעל חומש מיט רש"י יעדען פריה־מארגען.

שפעטער־צו האבען זיך ביידע בעזעצט אין מעראן, טיראל, אין אנ'אייגענער ווילא, וואו דעם 13 אפריל 1903 איז לאצארוס געשטארבען אין דעם עלטער פון 79 יאהר.

אין דער דאזיגער ווילא איז נאהידא־רות פערבליבען אויף ווייטער. זי האט געפונען א טרייסט אין צוגרייטען צום דרוק די צאהלרייכע וויסענשאפטליכע ווערק פון איהר הייס־געליבטען מאן. זי האט לאצארוסען איבערגעלעבט 25 יאהר. דעם 12־טען יאנואר 1928, איז זי געשטארבען אין מעראן, און מיט איהר טויט איז אוועק פון דער וועלט די גר'טע וועלכע איז אפטמאל געשטעלט געווארען העכער פון רות'ן פון דער ביבעל.

„...ווי א בוים אין פעלד איז דער מענטש..."

א קאפיטעל פון ראמאן „אויף פעלדער" פון יודישער קאלאניזאציע אין ראטענפערבאנד

פון פרץ הירשביין

בערע איז רוהיג צוגעגאנגען צו איהר, אראפגענומען איהרע הענט פון דער ברוסט, זיי ארומגעוויקעלט ארום זיין האלז און זי פעסט איינגענומען אין זיינע ארעמס אריין. אין איהם האט אפגעהילכט איהר האסטיגער הארץ־קלאפ, און, ווי אין געיעג האט אפגעהילכט אין איהר בלוט זיין הארץ־קלאפ, זי האט געפיהלט א שטומען וועהטאג ארום הארצען און איהר לשון איז פון איהר גאר אינגאנצען פערשוואונדען, איהם האט א היץ א שלאג געטאן אין קאפ אריין — אוש פאר די אויגען איז איהם די שיין מיט גרין און רויט פערלאפען.

לאבע האט זיך אין א ווילע ארום בעפרייט פון איהם, אפגעטראטען א פאר טריט אנטקעגען — א בלאסע מיט ברייט צעעפענטע שווארצע אויגען האט זי איהם אנגעקוקט. איהרע ליפען זענען געווען אביסעל אפען: ער האט איהרע ווייסע ציין געזעהען און איהם האט אויסגעוויזען אז לאבע'ס קלאפט א צאן־אן־צאן. — „איהר איז קאלט און מיר איז הייס..." — איז איהם דורכגעלאפען א מחשבה. ער האט געמאכט א פאר טריט צו איהר, אויסגעשטרעקט די הענט, זי ווידער אריינצונעהמען.

לאבע האט ווידער אפגעטראטען פון איהם א פאר טריט; ער איז אויסגעקומען מיט דער פלייצע צום שטאל, און זי — אנטקעגען איהם.

— ווילסט טאקע מיט מיר נישט רעדען, לאבע ?

זי האט איהם, ווי פריהער, אנגעקוקט און נישט געענטפערט.

— איך ווייס, דו ביזט קלוגער פון מיר, דו פערשטעהסט מיך, אבער איך פערשטעה דיך אויך.

— וואס קומט פון דעם ארויס?

— איך בין געווען ביי דיר אין שטוב, געוואלט מיט דיר רעדען.

— שעהן פון דיר, וואס דו ביזט געקומען.

— עס קומט מיר אויס, ווי איך וואלט צו דיר געגאנגען די גאנצע צוויי וואכען.

— כא־כא־כא — — —

— וואס לאכסטו ?

— איך, לאך, וואס פאר צוויי וואכען ביזטו נישט גאר ווייט פערגאנגען.

בערע האט אויך א לאך געטון, איז אפגעטראטען פון דער וואנט, און האט געוואלט מאכען א פאר טריט בעהנטער צו איהר; ער איז אבער צו איהר נישט דערגאנגען, ווייל איהר פנים איז פערצויגען געווארען מיט ערנסט און טרויער.

— יא, בערע, פאראן א סך פון וואס צו רעדען, און עס וויל זיך שווייגען, איך האב געהערט ביזט געווען ביי אונז אין שטוב; האסט גערעדט מיטן זיידען ?

— קום ארויס אביסעל אין פעלד; וויל מיט דיר אינאיינעם בעטראכטען אונזער גערעטעניש.

— ווי פאראיאהרען, בערע ?

— עס ווייזט זיך א גרעסערע גערעטעניש ווי פאראיאהרען.

לאבע איז צוגעגאנגען צו בערען, גענומען זיין שווערע רעכטע האנט און האט מיט איהר געגלעט איהר אביסעל איינגעצויגענע באק.

— וואס האסטו היינט, בער'ע, געטון, וואס דיינע הענט זענען היינט ווייכער?

— מיינע הענט....

לאבע האט בעטראכט זיין האנט:

— די הענט זענען ביי דיר צו ריין... האסט זיך געפוילט, הא... גאנצע צוויי וואכען ביזטו געגאנגען אהער.

לאבע האט זיך אריינגעווארפען אין זיינע ארעמס, בעגראבען דאס פנים אויף זיין ברוסט, דערנאכדעם האט זי שטיל גערעדט צו איהם אין ברוסט אריין:

— וואס ביזטו געקומען צו מיר? ווען דיר איז שווער, בעדארפסטו צו מיר נישט קומען... אונזערע וועלטען זענען פרעמד איינס צום אנדערען... מיר זענען פערשאלטען צו לעבען אויף איין ערד...

מעהר האט זי נישט געקענט רעדען; זי האט זיך פון איהם בעפרייט, געוואלט אוועקאיילען אין שטוב אריין, נאר ביים טיר איז זי געבליבען שטעהן, אנגעשטעלט די אויערען און זיך איינגעהערט צו יעדען גערויש, וואס איז געקומען פון הינטערן שטאל.

זי האט דערהערט טריט, וואס האבען זיך דערנעהנטערט: זי האט פערשטאנען, אז דאס דערווייטערט זיך בערע פון איהר שטוב, געהט אוועק אין אנ'אנדער ריכטונג — זי אויסצומיידען, לאבע האט געשפירט ווי איהר לעבען שרומפט איין און עס ציהט זי צו דער ערד. זיך לאזען נאך בערען — האט זי א בעהאלטענער כוח איינגעהאלטען דאס נישט צו טון, זי האט די ליפע צוגעביסען, נישט דערלאזען איהר געוויין זאל זיך ארויסלאזען פון האלז.

א ווילע איז לאבע אזוי געבליבען מיט איהרע צעשטרייטע אין טיעהרען־טויל פערגעפעלטע מחשבות, ביז עס איז אינגאנצען שטיל געווארען ארום. פון צייט צו צייט האט זיך נאר דערטראגען דאס קלאפען פון די בעלי־מלאכות ביי די נייע שטובער. זי האט אויסגערעכענט אז בערע האט זיך שוין גענוג דערווייטערט פון איהר שטוב, איהר איז געווען גענוג שווער צו פערבלייבען לענגער ביי דער טיר און אריינגעהען אין שטוב אריין, אנציהען א שמועס מיט'ן זיידען — איז איהר איצטער אויך נישט געווען צום הארצען. זי איז דעריבער אוועק צוריק הינטער דער שטאל, און זיך אראפגעלאזען אויף דער ערד, מיט דער פלייצע אנגעשפארט אן דער וואנט.

לאבע האט געפרובט זיך דורכקלייבען אין דעם, וואס עס איז נאר־וואס פערלאפען, בערע, וועלכער האט מעהר ווי צוויי וואכען קיין ווארט צו איהר נישט פערווארפען. איז פלוצלונג, אזוי, אנגעקומען און ארויסגעוויזען ליבשאפט צו איהר. „וואס האט איהם אזוי אינמיטען העלען טאג געבראכט אהער?... וואס איז ער געקומען זאגען?"

תחילת האט זי חושד געווען, אז איהם בעאומרוהיגען איהרע פריינדליכע בענעהמונגען מיט דעם מיטעלסטען פינטשוק, מיט דעם פשוטען, געזונטען פויערים־יונג בענ'ן, וועלכער איז אזוי רוהיג ווי די ערד און אזוי ליידענשאפטליך ווי מאמע ערד. (עס ווייטער זעה 15־טע זייט).

מאריא, די קאץ

(סקיצע)

פון יצחק יאנאסאוויטש

...זיצט ער און רייכערט די לולקע, בלאָזט די קנוילען רויך דורכן צעפּעניטען פענסטער און טראַכט:

— ער ט'זיך איינגענטליך געדאַרפט הענגען.

פון טיש האָט דער ווינט אַראָפּגעבלאָזן אַ לאַנג שמאָל פּאַפּירל, דאָס איז דאָס צעטעלע פון מאַריאַ, ווי זי שרייבט אַז ער זאָל מעהר נישט קומען...

חושך אויפן האַרצן, דער גרויסער קאַשטאַן בוים לעבען זיין פענסטער שאָקעלט ערנסט די ברייטע אויגן, ווי געזונטע הענט, איינדערווייט וואָלקענט זיך דער הימעל, און די וואָלקנס שטערן און באַמבלען איהם אַריין אין די וואַסערדיגע גרויסע אויגען.

— אַז זי איז מעהר נישט זיין, עפּעס אַזוי ענג דושנע ווערט ביים האַרץ די לינקע שלייף בעהמט העכער האַמערן אין גאַנצן קערפּער. דע־פּיהלט ער אַזאַ אומבעשטימטע היץ, אַז ער ציטערט אויף.

— ביין, נישטאָ וואָס צו לעבען מעהר, נישטאָ, שוין אַ יאָהר, אַז אַלע מאָל זיבען אַ זייגער, ווען ער ווערט פערטיג מיט דער לעצטער לעקציע, לאָזט ער זיך לויפען אָט אַהינצו צו איהר און תמיד מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ און תמיד נישט געקוקט אויף קיינעם, שלינגט לויפענדיג דריי טרעפּ מיט אמאָל אָהן אָטעם און פערוויטעלט זיך, ווי אַ יונגעל און דאָ גאָר פּלוצימדיג אַזאַ מין לאַנג און שמאָל צעטעלע „ער זאָל מעהר נישט קומען“, פאַרוואָס? פאַר וואָס?

די קניען ציטערן, די הענט וואַקלען זיך ווי אָט די בלעטער פון דעם גרויסען, גרויסען קאַשטאַן־בוים, און די אויגען ווערען טיפער, קלעפּיגער און זעהען גאַרנישט.

— אָט דער גרויסער קאַשטאַן־בוים — פאַלט איהם פּלוצלונג איין אַ געדאַנק — האָט געלע און אפשר גאָר רויטע בלעטער און די קאַץ איז גאָר גרין.

נאָר באַלד דערשרעקט ער זיך:

— וואָס איז דאָס עפּעס מיט מיר? קיין וואונדער נישט, כ'בין אַביסעל צודרייט.

און באַלד קלערט ער ווידער.

— אָט די קאַץ אויף דער סאָפקע מוז אַוודאי וויסען פון אָט דעם שמאָלען צעטעלע, וואָס מאַריאַ האָט איהם צוגעשיקט, נאָך מעהר זי מוז אַפילו לאַכען.

ער דערמאָנט זיך, אַז איינמאָל, ווען מאַריאַ איז געוועזן ביי איהם און געוועזן איז זי ביי איהם דאָס איינציגע מאָל. ר'איז דעמאָלט עפּעס קראַנק געוועזן האָט זי די קאַץ געגלעט די גאַנצע צייט, בעת מיט איהם האָט זי זיך גאָר ווייניג אינטערעסירט, אָ, ווי ער איז דעמאָלט ביין געווען אויף אָט דער קאַץ.

ער צעלאַכט זיך אויף אַ קול — קיין חידוש נישט, טראַכט ער — אַז מיר קומען אַזעלכע געדאַנקען אין קאָפּ אַריין, זיצען דריי טאָג כסדר אין שטוב, אַפילו אויף די לעקציעס נישט גיין, טשעקאַווע[?] וואָס מיינע תלמידים וועלען דאָרט קלערען.

— אַפילו געגעסען האָב איך דאָך נישט — שטעלט ער זיך פּלוצים אָפּ און עפּעס ווערט איהם אַזוי שווער — און אַלץ צוליב איהר. צוליב מאַריאַ'ן.

— נישטאָ וואָס צו לעבען, נישטאָ.

צוערשט, אַז דער געדאַנק וועגען טויט האָט זיך פאַר איהם געשטעלט ווי אַ יונג ביימעל אויף אַ ברייט פעלד, האָט ער זיך דערשראָקען, אַפילו אויסגעשפּיגען — עס ס'בין איך עפּעס אַ באַרישע גימנאַזיסטקע, וואָס וויל זיך ס'לעבען נעהמען, ווייל זי בלייבט איבער נאָך אַ יאָהר אין קלאַס, נאָר אָט דאָס יונגע ביימעל אין ברייטען גרויסען פעלד האָט זיך צעוואַקסען, געוואָרען אַ גאַנץ בכבודיגער בוים, אַרום איהם האָבען שטענדיג געפלאַטערט, ווי אַ שורה פייגעל די ווערטער פון דעם שמאָלען צעטעלע „ער זאָל מעהר נישט קומען, ער זאָל מעהר נישט קומען“. עפּעס אַ פערשטאַנער[?] געדאַנק האָט געבליצט אין מוח ווי אַ מעסער און געהאַקט ווי אַ האַק:

— וואו וועט ער גיין? לכתחילה האָט ער זיך צולאַכט.

— אָט וואַסערע געדאַנקען — האָט ער געטראַכט — פּלאָנטערען מיר זיך אַלץ, ביסלעכווייז ביסלעכווייז אָבער האָט דער געדאַנק איהם גענומען אויסזעהען נישט אַזוי באַריש. אָט זיבען־און־צוואַנציג יאָהר זיך אַרומגעדרייט, איינער אַליין אין דער גרויסער וועלט, געווען גלייכגילטיג צו אַלץ און צו אַלעמען, צו צוואַנציג יאָהר שוין בעקומען דעם אויסזעהען פון אַ פערהויקערטען, פערוועלקטען בחור אָהן ליידען און פריידען, ביז ער האָט זיך עפּעס צופעליג בעגעגענט מיט מאַריאַן. דאָס דאָזיגע ווייבליכע וועזען האָט אַביסעל אָפּגעפרישט דעם האַרצען, פערוועלקטען בחור, און שוין נאָך דער צווייטער בעגעגעניש מיט איהר, האָט ער דערפיהלט ווי באַריש שרעקליך ס'איז געווען זיין ביז איצטיג לעבען, מודה געהאַט אַ קוק־צו־טון צוריק, זיך געטוליעט צו מאַריאַן, ווי צו אַ הייליג פייער, גאַרנישט געקלערט אַז דאָס פייער קאָן סוף־כל־סוף פערלעשען, און איצט, אָט זיצט ער שוין דאָ דעם דריטען טאָג פון דער פריה אָן ביז שפּעטער, שפּעטער נאַכט, ביז די באַלעבאָסטע דערמאָנט איהם אויסלעשען די עלעקטריק. גלאָצט מיט די אויגען אויף דעם קאַשטאַן־בוים, אויף דער קאַץ אויף דער לולקע און טראַכט פּלאָנטערט געדאַנקען איינס מיט ס'אַנדערע, ווייל עפּעס דערטראַכטען און ווייס נישט וואָס, אָט דוכט זיך איהם אַז ער האָט שוין אַ פּאַדעם פון דעם ווילדען געפּלאָנטער באַלד פערלירט ער זיך נאָך מעהר ווערט שטאַרק אויפגערעגט און דערגייט מאַנכעסמאָל צו אַ שטאַרקע רציחה ווען איהם גלוסט זיך שטאַרק עפּעס שלאָגען ברעכען, די פויסטען ביילען זיך און די וואַסערדיגע אויגען בעהמען גלאַנצען.

אַזאַ לעבען קאָן זיך דאָך ווירקליך דערעסען. פּלוצים בלייבט ער שטיין אינמיטען שטוב שטאַרק פערמוחט, קוקט אין אַ ווינקעל מיט אַנ'אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ און טראַכט:

— אָך צו דעם האָב איך געדאַרפט זיבען יאָהר גיין אין גימנאַזיע און זיין אַ גוטער שילער אַז אין אַלעם איז שולדיג דער טאַטע, דער קליינשטעטלדיגער פעלדשער, וואָס איז אינמיטען דרינען אַוועקגעשטאָרבען און מיט איהם צוזאַמען איז אַוועקגעקומען דאָס געלד און דאָס גאָלד וואָס זיי האָבען געהאַלט האָבען ליגען, געבליבען איז בלויז אַנ'אַלטע, הויכע, ביינערדיגע מאַמע, מיט אַ הויכען קויש גרויע האָהר.

דאָס לעבען דיינס ווי אַ בישטיג ברואה'לע שפּאַצירט אַזוי אַרום און שטיבעל פון ווינקעל ביז ווינקעל, פון די לולקע קנוילען זיך גרויסע וואָלקענס רויך. טונקעלער ווערען די שויבען, שאָטענס ציהען זיך אויס אין שטיבעל, ווערען גרעסער, גרעבער, ביז זיי גיסען זיך צונויף אין איין שטיק פינסטערקייט.

פעליקס אויגען, טיפע און גרויסע, בלאָנדזשען איצט אַרום איבערן צימער, וואָס שאָטענט זיך ביים שיין פון דער לבנה אַזוי פאַנטאַסטיש, דער בליק בלייבט שטיין ביי דער גרויסער געלער קאַץ וואָס דרימעלט אויף דער סאָפקע, עפּעס אַזוי ווי אַ שמייכעל צוגיסט זיך איבער זיין פּנים, ווען ער בעטראַכט דעם שיין פון דער לבנה אַרום די געלע קאַץ, ער זעהט דייטליך ווי די קאַץ אָטעמט, ווי דער גרויסער געלער בויך ציהט זיך איין און ציהט זיך אויס, ביי יעדען אָטעם־צוג — אַקוראַט ווי ביי אַ מענש, מיט־אַמאָל דערמאָנט ער זיך אָן מאַריאַן, דער שמייכעל אויפן פּנים ווערט צוגישט[?], פאַר די אויגען שטייט מאַריאַ אָט ווי דעמאָלט בעת זי איז געווען ביי איהם אין שטוב און געגלעט די קאַץ, און עפּעס אַזאַ טיפע מורא אַזאַ סודותדיגע שרעק כאַפּט איהם אַרום און צוליגט זיך ווי אַ נעפּעל איבער אַלע געדאַנקען.

די אויגען זעהען עפּעס אַזעלכע משונהדיגע בילדער, וואָס פלעכטען זיך פון די שאָטענס, לבנה־שיין און פון דער טויטער קאַץ, און אַלע בויגען זיך צוזאַמען, נעהמען זיך אַרום און דרייען זיך אין אַזאַ טונקעלען קאַראַהאַד אַרום איהם און אַרום דער פידעל אויף דר'ערד.

דאָס פענסטער איז אָפען, דער קאַשטאַן־בוים שאָקעלט זיך ווייטער און דאָס געראַוש פון די בלעטער קלינגט פאַר פעליקסען ווי אַ געוויין פון דער טויטער קאַץ, וואָס ווערט אין דיינע אויגען וואָס אַמאָל גרעסער גרעסער, נעהמט אָן אַ געשטאַלט פון אַ טויטער פרוי, מיט צושפּרייטע הענט, וואָס וואַקסען פון רגע־צו־רגע גרעסער און ווילען דאַכט זיך אַרומנעהמען פעליקסען.

ער ציטערט מיטן גאַנצען קערפּער ווי אַ בלאַט און פּלוצלונג הויבט ער אָן עפּעס פערשטיין, עפּעס אַזוי אַ שרעקליכע זאַך און ער פליסטערט שטיל און הייס:

— ס'האָב איך דאָך דיך מאַריאַ געהרגעט...

מאַריאַ דיך געהרגעט!...

ווי אַ ווינט פראַלט ער אויף די טיר און לאָזט זיך לויפען איבער די שטאָטישע גאַסען ווי אַ משוגענער, די אויגען ברענען ווי די עלעקטרישע לעמפּ פון דעם לויפענדיגען טראַמוואַי, דער קאָפּ גליהט (ווי אַ הייסער אויווען), די ליפּען טריקענען.

פּלוצלונג שטעלט ער זיך אָפּ, ווערט ווייס ווי קרייד.

— כ'בין דאָך אַ מערדער

ער שטייט לעם אַ הויכן גאַרטענדיג הויז — ס'איז דאָך מאַריאַס הויז, מורמעלט ער, ער קוקט אַרויף אויפן צווייטען שטאָק. די פענסטער זענען פינסטער און עפּעס דערמאָנט ער זיך אויפסניי:

— כ'האָב דאָך זי געהרגעט.

אַ קאַלטער שווייס בעגיסט איהם, פון שטערן קייקלען זיך גרויסע טראָפּענס און ער שוידערט.

ער איז אויף די באַלעבאָסטע גאַס פון דער גרויסער שנאַפּ אָהן אַ שיער מענשען שפּאַצירען הין און צוריק. די קניהען ציטערען אַז ער פאַלט שיער נישט. מיטאַמאָל בלייבט ער שטיין.

— דאָס האָב איך דאָך געהרגעט אַ קאַץ, די גרויסע געלע קאַץ, וואָס איז געלעגען אויף דער סאָפקע אין געל־גרינליכען ליכט פון דער לבנה נאָר אָט די קאַץ — גיט ער ווייטער אַ טראַכט — איז עפּעס מוראדיג עהנליך אויף מאַריאַן, זי האָט פּונקט ווי מאַריאַ שיינע לאַנגע הענט מיט שיינע פינגער, מה, יאָ, שטאַרק עהנליך אויף מאַריאַן די קאַץ, הייסט עס. — שטעלט ער זיך מיטאַמאָל אָפּ — הייסט עס דאָך, אַז איך האָב געהרגעט מאַריאַן?

פּלוצלונג בעהמט איהם דער דאָזיגער פערגלייך, מאַריאַ מיט דער קאַץ'ס אויסזעהען קאַפּיש. ער דערפיהלט אַז אין מוח פּלאָנטערט זיך עפּעס איינס מיט ס'אַנדערע, ער דאַרף זיך נאָר אָפּשטעלען, עס מיטן געדאַנק צונעהמען און אַלעס וועט ווידער קלאָר ווערען, נאָר אָט דאָס פונאַנדערנעמען קומט איהם עפּעס אַזוי שווער אָן אַז ער פערפּלאָנטערט זיך נאָך מעהר.

ער האָט ברייטער אַנ'עפען געטון די אויגען אַזוי אַנ'ערשט מאָל זיך אַרומגעקוקט אויף די רעש־גע גאַס, אַזוי אומבעגרייפליך איז איהם פאַרגעקומען דער גאַנצער רויש אַז איהם האָט זיך שטאַרק פערוואָלט אַלץ מיטאַמאָל אָפּשטעלען. איהם האָט זיך געוואָלט אַוועקשטעלען אינמיטען דער לאַרעמדיגער גאַס און אָפּטון עפּעס אַזוינס אַז אַלע זאָלען זיך אָפּשטעלען און גאַפען, ער האָט געוואָלט איינאיינציג מאָל ווערען בעמערקט.

פעליקס הויבט אויף די אויגען און רעדט געלאַסען אַרויס:

מיין הער'דאַ'ט ביי מיר אין צימער... האָב איך געהרגעט אַ קאַץ, וואָס איז מוראַדיג עהנליך אויף מאַריאַן, און אפשר איז עס גאָר מאַריאַ, בלייבט ער שטיין פערמוחט, הייסט עס דאָך, אַז איך האָב געהרגעט מאַריאַן, און בין אַ מערדער?...

— אַרעסטירט מיך — כ'בין דער לעהרער פעליקס מאַנדעל. אַכט־און־צוואַנציג יאָהר אַלט, אַרעסטירט מיך.

און באַלד הערויף פּלאַצט ער אַרויס מיט אַזאַ הילכיג געלעכטער, וואָס שלאָגט זיך אָן אין די גלעזערנע גרויסע שויבען און קלינגט אַזוי דיך און בעהיזוע[?], אַז ער פאַלט שיער נישט אַרונטער הינטער דעם פערבייליופענדיגען טראַמוואַי.

אפיקורסות און פרומקייט

צווישען אמאליגע יודישע דאקטוירים

(אַ בלעטעל געשיכטע)

פון ד״ר ע. רינגעלבלום

די יודישע דאָקטוירים זענען אַמאָל געווען די איינציגע פאָרשטייער פון וועלטליכער בילדונג אויף דער יודישער גאַס. זעלטען ווען אַ יודישער יונגערמאַן האָט שטודירט פילאָזאָפיע אויפן אוניווערזיטעט, צו וועלכען דער צוטריט איז געווען אַ סך שווערער ווי היינט, אַפילו דאָרט וואו עס איז פאַראַן דער „נומערוס קלאַוזוס“, איבעריגענס וואָס האָט ער געקענט טון פראַקטיש מיט פילאָזאָפיע? קיין לעהרער אין אַלגעמיינע שולען האָט ער דאָך נישט געקענט זיין. דעריבער טאַקע זענען די מעדיצינער געווען די איינציגע וואָס האָבען אַריינגעבראַכט ליכט און וויסען אין דער יודישער גאַס. דערפאַר טאַקע קומט זיי אויס צו קעמפען מיט דעם קהל, וועלכער שטייט אויף דער וואַך פון דעם אָרטאָדאָקסישען יודענטום, דעריבער טאַקע שפּילען זיך אָפּ פערשידענע קאַמפען צווישען די יודישע דאָקטוירים און דעם קהל, דער קהל נעמט נקמה נישט בלויז פון לעבעדיגע, נאָר אויך פון טויטע.

דער קאַמף גייט אַרום אַ סך פראַגען. דער יודישער דאָקטאָר אַסימילירט זיך צו זיין קריסטליכען קאָלעגע, בפרט אַז זיינע קליענטען זענען אויך, אָהער טיילמאָל אין דער איבערוויגענדיגער מאָס, קריסטען. דער יודישער דאָקטאָר גאָלט זיך די באָרד, ער טראָגט דייטשע קליידונג, וועלכע עס טראָגען די קריסטליכע דאָקטוירים, עס קומט איהם אויס צו שרייבען רעצעפּטען אום שבת, א״א מיט איין וואָרט: ער ברעכט איינע נאָך די אַנדערע די דינים, וואָס זענען געהייליגט דורך דער יאָהרהונדערטער לאַנגער טראַדיציע.

אַזוי למשל לייענען מיר אין דער ביאָגראַפיע פון דעם פוילישען מעדיצין־דאָקטאָר מרדכי שוואַרץ פון פּשעמישל, אַז איהם איז אויסגעקומען צו ליידען געבערענטע צרות צוליב דעם נישט בעגרינדעטען חשד אַז ער איז נאָהענט צום קריסטליכען גלויבען. ער איז אויך צוליב דעם אַריינגעלייגט געוואָרען אין חרם. ד״ר שוואַרץ האָט זיך אַזוי שטאַרק געפיהלט בעדריקט דורך דעם אַלמעכטיגען קהל, אַז ער האָט געמוזט אָנקומען צום קעניג וועגען אַ שוץ־בריף קעגען דעם קהל.

דער אַפּטער דאָקטאָר, אַ געוויסער זלמן רופא וועלכער האָט אָקאַרשט אין יאָהר 1671 בעקומען פון קהל דאָס רעכט צו בעזעצען זיך אין אַפּט, האָט פּלוצים מיט פופצהן יאָהר שפּעטער צוליב אַ „מעשה אשר לא יעשה בישראל שסיכן כלל בני הקהל וכו׳“, שיער נישט פערלוירען דאָס „חזקת הקהלה“, מען האָט אָבער רחמנות געהאַט אויף איהם בפרט אויף זיינע קינדער און מען האָט איהם נישט פערטריבען פון דער קהלה, וועט זיך אָבער די מעשה איבערחזרן — האָט געלויטעט דער פסק־דין — וועט ער פערטריבען ווערען אָהן שום מעות ומעונות.

אויב עס איז נישט בעוואוסט גענוי וועגען וואָס עס האָט זיך געהאַנדעלט ביים אַפּטער דאָקטאָר איז אָבער שוין קלאָר פאַרוואָס דער ענין פון אַנ׳אַמסטערדאַמער דאָקטאָר, וועמעס נאָמען איז אומבעקאַנט, האָט אָנגעשפּאַרט אַזש אין פוילען און איז דאָ בעטראַכט געוואָרען דורך די אָנגעזעהענסטע רבנים, צווישען אַנדערע דורך דעם בערימטען גדול הדור ר׳ יואל סירקיס, בעל הב״ח. דער דאָזיגער דאָקטאָר האָט זיך דערלויבט אויסצולאַכען די ווערטער פון חז״ל און האָט אויך געעפענט זיין מויל און זיין צונג געגען דער קבלה, ער האָט געטריבען ליצנות פון דער דאָזיגער חכמה, וואָס איז די חכמה פון אמת און האָט געזאָגט, אַז אין זיינע אויגען האָט אַ ווערט נאָר די פילאָזאָפיע“.

דער יודישער קלער איז געווען שטרענג לגבי די אַפּיקורסישע דאָקטוירים, מען פלעגט זיי רודפן אַפילו נאָכן טויט. אַזאַ גורל האָט געהאַט דער דאָקטאָר פון דעם ליטווישען שטעטעל הרויע, נאָכן טויט האָט דער קהל געהאַט בעשלאָסען איהם „מקבר צו זיין נעבען פּאַרקאַן און דערווייטערן איהם פון די קברי ישראל“ (לקבר אותו אצל הכותל ולהרחיק אותו מקברי ישראל)־ אין דער לעצטער מינוט האָט דער קהל זיך איבערגעלעגט און אפשר גאָר דערשראָקען זיך און איהם מקבר געווען נישט לעבען דעם פּאַרקאַן נאָר אַביסעל ווייטער.

די פערשוועכונג פון דעם פערשטאָרבענעם דאָקטאָר האָט אָבער נישט געקענט פערטראָגען אַ געוויסער מאיר פּסאַמוניק, וועלכער האָט לויטן מוסטער פון די דעמאָלטיגע פּריצים מיט געוואַלד געוואָלט אויספיהרען דאָס, וואָס ער האָט מיט גוטען נישט געקענט אויספיהרען. ער האָט זיך געדונגען עטליכע זעלנער און זיך אַריינגעריסען „בראש גדול וברציחה“ אויפן בית־עולם און דאָ גענומען זידלען און בעליידיגען די חברה־קדישא און זיך, אַפילו גענומען אויסגראָבען דעם מת פון קבר און געוואָלט איהם מקבר זיין אויף אַנ׳אַנדער אָנגעזעהענעם אָרט. דער אויפגעבראַכטער קהל האָט דעם בעל־עבירה׳ניק דערפאַר אַריינגעלייגט אין חרם.

עס וואָלט אָבער געווען אַ טעות צו מיינען, אַז אַלע יודישע דאָקטוירים זענען געווען אַפּיקורסים, פערקעהרט, מיר האָבען אָהן אַ שיער בעווייזען און פאַקטען, וואָס זאָגען עדות וועגען דער פרומקייט פון די יודישע דאָקטוירים.

קודם־כל טרעפט זעהר אָפט, אַז יודישע דאָקטוירים אין פוילען, וועמעס ביאָגראַפיעס עס זענען אונז בעקאַנט, פערנעהמען גלייכצייטיג וויכטיגע אַמטען אין דעם דעמאָלטיגען קהלשן לעבען. עס איז קלאָר אַז ביי די פאַרצייטיגע פרומגלויביגע יודען וואָלטען דאָס נישט געקענט זיין קיין אַפּיקורסים. צו די דאָזיגע דאָקטוירים געהערען: דער קעניגליכער הויפדאָקטאָר רימשה פון בריסק, וועלכער פערנעהמט זיך מיט כלל־ענינים פון די פוילישע יודען אין פוילען אוי אין דער צווייטער העלפט פון 17־טען יאָהרהונדערט געווען ראש־הקהל דער בערימטער דאָקטאָר יעקב ווינקלער, וועלכער האָט אויך פערמאָגט אַ רייך יודיש וויסען. גרויסע תלמידי חכמים זענען אויך געווען די מיטגלידער פון דער פּויזנער דאָקטוירים־משפחה דע לימאַ (שמואל זיין זוהן יהודה, זיין אייניקעל משה). אַ יודישער דאָקטאָר, אַ מיטגליד פון דער בערימטער דאָקטוירים־משפחה דע זשאָנאַ, האָט לאַנגע יאָהרען פערנומען דעם העכסטען אַמט, וועלכען עס האָט געקענט פערנעהמען אַ פוילישער יוד — דעם אַמט פון מאַרשאַלעק פון ועד ארבע ארצות, פּרנס פון דער קראָקאָווער קהלה איז אויך געווען דוד פון דער בעקאַנטער דאָקטוירים־משפחה מאָרפּורגאָ. אויסער איהם איז אונז בעקאַנט נאָך אַ געוויסער ד״ר שמואל כ״ץ בן ברוך, וואָס האָט אויך פערנומען דעם אַמט פון אַ קהלה־פּרנס.

וועגען איינעם אַ פרומען דאָקטאָר מיטן נאָמען יעקב מאַרקס פון עטוויל איז אונז, למשל, בעוואוסט, אַז ער פלעגט אום שבת נישט שרייבען קיין רעצעפּטען נאָר פלעגט גיין אין אַפּטייק און דאָרט דיקטירען דעם רעצעפּט.

וועגען אַנ׳אַנדערען פרומען דאָקטאָר מיטן נאָמען בנימין וואָלף גינזבורג וועלכער האָט געענדיגט זיין שטודיום אין דער דייטשער אוניווערזיטעט געטינגען, ווייסען מיר, אַז ער איז געווען שטאַרק פרום און אַז ער האָט זיך געפרעגט, צי מעג ער אום שבת אַרבייטען אין פּראָזעקטאָריום.

וואָס האָט איבערגעוואויגען[?] ביי די יודישע דאָקטוירים — וועלטליכקייט אָדער פרומקייט — איז שווער צו זאָגען, אין די מערב־לענדער, וואו די אייראָפּעאישע קולטור האָט זיך פערשפרייט שוין אין 17־טען—18־טען יאָהרהונדערט, האָט געהאַט די איבערוואָג די וועלטליכקייט, דאַגעגען ביי די פוילישע יודען האָט נאָך די פרומקייט געהאַט די שליטה אויך ביי די דאָקטוירים, ווי שטאַרק עס איז געווען די פרומקייט, קען מען זעהן דערפון, אַז דעם ווילנער[?] דאָקטאָר מאַרקוס לעווי (אָדער ר׳ יהודה לעווי) האָט מען געהאַלטען פאַר אַנ׳אַפּיקורס, ווייל — „ער האָט געהאַט אַ קליינע באָרד און געטראָגען געשטיקטע מאַנזשעטען“.

וועגען דער פרומקייט פון די יודישע דאָקטוירים אין פוילען זאָגט אויך עדות דאָס, וואָס זיי אַלע האָבען געטראָגען בערד. אין אַ רשימה פון יודישע דאָקטוירים פון וואַרשע, ביי וועלכע עס איז אָנגעגעבען זייער בעשרייבונג, זעהען מיר, אַז אַלע האָבען געטראָגען בערד, טיילמאָל אַפילו זעהר לאַנגע.

(„ס. מעדיצין“)

פּיניעלע מזיק
גים לשון

לאַווירים, יאַטן, פון באַליט אין פון שמולך אָעסל! אַזוי ווי מיר האלטן פאַר ראָשישונע וויל איך ענק עפּיס זאָגן:

ראָשישונע איז אַ הייליגער יאָנטיף, אינדזערע מאַטים גייען אין דער שיל אַראַן זיך אָפּסבעיטן אַ גיט יוער, ני, זאָלט עך ביש זאַן קאַ נאַכאַלניקעס. צ׳זאָלט ביש ראָשישונע גיין אָף קאַ מעטשן און גיש ארימלאַביסעוען אפן באַליטער מאַריק. צ׳זאָלט גיין אין דער שיל אַראַן. אין גיין זאָלט עך, ניש אין דער אַלטשטעטישער שיל, ניש אין דער ווילקער שיל. די ווילקער שיל איז גימאַכט פאַר די ווילקער שמאַלך-באַכער, אינדזערע באַליטער יאַטן מיזן דאַוינען אין דער באַליטער שיל. מיר אַבן אַ באַליטער שיל, מיר אָבן אַ באַליטער כאַזן, מיט באַליטער מישאָירים איגינע באַליטער יאַטן — אַפּילך אַנ׳איגענעם באַליטער סאַנע טויקעף אָכעט.

אַ קלאַל, יאַטן, אַ גאַנק יוער לאָו איך ענק אין וידל, אָבער ראָשישונע זאָלט עך גיין אין דער באַליטער שיל אַראַן אין צ׳זאָלך ענק אָפּסבעיטן אַ גים יוער, וואָס ס׳ווינשט ענק פון גאַנצן האַרץ ענ-קער פּיניעלע.

ביים דענטיסט

פּאַציענט: ווען איהר וועט מיר בויערן דעם צאָהן, האלט איהר מיך דערמאָהנען, אז מיין ווייב איז מיר געקומען פון דאַטשע.

דענטיסט: וואס איז דער שכל?

פּאַציענט: אז איך וועל מיך דערמאָהנען אין יענעם אומגליק, וועל איך פערגעסן אין דער שמערץ.

מאדערנע

— נו, וואס זאָגען זי צו דעם בוך?

— ס׳געפעהלט מיר נישט, ס׳האָט עס געשריבען נישט קיין מאָדערנער שרייבער

— ?

— ווייל אין צעהנטען קאַפּיטעל האָט ער זי אַלץ נאָך ליב.

רעלעם.

ווען איהם ווערט קאַלט

איינער אַ יוד האָט זיך פאַר מיר אויסגעדריקט אַז יעדע דאַטשע ענדיגט זיך ביי איהם מיט קעלט: אז ס׳ווערט קאַלט קומט איהם ס׳ווייב צוריק, און אז ס׳ווייב קומט איהם צוּפאָהרען, ווערט איהם ווידער קאַלט.

אויף׳ן אינטערנאציאנאלען הינטער-געסעל
אייפערזוכטס-סצענע צווישען די „פיהרערס“

מוסאָליני (צו היטלערן): הער אַדאָלף! אויב דו וועסט נישט אויפהערן זיך צו „דאָוואַלען“ צו דער ווייבער „פאַצעטקע“, וועל איך דיר געבען א רייב אין דיין דריטען רייך אַריין, וועסטו זעהען הערן׳ען פאַר די אויגען!..

א דאנק היטלערן!
אונטערגעהערט אויף דער נאַוואָמיעסקע

— דו ווייסט, מיין שוואָגער האָט נעכטען געהאַט אַ גליקליכען טאָג. ער האָט מיר דערציילט אַז דער „סקאַרב“ האָט איהם געשאָנקען אַלע זאַ-לעגלע חובות, אז ער האָט בעקומען א דירה בעז אָרסטעמפּנעגאָ, ער האָט פערקויפט סחורה פאַר גאַטובקע, אַ סוחר האָט איהם אָפּגעשיקט אַנ׳-אַלטען חוב מיט פּראָצענט, און ער האָט פערקויפט דאָלאַרען צום קורס 8.90 זל.

— כ׳בעט דיך, האַק-אַז! פון ווען אָן איז דאָס דיין שוואָגער געוואָרען אַזאַ משוגער?

— כ׳וועל דיר זאָגען, ער לייענט בסדר, וואָס היטלער זאָגט-צו דעם דייטשען פאָלק, האָט ער זיך פון „פיהרער“ אַביסעל זאַראַושעט.

חזנות איז אויך א פאַך!...
פון וואנען איז עס געדרינגען?

אַז חזנות איז אַ גוט פאַך, איז געדרונגען פון יעקב׳ן:

ווען יעקב האָט בעגעגענט רחל׳ן, האָט ער זיך איהר ערקלערט אין ליבע, „וישא את קולו ויבך“— האָט ער אויפגעהויבען זיין שטימע און געוויינט.

אין דאָך די קשיה: פאַרוואָס שטעהט עפּעס „וישא“? וואָלט דאָך גענוג געווען „ויבך“ — ער האָט געוויינט? צו וואס האָט ער געדאַרפט אויפ-הייבען זיין קול?

דערויף ענטפערען ליצים:

רחל איז דאָך פאַרט געווען לבנ׳ס טאָכטער, האָט זי זיך איבערגעלייגט: ליבע-שמיבע, דער עיקר איז דאָך פרנסה, האָט זי איהם געפרעגט:

— יעקב׳שי, וואָס קלערסטו צו טון נאָך דער חתונה?

— כ׳וועל ווערען אַ רב, האָט ער געענטפערט.

— ס׳געפעלט מיר נישט דאָס פאַך — האָט רחל געענטפערט.

— נו, וועל איך ווערען אַ שוחט.

— ווייס איך וואָס.

— נו, וועל איך ווערען אַ מלמד.

— ס׳איז אויך נישט וואַזשנע.

— נו, אויב אַזוי, אויב די אַלע בראַנזשעס געפעלען דיר נישט, וועל איך ווערען אַ חזן — האָט יעקב געענטפערט.

— א חזן? דאָס זעהסטו איז שוין יאָ אַ שנאַפּ-קעל געשעפט, נו, טאָ ווייז מיר וואָס דו קענסט — האָט רחל איהם געבעטען.

— „וישא את קולו“ — האָט יעקב אויפגעהויבען די שטימע, און געוויזען וואָס ער קען.

דערפון איז געדרונגען אַז חזנות איז אויך אַ פאַך....

דער שוואַרצער.

באנקראט פון די פריזיערס

אין לאָדז שמועסט מען אַז די פריזיערס זענען אַלע פּליטה.

— ס׳איז גאָרנישט קיין וואונדער, ווען מען האָבען זיי דען צו גאָליען, אַז אַלע זענען גאָלע!

א דראמע איז ציפערן

— פאַרוואָס איז עפּעס נישט געוואָרען פון ראָזשעלעס שידוך?

— צוליב ציפערן.

— ?

— דער חתן האָט געמאַכט אַ 3 (דריי) און זי נאָר געוואָרען פער 4—ט, האָט זי איהם פער 8 (אַכט) און גע׳טענה׳ט 9 — ניין.

רעלעם

אויפן לאדזער דעפּאָ
שמועס צווישען פּאַניענקעס

— זעהען זי באר פאַנע סטעפע, די קאַנובבא געהט לעצטענס סטאַלע מיט דעם ברונעטשיק — ס׳איז אַ חתן?

— ער, זי האָט איהם געפּאַטעט אויך אַ קוואַרטעל.

א פראקטישער חתן-בחור

שדכן: איהר דאַרפט נישט קוקען אויפ׳ן נדן, געלד געהט אַוועק און דאס ווייב בלייבט.

חתן: אפשר האָט איהר אַ פערקעהרטען שידוך?

רעלעם.

וואלט זי געווען אין לעבען
ווי אויף דער פאטאגראפיע

— ווי געפעלט איהן, סאַלטשע, מיין פאָטאָגראַ-פיע, וואָס ס׳האָט מיר געמאַכט דער פאָטאָגראַפיסט „פּאָלאָניאַ“ אויף דער גדאַנסקאַ 31?

— באַדזשויטשיינע! דאָ זעהען זי דאָך אויס ווי לעבעדיג.

אין האטעל

— זעקס זלאָטעס פערלאַנגט איהר פאַר דעם צימער? דאָס איז אביסעל צו טייער.

— פערגעסט נישט, אַז דאָס איז אַ גרויס צי-מער מיט צוויי פענסטער.

— מיינט וועגען קענט איהר אַיין פענסטער פערהענגען, פאַר מיר איז איין פענסטער אויך גענוג.

דער קונדס

הומאר ● סאטירע ●

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

ביילאגע צום „נייעם פאלקסבלאט“ נומער 211 פרייטאג, דעם 7 סעפטעמבער 1934

פע, מ׳שפירט עפּיס!..

1-טער יוד: עפּיס שפּירט מען דאס וואסער!

2-טער: אהא... מ׳וואשט דא מסתמא ברודיגע וועש...

פאָליטיק פון וואַר

אַרבייטער־שטרייקן געהערען איצט אויך שוין צו הויך־פּאָליטיק. אַ בעווייז — אין אַמעריקאַ קומט איצט דאָרט פאָר אַ שטרייק פון די טעקסטיל־אַרבייטער. שוין איינמאָל אַ שטרייק. מען שמועסט אַז עס שטרייקן דאָרט העכער אַ מיליאָן אַרבייטער, איז דאָך אַ קשיא — וואָסערע שייכות האָט דאָס צו פּאָליטיק? איז דער תירוץ אַז רוזוועלטס פּאָליטיק ווערט מיטן דאָזיגן שטרייק געשעדיגט. דעריבער איז עס ריהרט נאָר אַן רוזוועלטס פּאָליטיק, שטעלען שוין דיפּלאָמאַטען אויס זייערע אויגען.

אַמעריקע האָט זיך אַמאָל צופיל איינגערעדט און האָט אויף אונזערע אייראָפּעער געקוקט פון אויבען אַראָפּ איצט הויבען מיר אייראָפּעער אויך שוין אָן צו קוקען אויף אַמעריקע מיט אַבסאָלוטע גרינגשעצונג ווי אויף אַ שטיקעל ייִדר.

דער איצטיגער טעקסטיל־אַרבייטער שטרייק אין אַמעריקע איז אויך נישט קיין קלייִנער סימן פון עקאָנאָמישער ירידה און די פּראַיייִגטע שמאַשען.

פּאָליטיק.

די דייטשע וואָנסעס

— איך זאָג אייך, אַז דייטשלאַנד איז אין די לעצטע צוואַנציג יאָהר שטאַרק געפאַלען.

— מיט וואָס?

— ווייל זי האָט געטוישט ווילהעלמס גרויסע וואָנסעס אויף היטלערס וואָנסעלעך.

פּאָליטישע נייעס בקיצור

פון סאָקראַטעס

יאַפּאַן — נאָכן איינבעהמען אַ גוטע פּאַרציע כינע און פּערבייסענדיג מיט אַ שטיק קאָרעער מדינה, וויל זי יעצט זאָאַגען אייען אויפפּרעסען. ווייל דער אַפּעטיט קומט צוזאַמען מיטן עסען. איז דאָך אַ האַרבע שאלה, וואָס יאַפּאַן שטעהט אַ ווייִלע? איז דער תירוץ: ס'ליגט איהם גוט אין מאָגען, דאָס וואָס מענשען זאָגען: אַז אַ בעריהמער איז גוט צו שלאָגען.

רוסלאַנד — די סאָוויעטען ווילען זיך מיט אַלע איבערבעטען, בישט מאַכען קיין קריג קיין געזידער, נאָר אַריין אין דער פעלקער־ליגע ווי גוטע ברודער. אי, דער מזיק, דער קלייִנער, ער קריכט בּיך זיך די בייִנער, האָט ליב פּולווער צו שמעקען? — וועט מען איהם ווייזען אַ פּסוק מיט אַ שטעקען.

ענגלאַנד — פיהרט איהר פּאָליטיק מיט חן: האָט ליב צו כאַפּען אַ פעטען ביין. און שאַרען פייער מיט פרעמדע הענד, גיסען נאַפט דאָרט וואו עס ברענט. ווייל, נאָך אַ שרפה ווערט מען רייך, זאָגט טאַקע די וועלט: פעטער מ'קען אייך!

דייטשלאַנד — כאָטש היטלערס נ—אַרישע פּאָליטיק, האָט איהר געבראַכט גרויס אומגליק, דאָך איז דער געוועזענער שמירער, דער היינטיגער פיהרער, באַכמעהר עגוואַרען דערהויבען, דאָס איז געוועזן דערפאַר, ווייל אַז מ'זאָגט: יעקע נאַר. מוז מען עס גלויבען.

פראַנקרייך — שלום עליכם דעם באָלשעוויק געגעבען, ווייל, לאָז זיין פון אַ קאָזאַק אַבי צום לעבען! אָבער ווי קומט עס צו איהר מעשה אלזשיר? צו דערלאָזען אַזאַ שרים־טאַנץ? ווי איז הומאַניזם, וואו איז טאָלעראַנץ? איז דער תירוץ: יך די טלער! אַט דער גוטער פּאַגראָמען־פערמיטלער וואָס איז דאָ פיל צו קלעהרען, אַז אויסגעריסען זאָל ער ווערען. (אַ ברכה צום נייעם יאָהר!)...

—:0:—

לאָדזער נייעס בקיצור

ווי אונזער „קונדס"־ערעפּאָרטער דערוויסט זיך, האָט דער שטאָט־ראָט בדעה צו ענדערען דעם נאָמען פון דער באַוואַמיעסקא אויף „אוליצאַ סעקוועסטראַטאָרסקאַ", ווייל דאָרט איז דער גאַנצער „זיאַוד" פון די סעקוועסטראַטאָרען.

דער „אָרזשאַנד סקאַרבאָווי", שמועסט מען, האָט בדעה אַרויפצולייגען אויף יודען נייע פּאַדאַטקעס. ער טענה'ט, אַז יודען זענען אַזוי רייך געוואָרען, אַז יעדער יוד קויפט זיך אַ „שטאָט".

ענטשעדיגונג

פון דער באַהן־דירעקציע

— זאָג מיר נאָר, וואו האָסטו דיך בעקענט מיט דיין פרוי?

— מיט אַ יאָהר צוריק, בעת אַ באַהן־קאַטאַסטראָפע.

— נו. קענסטו דאָך אַרויסטרעטען געגען דער באַהן־דירעקציע וועגען אַב'ענטשעדיגונג.

אין „הויז" פון מיין ווירט

מאָנאָלאָג פון אַ קולטורעלען יוד מיט ציוויליזאַציע

איך בין אַ סובלאָקאַטאָר, בין איך. כ'וואוין ביי יענעם שוין מכמה יאָהרען און מיין ווירט וואוינט אַ וואַנט איבער אַ וואַנט פון מיר. כ'על אייך, רבותי אומישנע דערצעהלען וואָס איך זעה און הער מיך אַלץ צו ביי מיין ווירט אין „חדר", וואָס ער אמת איז, אַנטלויף איך פון לשון הרע ווי פון פייער. כ'לייד בישט צו קוקען יענעם אין די טעפּ אַריין און כ'האָב פיינט פּליאָטקעס און מאָטלעריין פונקט ווי חסידיסטעס אַב'אַקאַדעמיקער. נאָר וואָס־זשע דען? איך מוז מיר אַ ביסעל אָפּרעדען פון האַרצען. ווי זאָגט איהר: „פון זאָגען, ווערט מען נישט קראַנק" — אָבער גרינגער ווע"ט פאַרט.

ווי איהר קוקט מיך אָן רבותי, בין איך מיר מענש קאַטאַרי, וועלכער בין שוין אויסגעוועזען קנאַפּע האַלבע וועלט, כ'האָב שוין געוואוינט אַלס סובלאָקאַטאָר אין רוסלאַנד, אין דייטשלאַנד, אין עסטרייך, אַזאַ מיעשקאַניע אָבער ווי ביי מיין ווירט האָב איך נאָך צייט מיינע אויגען זענען אָפּען — נישט געזעהען!

ס'הייסט, צווישען אונז געשמועסט, איז מיין ווירט אַ גאַנץ באַלעבאַטישער מענש און זעהר אַ גאַסטפרייַנדליכער" מענש, אין זיין „יאַדאַלניע" משל, האָט איהר תמיד פיל געסט.

איין חסרון האָט אָבער מיין ווירט וועלכער שטייגט איבער אַלע מעלות, דהיינו: אַז די געסט קומען זיך צוזאַמען אין דער „יאַדאַלניע" ווערט דאָרט חושך, אַז דער אויבערשטער זאָל שומר ומציל זיין, מען קלאַפּט דאָרט מען רה ישט, מען קוויטשעט ווי די חזירים און אויב כ'פרעג מיך ביים לאָקיי וואָס מען שלאָגט זיך דאָרט אַזוי? ענטפערט ער מיר קאַלטבלוטיג: „ע, מ'שלאָגט זיך נישט, מען דיסקוטירט!"

נאָר די צרה וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע ווען נישט די נייע רעפאָרמען פון מיין ווירט.

בין איצט זענען למשל די קוויטשעדיגע „דיסקוסיעס" פאָרגעקומען נאָר ביינאַכט, נו, מילא בין איך אַוועק אויף אַ גאַנצען טאָג פון דער היים, אַבי נישט צו הערען די געוואַלדען, שלאָגט איך אַ גאַנצען טאָג קאָפּ אין קישען — האָב איך מיר געטראַכט, אַבי ביינאַכט לאָזט מיך כאָטש צורוה.

האָט זיך אָבער מיין ווירט מישב געווען און האָט אָנגעהויבען צו פערבעטען די געסט אויף בייטאָג אויך.

נו, נו, האָב איך טאַקע פאָריגע וואָך געהאַט אַ נאַכט, אַז איין גאָט אין הימעל זאָל זיך דערבאַרעמען, חברה האָבען מיך נישט געלאָזט קיין אויג צוטון און בחרפּתנו הרבים האָב איך לעמודט אויף מיר כאַפּען די מכנסים אַרייִנגעהן צום ווירט און איהם געוואָלט מאַכען אַ „מי שברך".

כ'האָב איהם נאָר געוואָלט פרעגען מענשליכע ווערטער: „פּאַניע גאָספּאָדאַזשו! וואָס טוט זיך מיט אייך? ווי לאָזט מען אין אַ שטוב מאַכען אַזעלכע געוואַלדען און געשרייען? צי איז ביי אייך אַ באַלעבאַטיש הויז צי אַ חסידים שטיבעל?

הקיצור, כ'בין אַריין צו מיין ווירט און אַזוי ווי כ'האָב נאָר געעפענט די טיר איז מיר ס'לשון אָפּגענומען געוואָרען. שטעלט אייך רבותי פאָר אַז כ'האָב דערזעהען אַזאַ בילד: אויבען אָן איז געשטאַנען דער ווירט מיט אַ שטעקען אין איין האַנט און מיט אַ גלעקעל — און דער צווייטער און מיט ביידע הענט פעסט געפּראַצעוועט אין אַלע עקען שטוב זענען געשטאַנען אנדערע געסט אין יעדער האָט אַ צווייטע מלאכה געטון: איינער האָט געזונגען, אַ צווייטער האָט בעגלייט, אַ דריטער האָט דיריגירט, אַ פערטער האָט געקלאַפּט מיט די פיס, אַ פינפטער מיט אַ זעקסטען האָבען געשפּילט פוסבאָל מיט טינטערס וכדומה, און אין ווינקעל ווידער האָב איך געהערט ביי אַ גרופּע געסט פאָלגענדען געמיטליכען שמועס:

— אַ קלאָג איז צו דיין קאָפּ!

— אַ פייער זוכט דיך!

— פּאַשאַל וואָן דו שייגעץ!

— אַרויס פון דאַנען דו פּאַרך איינער!

— כ'האָב דיך אין דר'ערד, קעשענע־גנב!

וואָס זאָל איך אייך זאָגען? פון דער דיסקוסיע האָט מיר שטאַרק אָנגעהויבען צו שווינדלען פאַר די אויגען, כ'האָב פעסטער צוגעצויגען דעם פּאַסעק, אַרויס פון מיין ווירטס הויז און געוואָרט אונטען.

ווען די געסט זענען אַרויס דערשוויצטע, האָב איך איינעם, פון זיי, מייִנס אַ בעקאַנטען, אַוועקגערופען אין אַ זייט און געפרעגט וואָס איז דאָס אַזוינס?

מיין בעקאַנטער האָט מיר געענטפערט: דער ווירט איז אַ טעאַטער־רעזשיסער...

פינטשע.

דער פּאַסעך אויף ארץ־ישראל

ספּעציעלער בריף פון אונזער ארץ־ישראל־קאָרעספּאָנדענט

האַרצעדיגער „קונדס"!

הערענדיג פון גאַנץ תל־אביב אַז די יושלימער קאָרעספּאָנדענטען זענען בתעשר געוואָרען און זיי קויפען זיך באַיאַרעס האָב איך אויך בעשלאָסען צו שרייבען קאָרעספּאָנדענציעס אין „קונדס" ווי זאָגט מען: „אַז ס'לוינט זיך פאַר יענעם, לוינט פאַר נאַר אויך:

בישקשה, קיין מאַטעריאַל וועט מיר נישט אויספעהלען, ווייל אין חיפה איז פאַראַן אַ גרויס וואַסער, איבריגענס בין איך שוין אין ארץ־ישראל די דריטע וואָך און קען גרינגליך דעם גאַנצען ישוב אַזוי אַז מיינע קאָרעספּאָנדענציעס וועלען בלי נדר האָבען דעם אמתן חן.

ראשית כל מוז איך זיך נעהמען צו

די נייע „עולים"

ביי אונז אין חיפה אַז מ'זעהט אַן'אַמעריקאַנער „עולה" זאָגט מען „ס'געהט אַ יעלה וגבוא", ווייל ער פאָהרט און קומט צוריק...

די „אונצופרידענע"

צווישען די נייע „עולים" איז פאַראַן אַ גרויסע קאַטעגאָריע „אונצופרידענע".

נעכטען האָב איך בעגעגענט אַ וואַרשאָווער „עולה", פרעג איך איהם וואָס ער טענה'ט, ענטפערט ער, אַז ער איז צופרידען און אונצופרידען: צופרידען איז ער וואָס ער איז פּטור געוואָרען ס'וויצ און אונצופרידען איז ער, וואָס ער וועט זי מוזען אַהערברענגען. אַ צווייטער עולה בעקלאָגט זיך אויף דער ציוניסטישער ליטונג, הלמאי ס'איז אין פּאַלעסטינע אַזעלכע היצען!

די „עולה'טעס"

נאָך מעהר אונצופרידען ווי די עולים זענען די — עולהטעס.

נעכטען איז אָנגעקומען אַהער אַ חסידישע טאָכטער פון פּוילען קיין תל־אביב, האָט זי שוין אויפ'ן צווייטען טאָג געוואָלט צוריקפאָהרען, ווייל ס'איז בישטאָ קיין פּויליש טעאַטער...

יאָ, יאָ. אַזוי איז טאַקע ווען אַ יוד לייִדט צוליב דער עליה: דער טאַטע איז אַ „קרבן עולה" און די טאָכטער איז אַ „קרבן חטאת"...

פון מיר אייער קאָרעספּאָנדענט

שמחה פּלאָכטש

שבת הגדול און קורצער פרייטאָג

קורצער פרייטאָג: ווי מייִנט איהר, וועט אויסברעכען אַ מלחמה צווישען יאַפּאַן און סאָוויעט־רוסלאַנד?

שבת הגדול: עי. איך מיין, אַז זיי וועלען זיך אויסגלייכען אויף פופציג פּראָצענט...

אין קריניצע

אונטערגעהערטער שמועס אין אַ פּענסיאָנאַט

— איהר טרינקט שנאַפּס?

— ניין.

— איהר טאַנצט?

— ניין.

— אין ברידזש שפּילט איהר?

— ניין.

— איהר האָט ליב פרויען?

— ניין.

— טאָ צו וואָס זענט איהר געקומען קיין קריניצע?

אַנ'אשת חיל

אַ יוד האָט זיך פאַר מיר אויסגערעדט, אַז ער האָט אַ ווייב מיט זעלטענע 5 חושים. דהיינו?

אַ זכרון: זי שעלט אַ גאַנצען טאָג און חזר'ט נישט איבער צוויי מאָל איין קללה.

ווייטען קוק: זיצענדיג אין שטוב, זעהט זי, וואָס ס'קאָכט זיך אין טעפּעל ביי דער שכנ'טע אויפ'ן 4־טען שטאָק.

געשמאַק: זי דערשמעקט ווען איך האָב אַ גראָשען אין טאַש.

געהער: אַז איך קום אַהיים 5 פאַרטאָג און געה אַריין אין שטוב אין די זאָקען — דערהערט זי באַלד.

אַריענטאַציע: אַז איך געה אַריין אין דער קיך און כאַפּ אַ שמועס מיט דער קעכין וועגען געשעפטליכע ענינים, אָריענטירט זי זיך באַלד.

רעלעם.

ער ווייסט נאָך נישט

— וויפיל האָט אייער ווייב צוגענומען אויף דער דאַטשע?

— דערווייל ווייס איך נאָך נישט. די קרעמער, ווי זי האָט געקויפט, זענען נאָך נישט געווען ביי מיר.

כעלעמער נאַראָנים

אַ שמועס צווישען בטלנים

— זאָג מיר יאַנטשע, פאַרוואָס זאָגט מען: כעלעמער נאַראָנים? וועניג נאַראָנים זענען דאָ אין לאָדז, אין וואַרשע און אין אַנדערע שטעט — טאָ פאַרוואָס זאָגט מען עפּעס: כעלעמער נאַראָנים?

— ס'שטעהט דאָך בפירוש: „שומר פתאים ד'"

— גאָט היט די נאַראָנים, נו, ווען ער געהן היטען: לאָדז, סטריקאָוו, גלאָווגע, פּשייטש, אַלעקסאַנדער, און אַנדערע שטעט? האָט ער צוזאַמענגענומען אַלע נאַראָנים און זיי אַריינגעזעצט קיין כעלעם — דערפאַר הייסען זיי: כעלעמער נאַראָנים.

— נו, איז דאָך ווידער די קשיה: פאַרוואָס האָט ער זיי גראָד אויסגעקליבען כעלעם? האָט ער דאָך געקענט אויסקליבען אַנ'אַנדערע שטאָט.

— ביזט אַ שוטה! אַז ער האָט שוין אַ פערטיגע שטאָט פון נאַראָנים, טאָ צו וואָס געהען זוכען אַנדערע שטעט?

דער שוואַרצער

דער „לעבעדיגער" ערב יום־טוב אין לאָדז

מ'שלאָפט ב"ה גאַנץ געשמאַק

BAER-CARNERA

דער גרעסטער באקס=מעטש
וועגן די וועלט=מייסטערשאפט

קאַמף פון בעקאַנטען יודישען באקסער מיט'ן איטאַליענישען באקסער.
מיטגלידער פון אַלע פעראיינען און ספארט=ארגאניזאַציעס געניסען פון הנחה=בילעטען.

קינא
EUROPA
נארוטאוויטשא 20.

קאַנטאָר דוד קוסעוויצקי
צו זיין דאַוונען ימים-נוראים אין „פילהארמאניע"

איך בין געווען אויף פראבע אין פילהארמאניע זאל און געהערט דעם 23-יעהריגען חזן ד. קוסעוויצקי, וועלכער דאַרף מהנה זיין דעם גרויסען עולם אין די קומענדיגע ימים-נוראים. איך מוז מודה זיין, אז אַלע 4 בנים פון דער געבענשטער מרת אלטע קוסעוויצקי האָבען זיך נישט וואס צו שעהמען, יעדער פון זיי בעזיצט א פראכטפולע שטים, וועלכע פערדאפט און וועלכע עזה׳ מיט התפילות אריינפיהרען אין די הויכע עולמות.

דוד קוסעוויצקי איז א ברודער פון וועלט-בעריהמטען זינגער, אויבער-קאנטאר פון דער וואַרשאווער סינאגאָגע משה קוסעוויצקי. ער בעזיצט אַ קאָלאסאלע ערשטע לירע טענאר-שטימע מיט אַ צוגעשטריכענע Des (Cis) און D. די שטימע איז אהן פגימה. ער בעזיצט אַ געלויפיגען קאלאראטור, אַ ריינע דיקציע און זעל פולם איז ער א מנגן גדול, מוזיקאליש דורך און דורך, ער וועט זיך זיכער זעהר פאפולער מאכען ביי די טויזענדער צוהערער.

ה' ישראל זעלמאנאוויטש, וועלכער אַרדענט שוין זייט 24 יאהר אין די ימים-נוראים אין פילהארמאניע ווייס ווי אויסצוזוכען די גרויסע מוזיקאלישע שטערענס, בישט איין אָנהויבענדען חזן האָט ער שוין אַרויסגעפיהרט אין דער וועלט און די זענען געוואָרען וועלט-בעריהמטהייטען. מיט'ן אַראפברענגען קיין לאדז דעם חזן ד. קוסעוויצקי האָט ה' זעלמאנאוויטש" בעוויזען, אז ער בלייבט טריי זיין טראַדיציע צו ברענגען נאָר די בעסטע און פיינסטע חזנים.

דער געניס פאר די מתפללים אין פילהארמאניע אין די היינטיגע ימים-נוראים איז אלזא א געזיכערטער.

בירנבוים

ביז איבעראַיאהר
ווערט פארקומען די זאַמלונגס=אַקציע פאר די געליטענע פון דער פערפלייצונג

(2) לויט ווי עס איינפאָרמירט אונז דער קאָמיטעט פאר די פערפלייצונגס-קרבנות איז בעשטימט געוואָרען די צייט פאר'ן אַדורכפיהרען זאַמלונגען לטובת די געליטענע.

עס איז בעמליך בעשלאָסען געוואָרען צו פיהרען די זאַמלונגס-אַקציע ווינציגסטענס ביז'ן 1. אויגוסט 1935, ד. ח. ביז דעם קומענדיגען שנים.

געוויזען ווי מען דאַרף...
און זיך אליין מוראדיג צושעדיגט

(2) אויף שרודמיעיסקא 71 איז די 38-יעהריגע בארבארא גרינבערג געגאנגען ווייזען וויאַזוי מ'דארף וואשען די פענסטער אויף יום-טוב, ס'זאָל זיין ליכטיג און שטוב.

האט זי ארויפגעקלעטערט אויף א לייטער און אָנגעהויבען צו פוצען די אויבערשטע שויבען.

פלוצים אבער האט זי זיך אויסגעגליטשט און איז אראפגעפאלען אויף דער פאדלאגע.

דער רעזולטאט פונ'ם פאל איז געווען אַ פאַרטאלער:

מען האט די בעמליך מיט א צובראכענע האנד און פוס און איינגאנצען א צוביוקטע אָפגעפיהרט אין שפיטאל שוו. יוזעפא.

אַנ'אמת'ן עונג יום=טוב
וועט איהר האָבען, קויפענדיג א גוט פלעשעל וויין אין דער בעקאַנטער פירמע
„באַרוך"
נאַוואַמיעסקא 30.

אַ שיכור אין אַ גרוב

(2) אין הויף אויף גדאנסקא 29 ווערען איצט געפיהרט קאנאליזאציע-אַרבייטען.

בעכטען ארום 6 אַ זייגער האָט דער 31-יעהריגער אלפאנס פיבינגער (פון וולאדזשמיערסקא 52) געוואלט אַריין אין קמאזעט אויף דעמזעלבען הויף. ער איז אָבער געווען שיכור, האָט ער נישט געזעהען די באהעבטע געפאהר, און איז אַריינגעפאלען אין אנ'אויסגעגראבענער גרוב 5 מעטער די טיף.

אַ שטארק צושעדיגטען האָט איהם פאגאטאוויע אָפגעפיהרט אהיים.

פון „טאז"

זונטאג האלב עלף אינדערפריה אויף דער לאדזער פאבריקס-באַהן קומט די לעצטע גרופע פון 220 קינדער פון דער „טאז/ער" זומער-קאלאניע, די גרופע האט פערברענגט אויף דער קאלאניע פיר וואכען צייט און האט געהאט זעהר גוטע וועטערן. דער גרעסטער טייל קינדער האָט זיך גוט ערהאלט און וועט מיט פרישע קרעפטען צוטרעטען צום ביקעם שול-יאהר.

די לייטונג פון „טאז" בעט אלע עלטערען צו קומען זונטאג צו דער באהן פונקט האלב עלף אין דער פריה אָפצונעמען די קינדער. די עלטערען דארפען אָפוואַרטען די קינדער אויף דער גאס פאר דעם באהן-הויף, ארויסגעהען אויף דעם פעראָן איז נישט נויטיג און נישט געווינשען.

סיום הספר

זונטאג איז אין לאקאל פון „פועלי אגודת ישראל" איינגעאָרדענט געוואָרען דורכ'ן פערסאנאל פון „באנק קופיעצקא-קרעדיטאווא" אין לאדז א סיום הספר תורה צו דער יאהרצייט פון פערשטארבענעם מיטאַרבייטער יצחק כארמאן.

דער סיום איז פארגעקומען ביי דער אָנוועזענהייט פון אלע בעאַמטע, דירעקציע, מיטגלידער פון ראט און פערוואלטונג ווי אויך איניגע פארשטעהער פון „פועלי אגו"י" און איז אויסגעפאלען זעהר אימפאזאנט.

„איל. לאדזער וואכענבלאט"
אויפגעהערט צו ערשיינען

דער „אילוסטרירטער לאדזער „וואכענבלאט" האָט איז ערשינען אונטער דער רעדאקציע פון פרץ אפאטשינסקי פון פסח אָן, האט אויפגעהערט צו ערשיינען, און וועט אויף ראש השנה שוין נישט זיך בעוויזען אויפ'ן צייטונגס-מארק.

זאל „פילהארמאניע"
נארוטאוויטשא 20, טעל. 213-84

„אראראט" געזעגענט זיך מיט לאדזש!
לאדזש געזעגענט זיך מיט'ן "אראראט"!

היינט פרייטאג, מארגען שבת
און דינסטאג, 2-טער טאג ר"ה
לעצטע 3 גאַסטשפילען
פון טעאַטער
אראראט
קינסטל. אנפ. משה בראדערזאן.

פייערליכער פראגראם א. נ.
לכבוד דעם הייליגען
•בים=באם!..•

20 פולשטענדיג נייע נומערן. רעזשיסירט פון ש. דזשיגאן און י. שומאכער.
קאָנפעראַנסיער: וול. גאדיק

אונזער פערגרעסערטער קינסטלער-אַנסאַמבל לויט א. ב.:
בירנבוים דוד, בערגמאן יואל, בארנאש יהודה, גאדיק וול., גאָלדשטיין שמואל, דזשיגאן שמעון, האריסאָן בעבי, טאובער עמא, ליבראַזוסקא רייזל, פעטערמאַן מאַשע, שיינע מרים, שליפקאוויטש אלא, שומאכער ישראל, שווארצשטיין בער.
מוזיק-לייטונג: הערץ רובין. דעקאראציעס און קאסטיומען: דינה מאַטוס.
ביהנע-לייטונג: בער שווארצשטיין. אדמיניסטראטיווע לייטונג: מאטל כאן.

אַכטונג! מארגען שבת, 4 נאכמיטאג פאר'ן אפטאהרען נאך ווארשא
גרויסע פאלקס=פאָרשטעלונג
אלע פלעצער אין פארטער 1 זל., באלקאָן: 50 גר. • אנהייב 9.15 אוונט.

איבערגעפאהרען אַ 9-יאהריג יונגעל

(2) אויף רוג לימאנאוסקיעגא און פאלבא איז נעהערבעכטען אין אזענד איבערגעפאהרען געוואָרען דורך אַנ'אויטא דער 9-יעהריגער יאן שולץ (פון פאלבא 7).

מיט א צובראכענע האנד און טיפע וואונדען אין קאפ, האָט מען איהם אָפגעפיהרט אין שפיטאל. דעם שאפער האט מען צוגעפגעשטעלט אַ פראטאקאל.

מיכאלעסקא'ס געזעגענונגס-פרעמיערע ווען איך בין רייך?!..

דאָס לאָדזער יודישע טעאַטער האָט שוין פון לאַנג נישט פערצייכענט אזא גרויסען ערפאָלג ווי ס'האָבען געהאַט די גאַסטשפילען פון בעליבטען שוישפילער און זינגער מיכאל מיכאלעסקא אין „ראַזמאיטאָשטשי"-טעאַטער.

אויך די היינטיגע פרעמיערע פון „ווען איך בין רייך?!" איז איינע פון די שעדעוור-פיעסען, וועלכע גיבען די געלעגענהייט אַרויסצווייזען מיכאל מיכאלעסקא'ס גרויסען ארטיסטישען טאלאַנט. „ווען איך בין רייך" איז די לעצטע געזעגענונגס-פרעמיערע פאַרן לאָדזער טעאַטער-עולם און וועט געשפילט ווערען אַ חוץ היינט — אויך מאָרגען אוועגד צו פאָפולערע פרייזען.

מאָרגען שבת האַלב 5 בייטאָג ווערט געשפילט „די טשארדאַש-פירשטען" מיט מיכאַלעסקא און פאניע רובין אין די הויפט-ראָלען.

אַפּטייקען
היינטיגע נאכט-דיזשורען

(2) היינט ביינאַכט דיזשורירען: ש. יאנקעלעוויטש (אַלטער מאַרק 9), ל. שטעקעל (לימאַנאָווסקיעגאָ 37), ב. גלוכאָווסקי (נאַרוטאָוויטשא 6), ס. האַמבורג (גלובנע 50), ל. פאוולאָווסקי (צגעזשק. 307), א. פיאָטראָווסקי (פאָמאָרסקא 91).

זעלבסטמאָרד פון אַ היימלאָזען

(2) אין טויער אויף אבראמאוויסקיעגא 12 האָט זיך בעכטען געסמט מיט עסיג-עסענץ דער היימלאָזער וולאדיסלאוו מאַהוּרקיעוויטש.

אין אַ האַפנונגסלאָזען צושטאנד האָט מען איהם אָפגעפיהרט אין ראַדאגאשטשער שפיטאָל.

אָריגינעלע אונגאַר-וויין
אַ באַטשילקע 2.60 זל.
בעקומט איהר נאָר ביי ר'
מענדעל בארנשטיין
נאַוואַמיעסקאַ 30

„אהל" אין לאדזער „ראַזמאיטאָשטשי"-טעאַטער

מיטוואָך ד. 12 סעפטעמבער קומט פאר אין „ראַזמאיטאָשטשי"-טעאַטער די ערשטע פאָרשטעלונג פון דעם וועלט-בעריהמטען קינסטלערישען העברעאישען טעאַטער „אהל".

„אהל" איז דאָס אמת'ע ארץ-ישראל'דיגע טעאַטער, וואָס איז אויפגעוואַקסען געוואָרען אין די לעצטע צעהן יאָהר אין נייעם ישוב. אין משך פון אַ קורצער צייט האָט דער „אהל" בעוויזען אויפצופיהרען אַ רייהע ווערק, וועלכע האָבען בעריהמט געמאַכט איבער דער וועלט דעם נאָמען „אהל". אין אַלע שטעדט וואו „אהל" האָט לעצטענס געשפילט: לאָנדאָן, פאַריז, רוים, ציריך, האָט זיך די וועלט-פרעסע אַנגערופען וועגען דעם דאָזיגען טעאַטער מיט די ווערטער פון התפעלות.

די ערשטע פרעמיערע וועט זיין די ביבלישע דראַמע מיט געזאַנג און טענץ „יעקב ורחל".

פון דער לאדזער בערזע

באַנק פאָלסקי — — — —	89.75
3 פראָצענטיגע בודאָוולאַנע —	45.25
4 „ דאָלאַרובקא —	52.80
7 „ סטאַבּיליזאַציע (אמ.)	72.63
5 „ וואַרשאַווער ס.-ב. 1934	61.75
5 „ לאָדזער . .	54.00
ענגלישער פונט — — —	26.11
דאָלאַר אָפיצ. 5.22 נישט אָפיצ. —	5.16
גאָלד-דאָלאַר — — — —	8.92
גאָלד-רובל — — — —	4.60
דייטשער מארק — — —	1.92

PROSZKI
«KOWALSKINA»
STOSUJE SIĘ PRZY UPORCZYWYCH
BÓLACH GŁOWY
KONIECZNIE ZE ZNAKIEM „SERCE W PIERŚCIENIU"
FABRYKA CHEM.-FARMAC. A.A.KOWALSKI, WARSZAWA

CASINO
היינט פרעמיערע!
BOLERO
פילם, וואָס ענטפלעקט מיט אונגעוועהנליכען רעאַליזם דאָס ביהנען און הינטער-קוליסען-לעבען פונ'ם אַקטיאָר.
אין די הויפטראָלען:
George Raft
i Carola Lombard
פרעכטיגע טואַלעטען!
אויסערן פראָגראַם:
אַקטועליטעטען פון לאַנד און וואָכען-זשורנאַל פון פאַראַמאַונט.
פרייקאַרטען אונגילטיג.

DR.
L. Czarnożył
וואוינט יעצט אויף
62 פיעטריקאָווער 62
אין נעהמט אָן פון 9.30 ביז 10.30 פאַרמיטאָג און פון 4—6 נאָכמ.
ספעצ. האַרץ-קראַנקהייטען

די עקזאמענס אין אלע 7 קלאסן
האבן זיך שוין אנגעהויבן
ס'ווערן אנגענומען שילער און שילערינס
פון 3 ביז 6 יאהר אין פרעבלשול
„ 6 „ 14 „ שולע

דער פראגראם
פון אונזער שול איז א פעראייניגונג פון
צוויי וועלטן: דער היינטיגער מאדערנער
שול מיטן אמאליגן ליטווישן חדר מתוקן

איינשרייבונגען טעגליך פון 9—2 נאכמ.
אין דער 7=קל. שולע
קאצענעלסון = נאחומאוו
פאמארסקא 20, טעל. 177-01.

ליטאגראפישע
דרוק-זאכען
קלישעס
צייכנונגען
און מאטריצען
ליפערט די דרוקעריי
י. דיאמענט,
50 קילינסקיעגא 50.
טעל. 188-76

וויכטיג פאר שול-יוגענד!
די שענסטע מאטריקולעס
פיינסטע אויספיהרונג
צו 25 גר. שטיק
בעקומט איהר נאר
אין דעם קונסט-פאטאגראפישען אנשטאלט
„POLONJA"
31 גדאנסקא 31

די שענסטע דרוק-ארבעט
ווערען אויסגעפירט
אין דער דרוקעריי
בראמבערג און בוים
פילסודסקיעגא 55 (פראנט)

ווי ז.ב.ם. רעכנונגען, בריפבויגען, קווי-
טאנציעס, שטעמפל-באנדעראלען, עטי-
קעטען, חתונה-קארטען, וויזיט-קארטען,
א.א. פינקטליך און שטאלד אויסגעפירטינג.

לשמוע אל הרנה
ואל התפלה!
אזוי ווי אלע יאהר, ווערט אויך דאס
יאהר געדאווענט אין דעם היגיענישען
ליכטיגען זאל
10 פאלודניאווא 10
מיט דעם בעריהמטען חזן
בנימין קיהן
מיט א כאר.
פערזעהט אייך מיט פלעצער!
אינהאבער: ד. פרידוואלד

ביטשריפט=
ביורא
פאר געריכטס- און
אדמיניסטראציע=מאכט
B. Mann
האט זיך איבערגעצויגען פון פעטריקאווער 10
אויף פעטריקאווער 82
פארטער, לינקע אפיציגע.

פאר שאכטעל=מאכער,
ליגירער, בוכבינדער און
דרוקערייען!
רעפעראטורען פון מעטאלען
פערשידענע מאשינען - טיילע
און שווייסונגען
פיהרט אויס ביליג
J. REDER, Łódź
11/13 קאנסטאנטינער 11/13
(רוג זאכאדניא)

ווער ס'זוכט א תכלית
פאר זיך, פאר א קינד (אויסוואהל פון א
בערוף, שול א. א. וו.), דארף זיך תיכף
קומען בעראטן מיט'ן בעקאנטן פובליציסט
אינפעלד, פיעטריקווער 31
אויפנאהם=שעה'ן טעגליך פון 4—8 אוו.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה
ביים וואלבאזשער רבין ארמו"ר יוסף
ברוך ריבאק שליט"א (זגערזשער 38)
ווערט ווערען געדאווענט די ימים נוראים
מיט גוטע חונים. זכור ברית ווערט דער
רבי זאגען מיט וואלבאזשער נגונים. מען
פערדינגט נאך שטעדט.

פאר גאלד,
בריזשוטעריע
און לאמבארד- סוויטעס
צאהלט די העכסטע פרייזען
זילדאר פיאלקא
פיעטריקאווער 7.

Dr. med. H.WAJS
Chirurg
POWRÓCIŁ.

כעמיש-באקטעריאלאגישער
לאבאראטאריום
מ. שאץ
לאדז, עטריקאווער 37.
פיהרט אדורך זעמטליכע ערצטליכע
אנאליזען פון אורין, בלוט, פלעגמע, אא.

Dr.
L.Szyfman
3 זשעלאנא 3
צוריקגעקעהרט

שייטלען
מיט פאריזער שרינדען
ווי אויך פערטיגע שייטלען ווערען
ערשטקלאסיג און רעיעל אויסגעארבייט
צו ביליגע פרייזען
ביי קערש, סקווערא 15

Dr. Michał Lipski
הויט, וועגערישע און אורין-קראנקהייטען
פילסודסקיעגא 65, (פיעטריק. 46)
טעל. 203=51
צוריקגעקעהרט
נעמט אן פון 8—11 פריה, 2—5 נאכמ.
אין חגאות פון 9—1, 7—9 אוועגד.

Lekarz-Dentysta
Pajęcka-Gawartin
Powròciła
Południowa 13 tel. 114·95.

Dr. E. Gutman
CHOROBY DZIECI
Powrócił
Gdańska 26 tel. 173-00
Przyjmuje codz. 3—5 pp.

---

7 Kl. Pryw.
SZKOŁA POWSZECHNA
i PRZEDSZKOLE „Świat Dziecięcy"
K. Wolfsonowej
Zawadzka 1 tel. 207·86
przyjmuje zapisy od 9–2 i od 5–7

T-wo UBEZPIECZEŃ Wzaj.
na Wypadek Choroby
zwraca 75°|o kosztów
leczenia, operacji, apteki i t. p.
WOLNY WYBóR LEKARZA
Lekarz niczem nie jest skrępowany.
Składka – zależy od wieku
ZWROT CZĘŚCI SKŁADEK
ZAPOMOGI POŚMIERTNE.
Piotrkowska 91
telef. 232-51.

אכטונג
טאמאשאווער חסידים!
אזוי ווי דער טאמאשאווער רבי וועט
זיין ימים נוראים אין ווישניעווע=גורא,
מאך איך בעקאנט, דאס עס וועט זיין צו
פערדינגען נאכט-לעגער נאהנט פון רבי'ן
מיט אלע בעקוועמליכקייטען ביי זילבער

קלעפסידרעס
צו זעהר ביליגע פרייזען
נעהמט אן די דרוקעריי פון
„נייעם פאלקסבלאט"
די קלעפסידרעס ווערען אין משך פון 1 שעה אויסגעפירטיגט
און פונאנדערגעקלעבט איבער שטאט.

מודעה. ברוך-קראנקע' קריפעל!
ליידענדע אויף פערשידענע ביין=פערקריי-
מונגען פון גוף (הויקערס)!
אין לאדז וויילט צום ערשטען מאל
דער אמת'ער וועלט=בעריהמטער
ספעציאליסט
Ortoped Natan Rapaport
פון וויען מיט 30-יעהריגער פראקטיק און נעמט אן
פון 9 פריה ביז 1 בייטאג און פון 3 ביז 7 אויענד
אין לאדז, פילסודסקיעגא № 23
(פריהער זסכארניא 23) טעל. 231-89
ברוך-ליידענדע! איהר קענט געזונד ווערן אהן בלוטיגע אפעראציעס
ראטעווערט אייער געזונד כל-זמן ס'איז נאך צייט, ווייל דער ברוך ווערט גרויס
ווי א מענשען-קאפ, די קישקעס ווערען פערדרעהט און מ'קען בראנדיג ווערען.
א הילף און א רפואה! דורך מיין מעטאדע ערפונדענע ספעציעלע
הייל-באנדאזשען, וועלכע האלטען צו די גרעסטע פערנאכלעסיגטע
ברוכען און בעזייטיגען ראדיקאל מיט גאראנטיע ביי אנפאנגס-
ברוכען. מיין ספעציאליטעט איז אויך: הייל-אפאראטען נאך דעם סיסטעם פון
פראפעסאר ד"ר האפפא, ד"ר העססינג און קאללאט. געגען
אלערליי פערקריפלונגען, פערקרימטע פיס ווי אויך שמערצענדע פלאט-פיס
פאר אמפוטירטע אינוואלידען אמעריקאנישע קונסט-פיס (סאלאן-ארבייט).
פאר דאמען נאך אפעראציעס קינסטליכע ברוסטען.
ביים אראפלאזען זיך פון מאגען, קישקעס און געבירט-מוטער, עמפפעהל איך
ספעציעלע הייל-באנדאזשען לויט דעם סיסטעם פון פראפ. ד"ר גלענארד.
געדענקט די אדרעס:
ארטאפעדישע אנשטאלט 23 פילסודסקיעגא 23.

Dr.
Wajnberg
ספעצ. פון לונגע, הארץ און סקלעראזי-
קראנקהייטען
וואוינט יעצט פיעטריקאווער 145
טעל. 126-02.
נעמט אן פון 9—10 פריה, 3—5, 8—9 אוו.

Dr. med.
M.Arbus
ספעצ. פאר אינערליכע קראנקהייטען
גדאנסקא 68, טעל. 16=114
צוריקגעקעהרט.

Dr. W. ŁAGUNOWSKI
POWRÓCIŁ
Piotrkowska 70, tel. 181-83
spec. choroby skórne, weneryczne
i moczopłciowe.
Gabinet Roentgeno-leczniczy.
Przyjmuje od 8[30] do 10[30] 1—2[30], od 6.
do 8[30] w. w niedzielę i święta od 10—1
Oddzielna poczekalnia dla pań.
Dla niezamożnych CENY LECZNICE.

DR.
Szymon Grinberg
(ארדינירט זומער אין ווישניאווא-גורא)
צוריקגעקעהרט
פילסודסקיעגא 55, טעל. 168-58
נעמט אן פון 3—5.

Lek. dentysta
St. Gelberg
זאוואדזקא 14, טעל. 33=108
צוריקגעקעהרט
נעהמט אן פון 10—2 און פון 4—7 אוו.

Dr. med.
Alfred Litwin
אינערליכע קראנקהייטען
קילינסקיעגא 21
טעל. 33=236
צוריקגעקעהרט.
נעהמט אן פון 4 ביז 7 נאכמיטאג

Lekarz-Dentysta
JAKÓB BOTWINIK
וועלכער האט געארבייט אין קראנקען=
קאסע 12 יאהר און האט אנ'אייגענע
לאבאראטאריום פון קינסטליכע ציינער
נעמט יעצט אן טעגליך פון 10 פריה ביז
3.30 נאכמ. אין לעטשניצע „Pomoc"
ul. Limanowsk. 1 (róg Zgierskiej)
telefon 101-29
און פון 4—10 אוונט אויף נארוטאוויטש-
גאס 13. צוגענגליכע פרייזען.
פאר ארבייטסלאזע — זעהר ביליג.
Porada bezpłatna.

Dr. med. G.GERSZTAJN
ספעציאליסט פאר אויגען-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Traugutta 12, tel. 175-10.
נעהמט אן פון 11—1 און פון 7—8 אוו.

Dr. med. R. Zalcwasser
CHIRURG
POWRÓCIŁ
Cegielniana 19, tel. 125-17
Przyjm. od 1—2 4—6i p p.

Dr. med.
M. WARHAFT
chor. wewnętrzne
powrócił
NARUTOWICZA 56 tel. 173·45

Dr. med. B. MRÓWKA
אינערליכע קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
ליסטאפאד 32 (גדאנסקא 12).11
טעל. 183-09
נעמט אן פון 3—5 נאכמ.

Dr. med. D. HELMAN
ספעציאליסט פאר האלז, נאז און
אויערען=קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Piotrkowska 68, tel. 112-20
נעמט אן פון 10 ביז 12 און פון 5—7 אוועגד.

Dr. med. Lajchter
קינדערכירורג
צוריקגעקעהרט.

Dr. med.
IGN. MARGOLIS
אויגען=ארצט
האט זיך איבערגעצויגען
און נעמט אן פערזענליך
Piotrkowska 113, tel. 165=17
פון 1—2 און פון 5—7.

Dr. med.
Aleksander MARGOLIS
צוריקגעקעהרט
PRZEJAZD 20, tel. 112-81
אינערליכע קראנקהייטען
(ספעצ. פון מאגען און רישקעס)
נעהמט אן פון 5—6 נאכמ.

דאקטאר
ראזענצווייג
צוריקגעקעהרט

דו ווערסט איינשפארעז
קויפענדיג אין דער פירמע

Dom Obuwia
66 PIOTRKOWSKA 66

מיר מאכען אויפמערקזאם דער ג. קונדשאפט אויף דעם גרויסען אויסוואהל פון

שיך
פון ערשטקלאסיגער קוואליטעט, נייעסטע מאדעלען צום הערבסט-סעזאז.

מענער=פלויש=היט
ווערען אמבעסטען אויפגעפרישט און איבערפאסאנירט ביי

י. שווארצבערג, 6=טער שערפיע 30

די ביליגסטע קוועלע פון

מענער=היט
צום איצטיגן הערבסט און ווינטער-סעזאן איז ביי

י. שווארצבערג 6=טער שערפיע 30

רעפעראטורען ווערען פינקטליך און פאכמעניש אויסגעפערטיגט אין איי גענעם ווערקשטאט

דאמעז, הערעז= און קינדער=

שיך

פון ערשטקלאסיגער קוואליטעט פון די נייסטע פאסאנען און א גרויסען אויסוואהל

צו זעהר צוגענגליכע פרייזען

עמפפעהלט

J. WINDMAN i SYN

דעטייל-פערקויף

לאדז, פיעטריקאווער 35

מיר מאכען אויפמערקזאם די ג. קונדשאפט אויף דעם גרויסען אויסוואהל פון שילער- און — קינדער-שיך —

די פירמע עקזיסטירט פון 1885

בחנם!

איז די אויגען-אונטערזוכונג ביים קויפען א בריל אדער א צוויקער, וועלכע מען בעקומט אמביליגסטען ביי

פר. פאסטלעב

71 פיעטריקאווער 71

ברילען, גלעזער און פאסונגען פון די ביליגסטע ביז די פיינסטע קויפט מען נאר ביי פאסטלעב

עלטסטע און ביליגסטע געשעפט אין לאדז!

מעטאל-בעטען

מאטראצען אלער ארט

קינדער-וועגעלעך

אין א רייכען אויסוואהל.

ווירשימאטשטעס, אייז-קאסטענס, פעלד-בעטען פאטענט „Perfekt" א. ד. גל. קויפט מע אמביליגסטען אין דער עלטסטער און רעיעלסטער פירמע

J. B. WOŁKOWYSKI

עקזיסטירט פון יאהר 1896

פאבריקס-לאגער:

לאדז, נארוטאוויטשא 11

טעל. 70=137

געדענקט דעם אדרעס!

ספעצ. רעפעראטור-ווערקשטאט און לאקירערײ

וויכטיג נייעס

פאר לאנג=נעקליידעטע בעפעלקערונג!

איהר דארפט שוין נישט טראגען קיין טאנדייט-מלבושים דען איך דער געוועזענער געשעפטס-אנפיהרער פון דער בעוואוסטער פירמע ח. מענדראווסקי האט צוליב זיין אפרייזע נאך ארץ-ישראל ערעפענט א געשעפט פון

יודישע לאנגע מלבושים

מיט גוטע בעשטעלטע ארבייט און גאראנטירטע צופרי-דענהייט אויך פאר נישט טייערע פרייזען ווי טאנדייטער איך בעזיץ שטענדיג אויף לאגער אלערליי יודישע מלבושים אויך גאנצע אויסשטייערס פאר התנים — אויף בעשטעלונגען און אויסגעפערטיגט און פערלויף פון 24 שעה. געדענקט די אדרעס:

אביגדור ווארטסקי, לאדז

פולנאצנא 5 אין הויף. סאלידע בעדינונג ווכטיג פאר עלעגאנט בעקליידעטע! אין מיין געשעפט ווערט אויסגעפערטיגט מלבושים לויט די נייעסטע פאסאנען.

די עלעגאנטסטע

דאמען=טאשען וואליזען

אין פערשידענע סארטען צו די ביליגסטע פרייזען

בעקומט מען נור ביי דער בעקאנטער פירמע

L. HERSZFINGER

לאדז, 44 פילסודסקיעגא 44

רעיעלע בעהאנדלונג;

ווייכטיג נייעס

פאר סוויטער און טריקא-טאזש-פאבריקאנטען!

דערמיט מאך איך בעקאנט, אז צום איצטיגען סעזאן איז מיין הויפט=גאלאנטעריע-געשעפט פערזעהען מיט א גרויסען אויסוואהל פון די בעסטע

רייז-פערשלוסן

ווי אויך שטריק-נאדלען

צו אויסערסט ביליגע פרייזען. קומט און איבערצייגט אייך!

מיט אכטונג

H. APFELBAUM

Łódź, Północna 2,
tel. 142-92
P. K. O. 68-384.

בחצי חנם

מחזורים, סליחות ספרים, טלתים

פילסודסקי 34, פר. געשעפט

ווי אויך איינגאנג דורכ'ן טויער

צו בעקומען אלע ארט ספרים און לעהר-ביכער, א ספעציעלער אויסוואהל פון מחזורים, אויך די וועלט=בערימטע אמתע ווילנער רב פנינים מחזורים, אויך מיט פוילישע איבערזעצונג, ש"ס, חומשים, משניות, מדרשים, סדורים, טלתים, גארטלען קאפ-לעך, ציצות און מזוזות צו רעיעלע פרייזען. פאר שול=קינדער גרויסע הנחות געדענקט דעם אדרעס וולסקאדניא 34 פראנט געשעפט אדער דורכ'ן טויער.

Dr. med.

Eychner Jakób

ספעציאל. פון אינערליכע און קינדער-קר. נעמט אן פון 1 יולי ד. י. אין קאלומנא, קאשטשעלנא 6, (Willa Rajtmam) טעגליך פון 5 ביז 7 אוועגד. און אין לאדז שרודמיעסקא 12 טעלע-פאן 111-24. טעגליך פון 3-4 מיטאג.

Dr. med.

Z. DATYNER

אוראלאג

ספעצ. פאר נירען, בלאז און אורין-קראנקהייטען

ZACHODNIA 59a, tel. 148-95

נעהמט אן פון 2–3 און פון 6–8 אוו.

מאטארען! עלעקטרישע

נייע און גענוצטע צו די נידריגסטע פרייזען. רעפעראטור-ווערקשטעלן. איבערוויקלונג פון מאטארען און דינאמא-מאשינען. עלעק-טרישע אינסטאלאציעס פון קראפט, ליכט און סיגנאליזאציעס פיהרט אויס

Przedsiębiorstwo inżynieryjno
Elektro-mechaniczne

MUARYCY RAK

האט זיך איבערגעצויגען פון זשאדזקא 12 אויף 19 ציגעל-גאס 19,
טעל. 214-11 און 243-66

„PRACA"

פרויען-פאך-קורסען ביים פעראיין צו פערשפרייטען פאך-קענטניש צווישען יודישע פרויען

וואלטשאנסקא 21, טעל. 167-15

נעהמט אן איינשרייבונגען אויף פאלגענדע אפ-טיילונגען: 1) קונסט-שטיקעריי, 2) דאמען-שניי-דעריי צושניידען, 3) גארסעטען-פאך, 4) היטען-פוצעריי, 5) וועש-פאך — צושניידען, 6) אנדו-לאציע, 7) מאניקור.

דער סעקרעטאריאט איז טעטיג פון 9—1 און 3—7

לעטשניצע

פאר ווענערישע קראנקע פון דאקטוירים ספעציאליסטען

לאדז, זאוואדזקא 1

טעל. 205-38

טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אוענד.

ווענעריש-קראנקע, מענערשוואכע און הויט-קראנקהייטען אנאליזען פון בלוט און אורין די פערהיטונגס=סטאציע

איז טעטיג א גאנצען מעת לעת

פאר פרויען א ספעציעלער ווארטע-זאל

א בעראטונג 3 זל.

ברוך-קראנקע!!!

Dyr. J.Rapaport

ערשטע און איינציגע ארטאפעדישע הייל-אנשטאלט אין לאדז, פון דעם אין גאנץ פוילן בעריהמטען ספעציאליסט ארטאפעדער דיר. י. ראפאפארט.

וועלכער עקזיסטירט 30 יאהר און איז געווארען אנערקענט פון פיל בעוואוסטע פראפעסארען.

ברוך=ליידענדע!

ספעציעלע ארטאפעדישע גומי-הייל-באנדאזשען פון מיין ארטאפעד. הייל-אנשטאלט בעזייטיגען אהן שום אפעראציע, דאס זיקאר שנעל און זיכער מיט דעם גרעסטען ערפאלג, די שווערסטע, געפעהרליכסטע און פערעלטערסטע לאדענגע ברוכען ביי מענער, פרויען און קינדער. — ספעציעלע ארטאפעד. הייל-באנדאזשען פאר צו-ריקגעקומענע ברוכען נאך אפעראציעס, ווי אויך ספעציעלע אינדיווידועלע צוגעפאסטע ארטאפעד. בויך-באנדאזשען געגען ארטפלאזען זיך פון מאגען און קישקעס.

פאר קאליכעס, הויקערס און אלערארט פעהלער פון גוף!

אין מיין ארטאפעד. הייל-אנשטאלט ווערען אויסגעפערטיגט די הייל-בעסטע און פון פיל פראפעסארען אנערקענטע מעטאדע ספעצ. ארטאפעד. הייל-גארסעטען פאר פערקרימונג פון רוקען-ביין (Skrzywienie Kręgosłupa), ביין-שווינד-זוכט, ליימונגען, פערקרימטע פיס ביי קינדער און ערוואקסענע קינסטליכע הענד (פראטעזען) און פיס, ווי אויך די פראק-טישסטע ארטאפעדישע אפאראטען פאר שמערצליכע פלאט-פיס לויט גיפס-מאדעל.

אכטונג! אלע קראנקע אין מיין ארטאפעד. הייל-אנשטאלט, ווערען נאר פון מיר פערזענליך בעהאנדעלט.

30 יעהריגע פראקטיק, פולע גאראנטיע!

ערמעסיגטע פרייזען! עמפפאנגט טעגליך פון 9 פריה ביז 7 אוו. עס ווערען אויך אנגענומען מיטגלידער פון אובעזפ. ספאל. (קאסא-כאריך).

ערשטע און איינציגע ארטאפעדישע הייל=אנשטאלט אין לאדז

Spec. Dyr. J. RAPAPORT, Ortoped.

פון לעמבערג

Łódź, Wólczańska 10, front, parter, tel. 221-77.

הערצליכען דאנק

איך מאך עפענטליך בעקאנט, אז דער ה' דיר. י. ראפאפארט, וואוינהאפט אין לאדז, וואלטשאנסקא 10, דער בעריהמטער ארטאפעדישער ספעציאליסט האט אין א קורצער צייט מיך בעפרייט, דאנק זיין הייל-ארטאפעדישען באנדאזש פון רופטור, וואס איז ענטשטאנען נאך אן אפעראציע. איך בין גענצליך אויסקורירט פון רופטור.

(—) Leokadja Herkt
Łódź, Nowe Chojny), ul. Miła 7.

עלעגאנטע דאמען און הערען

טראגען

לוקסוס-שיך

נור פון

L. ODERBERG

לאדז, פיעטריקאווער 17.

נייעסטע מאדעלען! שעהן און עלעגאנט! צוגענגליכע פרייזען!

Dr.

S. Kantor

ספעציאליסט פאר הויט און ווענע-רישע קראנקהייטען (סיפיליס און טריפער), היילט מענער = שוואכע וואוינט יעצט

Piotrkowska 90, tel. 129=45

נעמט אן פון 8–2 נאכמ. און פון 4–9 אוו., זונטאג און יום-טוב פון 8–2 נאכמ. פאר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פרייזען.

Dr. med. Niewiażski

ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און הויט-קראנהייטען, בעהאנדלונג פון מענער-שוואכע

אנדזשעיא, 5 טעל. 159-40

צוריקגעקעהרט

נעהמט אן פון 8—11 און פון 5—9 אוו. זונטאג און יום-טוב פון 9 - 1 פארמיטאג. בעזונדערער ווארטע - זאל פאר פרויען.

Dr. med.

D. Frid

קינדער און אינערליכע קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

שענקעוויטשא 37 טעל. 224-78

נעהמט אן פון 9–11 און פון 5–6 נאכמ.

Dr. med.

Ignacy Grynberg

ספעציאליסט פאר אינערליכע קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

CEGIELNIANA 17, tel. 174-15.

Dr. med.

M. Rubinlicht

CHOROBY WEWNĘTRZNE

Powrócił

Gdańska 26, tel. 168-00.

Dr.

I. Dynenson

powrócił.

Południowa 9, tel. 223-70.

רעוואָלוציע! די מעג קומט פאַר די ערעפנונג פון דער קאָמפּאַרט-אײַנגעאַרדנעטער קאַוואַרניע „CASINO“ מאָניושקי • 3 •

NOWOCZESNE **KURSY** kroju — szycia i modelowania zatwierdzone przez Minist. W. R. i O. P. **LINY KAUFMAN** Piramowicza Nr. 2 róg Cegielnianej, I p. front, tel. 207-23. Przyjmuje się z a p i s y od 10 rano do 7 wiecz PO UKOŃCZENIU WYDAJE SIĘ ŚWIADECTWA.

METRO 2 פּזשעיאַזד 2 — אויף 1 סעאַנס: III פּל. 54 גר., II פּל. 85 — 1,09 — אויף די אַנדערע: III פּל. 85 גר. II פּל. 1,09 I פּל. 1,30

EUG. BODO Marja Gorczyńska, Michał Znicz, Wład. Walter, Wiktor Biegański
אין דער נײַעסטער פּוילישער מוזיקאַלישער קאָמעדיע א. נ.
„דער זינגער פון וואַרשע“

ADRIA 1 גלובנאַ 1 — אויף אַלע סעאַנסן: III פּל. 54 גר., II פּל. 85 — I פּל. 1,09 זל.

אונזער גרויסער רעוואָלוציאָנס-פּראָגראַם!
1) דראַמע פון אַ מיידלשער נשמה א. נ. „דאָס איבעריגע קינד“
אין די הויפּט-ראָלען: HARRY BAUR i ROBERT LYNEN
2) „דער פּייערדיגער דריעך“
סענסאַצ. דראַמע פון לעבען פון די פּאַריזער אַפּאַשען. אין הויפּט-ראָלו: Jean Angelo i Andre Roanne
„CORSO“ אָנהויב פון די סעאַנסן 4 נאָכמיטאָג. שבת, זונטאָג און יום-טוב 12 בײַטאָג.

רעזערוויסטן-פּאַראַדע
די הערליכסטע קאָמעדיע פון מיליטערישען לעבען
אין די הויפּטראָלען: Adolf Dymsza, Władysław Walter, Tola Mańkiewiczówna, St. Sielański : רעזשי: Waszyński
אָנהויב פון די סעאַנסן 4.30 נאָכמ. שבת און זונטאָג 12.30 פריה. די פּרײַזן אויפן ערשטען סעאַנס און פריהמאָרגענס פון 54 גר. און
דער נאָהענטסטער פּראָגראַם: GRETA GARBO אין „KRóLOWA KRYSTYNA“
קלאַנג-קינאָ **CAPITOL** זאַוואַדזקאַ 16

„פּאַרטענצערקע“
הײַנט און פאָלגענדע טעג! גרויסער דאָפּעלטער פּראָגראַם
אַ בעצויבערנד בילד וועגן ליבע, גליק און אָפּפערונג. אין די הויפּט-ראָלען דאָס רייצענדע ליבעס-פּאָר NANCY CARROL און JOHN BOLES
ווי אויך JÓZEF SCHMIDT זינגט אין דעם פילם „זיבען גליקליכע טעג“.
נעכסטער פּראָגראַם: „די טאַנצענדע ווענוס“ אָנהויב אין געוועהנליכע טעג 4 נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג 12 פריה.
קינאָ-טעאַטער **„SZTUKA“** לאָדז, קאָפּערניקאַ 16.

הײַנט פרייטאָג דעם 7-טען, מאָרגען שבת דעם 8-טען, זונטאָג דעם 9-טען, מאָנטאָג דעם 10-טען, און דינסטאָג דעם 11 סעפּטעמבער ד. י. אויף דער בינע! פערבאַנד פון ארטיסטען פון די פּוילישע ביהנעס אונטער דער קינסטלערישער לייטונג פון WACŁAW ZWIRSKI
אין הערליכען פּראָגראַם א. נ.
„נאָר צו אונז“ סעם גאָלדבערג
פריילעכע בעגריסונג אין 12 בילדער. עס נעהמען אנטייל: Halina Jaczyńska, Lu Wilczyńska, Zizi Moreli, Gina Alcar, A. Krasawina, W. Zwirski, Igo Orsza
נאָר פרייטאָג און שבת 2 אויפטריטען פון ליבלינג פון לאָדזער פּובליקום
אין זיין רייכען רעפּערטואַר. צווישען אַנדערע וועט ער אויספיהרען דאָס שלאַגער-לידעל „דאָס יודישע פידעלע“
אויפ׳ן עקראַן: פּראַכטיגער ערנסטישער פילם א. ג. „נאָר דיך האָב איך געליבט“ אין דער הויפּטראָלע: MADY CHRISTIANS
קינאָ-רעוויו **AMOR** פּאָמאָרסקאַ 89 טעל. 248-05 דער ביליגסטער טעאַטער אין לאָדז! דאָרט׳ן זומער-סעזאָן ווערט בעשפּילט נור 4 טעג ה. ה. דאָנערשטאָג, פרייטאָג, שבת און זונטאָג. קלויס-פּרייזען פון 54 גר. ביז 1,09 דער זאַל איז שטאַרק ווענטילירט. אָנהויב פון די סעאַנסן 6 אַ זייגער נאָכט. זונטאָג און יום-טוב 3 נאָכט.

הײַנט און פאָלגענדע טעג! צו דער ערעפנונג פון ווינטער-סעזאָן ווערט דעמאָנסטרירט די שענסטע ווינער קאָמעדיע א. נ.
„CSIBI“
גערעדט און געזונגען אין דער דייטשער שפּראַך. אין די הויפּטראָלען:
FRANCISZKA GAAL
Herman Thimig i Tibor v. Halmay
נעכסטער פּראָגראַם: „די וועלט געהער צו דיר“ מיט דעם וועלט-בעריהמטען טענאָר JóZEF SCHMIDT
די פּרײַזן פון די פּלעצער: I—1.09 גר. II—90 גר. III—50 גר. הנחה-קאַפּאָנען צו 70 גר. שבת און זונטאָג פרימאָרגענס פאַר יוגענד
קלאַנג-קינאָ-טעאַטער **PRZEDWIOŚNIE** זשעראָמסקיעגאָ 74/76 (רוג קאָפּערניקאַ)

הײַנט און פאָלגענדע טעג

פּרייז פון אַנאַנאַס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי
קליינע אַנאָנסען
פּרייז פון אַנאַנאַס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

בוכהאַלטעריע איינפאַכע און דאָפּעלטע מיט מאַשין שרייבען לערן איך אויס גרינדליך פאַר 25 זל. מאַשין-שרייבען פאַלקאָמענער קורס 6 זל. מיר ערטיילען אויך סטענאָגראַפיע, קאָרעספּאָנדענץ און האַנדעלס-אַריטמעטיק. 1 לעקציע 75 גר. קילינסקיעגאָ 50 קוואַר אָפיצינע 1-טען שטאָק.

פּרייווע פּאָסטענס

אַ קוואַליפיצירטער שטריקער קען זיך מעלדען וואָכאָדניאַ 4, וו. 46. 3766

אַ קוואַליפיצירטע טריקאָ-נייהערין זוכט צו פאָהרען אין דער פרעמד וועט געזוכט אויף גוטע בעדינגונגען. פּלאַץ וואָלנאָשטשי 10, קופּערוואַסער. 3764

עס ווערט געברויכט אַ קוואַליפיצירטער אויבערלאַק נייהער צו טריקאָ אויך איין אויספּערטיקערן ביי קופּערמינץ קאָמיענאַ 9.

קוואַליפיצירטע און שנעלע וויקאַנטשאַרקעס צו טריקאָ וועש ווי אויך אויבערלאַק-נייהערינס פון זאָפאָרט געזוכט. ל. ליבערמאַן, 11 ליסטאָפּאַד 6.

Zaginiony został kwit kaucyjny z Elektrowni Łódzkiej na imię Szlamy Wilczkowskiego za № 8360659/30643

Biuro przepisywań na maszynie. Eliasz Traube. Śródmiejska 7. Ceny niskie. 3777

רעוואָלוציע !!! דער רענאָמירטער פריזיער-אַנשטאַלט י. יאַקובאָוויטש, פּיעטריקאָווער 60 האָט בעשלאָסען אויפ׳ן זומער-סעזאָן צו פאַרקלענערן די פּרייזען. ראַזירען 20 גר., שערען 40 גר., דעם קאָפּ וואַשען 30 גר., עלעקטרישער מאַסאַזש 20 גר., ערשטקלאַסיגער מאַניקיור 70 גר. איילט אַלע מאַסענווייז צו יאַקובאָוויטשן.

אַ נאַכט-היטער וויל שלאָפען ביי נאַכט אין אַ געשעפט און ביי טאָג אַרבייטען אַלס פּאַקער און גיב אַ גאַראַנטיע. ערפאַהרען אין אדמ. פון דער צייטונג.

נאַטירליכער ביהנען-האָניג 2 זלאָטיס אַ קילאָ, לוטאָמיערסקאַ 13, בענצקאָווסקי, אין הערינג-געוועלב. 3691

פערשידענעס

ס׳ווערט געזוכט אַרויסצוגעבען אַרבייט אויף 9-ער, 10 און 12-ער שטריק-מאַשינען, זיך צו ווענדען פּאָמאָרסקאַ 67 וו. 42. צו מעלדען זיך שבת צונאַכט׳ס פון 8–10 אָוונד. 3779

צו בעקומען שייטלען מיט פּאַריזער שרינדען ביי פרוי ראָזענבערג קאַמיענאַ גאַס 5 צווייטער הויף, צווייטער שטאָק, וו. 36. 3759

2 אַמעריקאַנער מאַשינען צו שקאַרפּעטען $3^{3}/_{4}$ אין גוטען צושטאַנד זוך איך צו קויפען, צו ערפאַהרען פּאָלודניאָווע 28 אין דער זאָקען-פאַבריק. 3759

Artystyczna Cerownia przyjmuje do cerowania wszelkiego rodzaju uszkodzeń materjałów ceny przystępne Brandes Piotrkowska 69 m. 9.

3 צימער און קיך ערשטער שטאָק פּראָנט גדאַנסקאַ 27 צו פערמיטען.

אַ בעקוועם אָרט פאַר אַ פריילין אָדער יונגענמאַן אין אַ העל ליכטיג צימער ערשטער שטאָק מיט אַלע בעקוועמליכקייטען פּרייזען צוגענגליך, נאַרוטאָוויטשאַ 22 אין הויף קוואַר-אָפיצינע וו. 38. 3772

איבערצוגעבען אַ פאַבריקס-לאָקאַל פּאַסענד פאַר טריקאָ אָדער סוויטער פאַבריק מיט איינריכטונגען נאָוואָמיעסקאַ 30 אין הויף בערשטען-פאַבריק. גלייכצייטיג אַ וואוינונג אויף מרדכי גבאי׳ס גאַס 15. 3786

צו פערדינגען אַ בעזונדער געוועלב אַלס סובלאָקאַטאָר מיט אַ פראָנט איינגאַנג, צו ערפאַהרען נאָוואָמיעסקאַ 29 ברויטמאַן. 3787

אַ זעהר בעקוועם אָרט צו שלאָפען פאַר 2 פריילינס אָדער עלטערע פרוי ביי אַן איינזאַמע פרוי איז אָפּצוגעבען, צו ערפאַהרען שענקיעוויטשאַ 91, ראָזענבוים לינקע אָפיציגע פּאַרטער.

ראַקאַלען

איבערצוגעבען אַן איינגעפיהרטע קויהלען-בודקע אין צענטרום שטאָט. צו ערפאַהרען גדאַנסקאַ 15.

אַן אָרט צו שלאָפען פאַר איין יונגערמאַן אויך טכויעוש-בלאָם צו פערקויפען. זאַכאָדניאַ 39/5.

צו פערמיטען אַ געוועלב מיט אַ שטוב און אַ קיך ווי אויך 2 צימערן און קיך, אַן׳ענצעל צימער און קיך ווי אויך ענצעלנע צימערן מיט עלעקטריש ליכט. וואַסער, אַבגוס. צו ערפאַהרען זגערזשער 43/45 ביי דער ווירטין.

איך זוך אַ צימער ביי אינטעליגענטער פאַמיליע מיט בעקעסטיגונג פון זאָפאָרט. אָפערטען אין רעדאַקציע פאַר „זאָפאָרט“. 3776

איבערצוגעבען אַ געוועלב אין אַ גוטען פּונקט פריש רעמאָנטירט. גלובנאַ 46 פרוכטען געוועלב פאַרן בלויען דירה-געלד. 3778

אַבאָנאַמענטס-פּרייז: אין לאָדז — 4 זלאָטעס אַ חודש מיט צושטעלען אַ היים. אויף דער פּראָווינץ — 5 זל. אַ חודש; אין אויסלאַנד 7 זל. אַמעריקע—1 דאָל.

נעקראָלאָגען—20 גר. אַ מ/מ (אין דער זייט ½ שפּאַלטען) קליינע אַנאָנסען ביז 15 ווערטער 1 זל. יעדעס המטורדיגע וואָרט — 10 גר. מעלדונגען — 10 גר. אַ וואָרט

אַנאָנסען-פּרייז פאַר אַ מילימעטער-שורה
פאַר׳ן טעקסט—18 גר. פרייטאָג און ערב-יום-טוב—24 גר. אין דער זייט שפּאַלטען
אין טעקסט—40 ... 60— ... 4
נאָכ׳ן טעקסט—12 ... 18— ...
ליסטער דער שטאָדט 60 פּראָצ. טייערער, אויסלאַנד 100 פּראָצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. אַ וואָרט

מעהלערן, וועלכע ענדערן נישט פּרינציפּיעל דעם אינהאַלט פון דער אַנאָנס בערעכטיגען נישט צום איבערדרוקען די אַנאָנס אָדער צוריקצוצאָהלען פאַר דעם אַנאָנס

פאַר׳ן אינהאַלט און טעקסט פון די אַנאָנסן איז די רעדאַקציע נישט פאַראַנטוואָרטליך. די אַדמיניסטראַציע איז אָפען ביי טאָג און ביי נאַכט.

Za wydawnictwo „Najer Folksblat“, spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg
Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Ogłoszeniami i druk. rotac. „Najer Folksblat“, Piotrkowska 21.